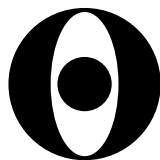

Muotoilualan suhdannekatsaus 2020

Raportti muotoilualan yritysten lähiajan suhdanneodotuksista,
yrittäjätoiminnan laajuudesta, toimintaympäristöstä
ja koronakriisin hallinnasta.

ornamo

Ornamo ry

Ornamo ry on muotoilualan ammatillis-aatteellinen järjestö. Ornamo edustaa yli 2 600 koulutettua muotoilijaa, suunnittelijaa sekä taideteollista taiteilijaa ammattimaisessa toiminnassa. Järjestön jäsenet työskentelevät teollisen muotoilun, tekstiili-, vaatetus- ja huonekalusuunnittelun, sisustusarkkitehtuurin, immateriaalisen suunnittelun, digitaalisten sisältöjen, käyttöliittymien, pakkaussuunnittelun sekä palvelumuotoilun ja pelisuunnittelun, taidekasityön ja taiteen aloilla.

Käsillä oleva raportti kertoo muotoilualojen yritysten lähiajan suhdanneodotuksista, yritystoiminnan laajuudesta ja ulkoisesta toimintaympäristöstä, yritysten oman toiminnan kehittämisen osa-alueista kansainvälistymisestä ja erityisteeman koronakriisin hallinnasta.

Raportin pääasiallisena lähteenä on toiminut Ornamon jäsenyrityksille touko-kesäkuussa 2020 tehty jäsenkysely, johon vastasi määräaikoihin mennessä 152 yritystä. Muotoilualan yrityksiä ja toimipaikkoja koskevat tilastot pohjautuvat Tilastokeskuksen alueelliseen yritystoimintatilastoon sekä yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastoihin.

Kirjoittaja **Pekka Lith, Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith**

Julkaisija **Ornamo**

Sisältö

1 Muotoilualan suhdannenäkemykset	3
2 Muotoilualan yritystoiminnan laajuus ja rakenne	10
3 Vienti ja kansainvälistyminen	20
4 Alan kehittämisen tärkeimmät osa-alueet	24
5 Yleinen talouskehitys kansantaloudessa	27
5 Erityisteema: koronakriisin hallinta	32
Yhteenveto	44
Liite 1: Suhdannekyselyyn vastanneiden profiili	48
Liite 2: Suhdannekyselyyn vastanneet edunvalvontajärjestöissä	54
Liitetaulukoita	55

1 Muotoilualan suhdannenäkemykset

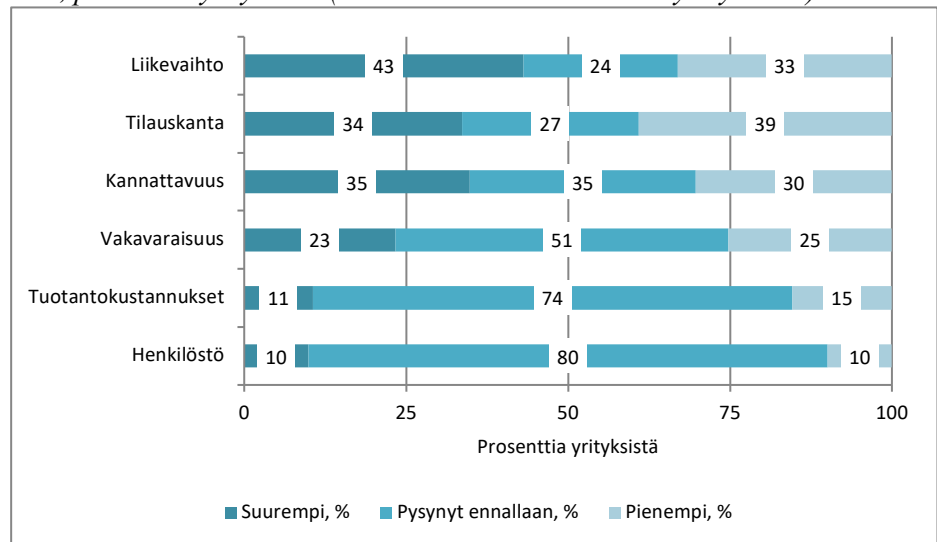
Suhdanteet heikentyneet jo ennen koronakriisiä

Noin 43 prosenttia yrityksistä ilmoitti keväällä 2020, että *liikevaihto* on kasvanut edellisen vuoden vastaavasta ajankohdasta ennen epidemiakriisiä (Kuviot 1-2). Vastaavasti kolmannes yrityksistä ilmoitti, että liikevaihto oli pienentynyt. Siten liikevaihdon kasvun *saldoluksi* saadaan plus 10, mikä oli heikompi lukema kuin vuotta aiemmin (+23), joten liikevaihdon kasvu oli alkanut vaimentua toimialalla jo vuonna 2019. Saldoluku saadaan, kun liikevaihdon kasvusta ilmoittaneiden yritysten prosenttiosuudesta vähennetään liikevaihdon laskusta ilmoittaneiden prosenttiosuus.

Muotoilualan yritysten liikevaihdon kasvu on ollut linjassa kansantaloudessa tapahtuneen yleisen kehityksen kanssa. Bruttokansantuote bkt:n kasvu vuosina 2016-17 ja vielä vuonna 2018 näkyi liikevaihdon reippaana nousuna muotoilualalla. Bkt:n kasvu alkoi hidastua kuitenkin vuoden 2019 loppupuolella, mikä on voinut heijastua alan liikevaihdon kehitykseen jo ennen koronakriisiä. Kansantalouden kasvuvauhdin hidastuminen on näkynyt ensimmäisenä yritysten *tilauskannan* laskuna, sillä sitä koskeva saldoluku oli painunut miinusmerkkiseksi.

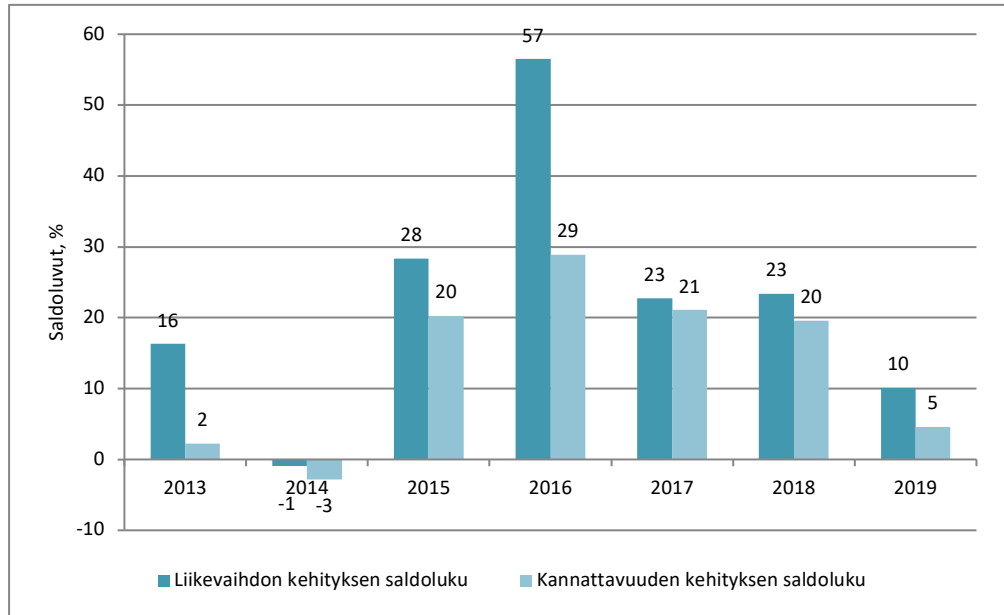
Kannattavuuden paranemisesta kertoi 35 prosenttia kyselyyn vastanneista ja 30 prosenttia arvioi sen heikentyneen. Saldoluksi saatiin plus 5, mikä oli selvästi heikompi luku kuin vuotta aiemmin (+19). Heikentyneet näkymät ovat vaikuttaneet yritysten rahoitusasemaan.¹ Vaikutusta on vaimentanut tosin se, että *tuotantokustannusten* kehitys on ollut maltillista. Yli 80 prosenttia yrityksistä ilmoitti, että *henkilöstön* määrä on pysynyt ennallaan. Asiaa selittää paljolti myös se, että suuri osa kyselyihin vastanneista yrityksistä oli yksinyrittäjiä eikä toimi työnantajina.

Kuvio 1 Muotoilualan yritysten näkemykset liikevaihdon, henkilöstön, tuotantokustannusten, kannattavuuden, tilauskannan ja vakavaraisuuden kehityksestä ennen koronakriisiä (kevät 2020) verrattuna vuoden takaiseen (kevät 2019) tilanteeseen, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

¹ Taseelta pienissä yrityksissä ei ole sanottavasti omaan pääomaan liittyviä puskureita, jolloin suhdannevaihtelut ja liikevaihdon kehityksessä tapahtuvat muutokset vaikuttavat niiden rahoitusasemaan voimakkaasti.

Kuvio 2 Muotoilualan yritysten toteutunut liikevaihdon ja kannattavuuden kehitys saldolu-
luvut 2013-19 (verrattuna edellisen vuoden takaiseen tilanteeseen), prosenttia
(Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2014-20)

Suhdanneodotukset romahtaneet

Odotukset vuosien 2021-21 kehityksestä ovat koronakriisin vuoksi heikentyneet tuntu-
vasti, sillä liikevaihdon kasvun saldoluksi saadaan nolla. Vuotta aiemmin saldoluku
oli plus 58. Käytännössä Ornamon kyselyihin vastanneista 40 prosenttia uskoo liike-
vaihdon kasvavan ja 40 prosenttia ennustaa liikevaihdon vähenevän. Joka viides enna-
koi liikevaihdon pysyvän ennallaan. Saatu tulos kertoo paitsi suhdanteiden heikkenemi-
sistä kuin myös toimialan kaksijakoisuudesta eli koronakriisi ei suinkaan kohtele kaik-
kia muotoilualan yrityksiä samalla lailla.

Kannattavuuden paranemiseen uskoo 39 prosenttia ja heikentymisen 37 prosenttia, joten
kannattavuuden saldoluku jäi aavistuksen verran plussan puolelle (+3). Kannattavuuden
vähentymistä hillitsee tuotantokustannusten arvioitu aleneminen, sillä tuotantokustannus-
ten nousun saldoluksi saatiin miinus kuusi. Koronakriisi pienentää myös haluja palka-
ta ulkopuolista työvoimaa yrityksistä. Henkilöstö voi päinvastoin vähentyä niissä yri-
tyksissä, joissa on palkattu työvoimaa. Muotoilualan suhdanneodotukset eivät olleet
koskaan aiemmin niin heikkoja kuin tällä hetkellä.

Muotoilualan odotukset ovat liikevaihdon, kannattavuuden ja työllisyyden osalta paljon
pessimistisemmät kuin koko pk-yrityskentässä lukuun ottamatta tuotantokustannuksia²,
kun odotuksia verrataan Suomen Yrittäjien, Finnveran ja TEM:n keväällä 2020 julkis-
taman *pk-yritysbaremetrin* (pky-barometri) tuloksiin (Taulukko 1).³ Tavallisesti tilanne
on ollut takavuosina päinvastainen siten, että muotoilualan odotukset ovat olleet myön-

² Se, että odotukset tuotantokustannusten noususta ovat muotoilualalla toisen suuntaiset kuin pk-yrityskentässä keski-
määrin voi johtua siitä, että kokoluokaltaan pienissä muotoilualan yrityksissä (yksinyrittäjillä) kustannukset ovat yhtey-
dessä yrittäjän omaan palkkaan.

³ Pky-barometri julkaistaan kaksi kertaa vuodessa keväällä ja syksyllä. Se laaditaan valtakunnallisena ja alueellisina
raportteina. Kevään pky-barometri perustui 4 586 pk-yrityksen vastuuhenkilön tai muun edustajan antamiin vastauksiin.

teisemmät kuin pk-yrityskentässä keskimäärin. Erot johtuvat osin muotoilualan erilaisesta yritys- ja asiakasrakenteesta.⁴

Muotoilualan yritysten heikkoja näkemyksiä liikevaihdon ja kannattavuuden kehityksestä vahvistaa se, että alan näkemykset talouden yleisistä suhdanne- ja kysyntänäkemuksista ovat paljon huonommat kuin koko pk-yrityskentässä. Ornamon kyselyjen mukaan 56 prosenttia muotoilualan yrityksistä ennusti keväällä 2020 yleisten suhdannenäkymien heikkenemistä seuraavan vuoden aikana. Kaikista pk-yrityksistä samaa ennakoi 17 prosenttia. Muotoilualalla usko tulevaisuuteen tosin lisääntyy, kun asiaa katsotaan kolmen vuoden aikajänteellä (Taulukko 2).

Toimialojen kohdalla eroja

Alakohtainen kaksijakoisuus on näkynyt siten, että liikevaihdon kehitys oli vielä ennen koronakriisiä myönteisintä vuosina 2019 - 2020 muotoiluintensiivisessä teollisuudessa, tuotteiden tukku- ja vähittäiskaupan sekä teknisen suunnittelun ja ITC-alan konsulttiyritysten puolella. Sitä vastoin kehitys oli keskimääräistä heikompaa piensarjatuotantoa harjoittavissa taideteollisuuden sekä sisustussuunnittelualan yrityksissä sekä puhtaissa taidealan yrityksissä, jotka ovat kulttuuri- ja viihdealalla tai valmistavat uniikkituotteita.

Seuraavan vuoden odotusten kohdalla tilanne on muuttunut koronakriisin seurauksena siten, että kysyntäodotukset ovat säilyneet ankeina sisustussuunnittelussa, mutta nyt näkymät ovat heikentyneet muotoiluintensiivisessä teollisuudessa ja muotoilutoimistoissa. Muotoiluintensiivisessä teollisuudessa epävarmuustekijät voivat liittyä osin ulkomaiseen kysyntään. Sen sijaan taideteollisuuden yrityksissä ja puhtaasti taidealalla toimivien yritysten liikevaihdon ja kannattavuuden kehityksen odotukset ovat keskimääräistä paremmat.

Näkymät heikommat kuin yrityskentässä keskimäärin

Muotoilualan odotukset ovat liikevaihdon, kannattavuuden ja työllisyyden osalta paljon pessimistisemmät kuin koko pk-yrityskentässä lukuun ottamatta tuotantokustannuksia⁵, kun odotuksia verrataan Suomen Yrittäjien, Finnveran ja TEM:n keväällä 2020 julkistaman *pk-yritysbaremetrin* (pky-barometri) tuloksiin (Taulukko 1).⁶ Tavallisesti tilanne on ollut takavuosina päinvastainen siten, että muotoilualan odotukset ovat olleet myönteisemmät kuin pk-yrityskentässä keskimäärin. Erot johtuvat osin muotoilualan erilaisesta yritys- ja asiakasrakenteesta.⁷

Muotoilualan yritysten heikkoja näkemyksiä liikevaihdon ja kannattavuuden kehityksestä vahvistaa se, että alan näkemykset talouden yleisistä suhdanne- ja kysyntänäkemuksista ovat paljon huonommat kuin koko pk-yrityskentässä. Ornamon kyselyjen mu-

⁴ Muotoilualalla pääosa yrityksistä on yksinyrittäjien omistuksessa ja yli kymmenen henkilön yrityksiä on vähän verrattuna kaikkiin pk-yrityksiin. Myös vuoden 2020 pky-barometrissa pienempien alle viiden henkilön yritysten (ml. yksinyrittäjät) odotukset olivat hieman heikommat kuin suurimmissa pk-yrityksissä.

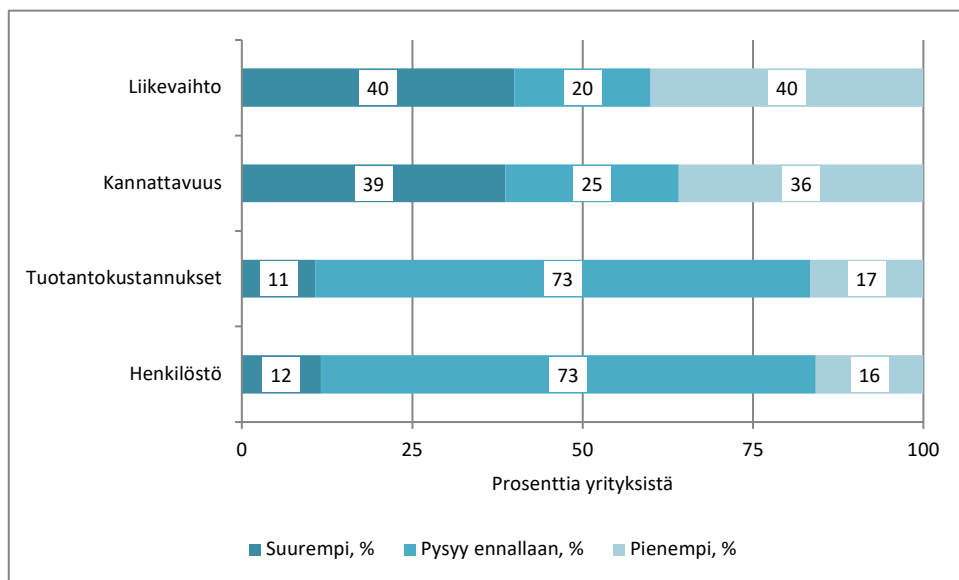
⁵ Se, että odotukset tuotantokustannusten noususta ovat muotoilualalla toisen suuntaiset kuin pk-yrityskentässä keskimäärin voi johtua siitä, että kokoluokaltaan pienissä muotoilualan yrityksissä (yksinyrittäjillä) kustannukset ovat yhteydessä yrittäjän omaan palkkaan.

⁶ Pky-barometri julkistetaan kaksi kertaa vuodessa keväällä ja syksyllä. Se laaditaan valtakunnallisena ja alueellisina raportteina. Kevään pky-barometri perustui 4 586 pk-yrityksen vastuuhenkilön tai muun edustajan antamiin vastauksiin.

⁷ Muotoilualalla pääosa yrityksistä on yksinyrittäjien omistuksessa ja yli kymmenen henkilön yrityksiä on vähän verrattuna kaikkiin pk-yrityksiin. Myös vuoden 2020 pky-barometrissa pienempien alle viiden henkilön yritysten (ml. yksinyrittäjät) odotukset olivat hieman heikommat kuin suurimmissa pk-yrityksissä.

kaan 53 prosenttia muotoilualan yrityksistä ennusti keväällä 2020 yleisten suhdannenäkymien heikkenemistä seuraavan vuoden aikana. Kaikista pk-yrityksistä samaa ennakoi 17 prosenttia. Muotoilualalla usko tulevaisuuteen tosin lisääntyy, kun asiaa katsotaan kolmen vuoden aikajänteellä (Taulukko 2).

Kuvio 3 Muotoilualan yritysten odotukset liikevaihdon, henkilöstön, tuotantokustannusten ja kannattavuuden kehityksestä seuraavan vuoden aikana (kevät 2021) verrattuna nykyiseen tilanteeseen (kevät 2020), prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

Taulukko 1 Liikevaihdon, kannattavuuden, henkilöstön ja tuotantokustannusten kasvuodotukset vuodelle 2021 muotoilualalla ja koko pk-yrityskentässä saldolukuina, prosenttia (Lähde: Pky-barometri kevät 2020 ja Ornamon kyselyt 2020).

	Liikevaihto, %	Kannattavuus, %	Tuotantokustannukset, %	Henkilöstö, %
<i>Muotoiluala yhteensä</i>	0	3	-6	-4
Kaikki pk-yritykset	22	10	36	9
- Teollisuus	29	11	42	11
- Rakentaminen	14	5	43	8
- Kauppa	17	-2	39	5
- Palvelut	24	14	32	11

Taulukko 2 Yleiset kysyntä- ja suhdannenäkymät muotoilualalla (vuodelle 2021 ja seuraavalle kolmelle vuodelle) ja koko pk-yrityskentässä vuodelle 2020, prosenttia (Lähde: Pky-barometri kevät 2020 ja Ornamon suhdannekyselyt 2020).

	Paranee, %	Pysyy ennallaan, %	Heikenee, %	Saldoluku, %
<i>Muotoiluala (vuosi 2021)</i>	25	22	53	-28
<i>Muotoiluala (kolme seuraavaa vuotta)</i>	43	26	30	13
Kaikki pk-yritykset (vuosi 2020)	26	57	17	9
- Teollisuus	29	48	23	6
- Rakentaminen	20	62	18	2
- Kauppa	21	57	22	-1

- Palvelut	28	57	15	13
------------	----	----	----	----

Kasvuhakuisuus säilynyt korkeana

Ornamon kyselyihin vuoden 2020 vastanneista yrityksistä *voimakkaasti kasvuhakuisia oli* noin kahdeksan prosenttia. *Mahdollisuuksien mukaan kasvavia* oli 53 prosenttia ja asemansa säilyttämiseen keskittyviä 25 prosenttia.⁸ Voimakkaasti kasvuhakuisia yrityksiä oli hieman vähemmän edellisellä vuonna (11 %). Silti kasvuyrityksiä on ollut vuosina 2014-20 suurin piirtein yhtä paljon, jos mahdollisuuksien mukaan kasvavat yritykset lasketaan mukaan. Yrityksiä, joilla ei ollut kasvutavoitteita tai joiden toiminta on loppumassa, oli 13 prosenttia vastanneista (Kuvio 4).

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että muotoilualan kasvuhakuisuus on pysynyt korkealla tasolla vuosina 2014-20. Asemansa säilyttämiseen pyrkivien osuus on pysynyt ennallaan ja niiden yritysten osuus, joilla ei ole lainkaan kasvuhaluja, on ollut pieni. Pääsyyinä *kasvuhaluttomuuteen* on Ornamon kyselyjen mukaan riittämätön kysyntä ja voimakas kilpailu tai se, että yrityskoko on jo optimaalinen. Osasta yrityksiä puuttuu osaaminen tai kasvuun tarvittavat taloudelliset voimavarat, eivätkä yrittäjät halua ottaa kasvuun liittyvää taloudellista riskiä.

Voimakkaasti kasvuhakuisten yritysten osuus on ollut muotoilualalla lähes yhtä suurta kuin koko pk-yrityskentässä keskimäärin. Alan kasvuhakuisuus on kuitenkin suurempaa, jos asiaa verrataan kaikkien alle viiden henkilön pk-yritysten ja yksinyrittäjien kasvuhakuisuuteen. Myös kasvuhaluttomia alle viiden henkilön yrityksiä on muotoilualalla vähemmän kuin koko yritys-kentässä. Alan suhteellisesti suurempaa kasvuhakuisuutta yksinyrittäjien joukossa selittää osin se, että muotoilualan yritykset ovat nuorempia kuin maamme pk-yritykset keskimäärin.⁹

Muotoilualalla kasvuyritykset eivät keskity määrättyihin toimialoihin, sillä voimakasta kasvuhakuisuutta löytyy teollisesta sarjavalmistuksesta, käsityömaisestä piensarjatuotannosta (taideteollisuus), tukku- ja vähittäiskaupasta, muotoilutoimistoista ja puhtaista taidealan yrityksistä. Suomen Yrittäjien pky-barometrien mukaan maamme tarvitsee joka tapauksessa lisää kasvuyrittäjiä ja erityisesti kasvavia työnantajayrityksiä. Innovatiiviset kasvuyritykset ovat kansantaloudelle elintärkeitä, sillä ne kehittävät olemassa olevaa tietämystä ja teknologiaa.

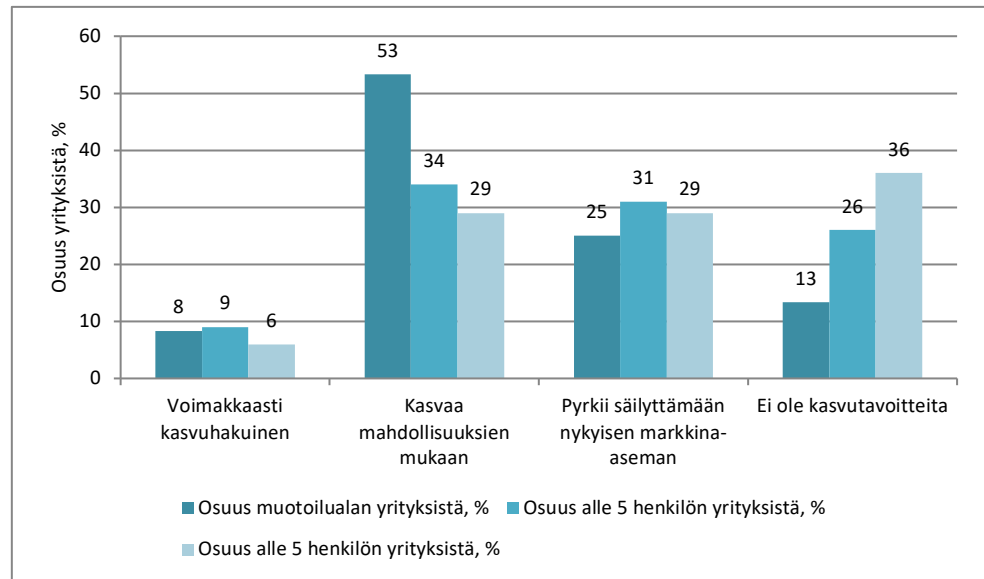
Kevään 2020 pky-barometrin mukaan uusille markkinoille pyrkivät ja uusia teknisiä innovaatioita hyödyntävät kasvuyritykset ovat talouden uudistumisen tae. Innovatiivisten kasvuyritysten toiminnasta seuraa myönteisiä ulkoisvaikutuksia. Kasvuyritykset luovat paljon uusia työpaikkoja ja siten ovat omalta osaltaan vastaus tarvittavaan työnantajayrittäjyyden lisääntymiseen. Ilman työnantajayrittäjyyden lisääntymistä ja kasvua työllisyysasteen nostaminen on vaikeaa tai jopa mahdotonta. Menestyvät yritykset takaavat osaltaan myös yhteiskunnan rahoitus pohjan.

⁸ Myös asemien säilyttäminen voi edellyttää yritykseltä kasvua.

⁹ Tutkimusten mukaan kasvuhakuisuus on usein suurempaa nuorten toimintansa aloittaneiden yritysten keskuudessa. Pienen kokonsa ansiosta kasvuyritykset voivat lisätä liikevaihtoaan (ja henkilöstöä) moninkertaisesti toimintansa vakiinnuttaneisiin yrityksiin verrattuna, mutta uusien yritysten jatkuva ja merkittävä kasvu ei ole yleistä. Nopeasta kasvusta huolimatta yritykset voivat jäädä edelleen mikroyrityksiksi (Lähde: Yrittäjyyskatsaus 2012 (toim. Pekka Lith), TEM:n julkaisu 46/2012, Helsinki 2012).

Kuvio 4

Muotoilualan yritysten ja Suomen koko pk-yrityskentän kasvuhakuisuus 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Pk-yritysbarometri kevät 2020 ja Ornamon suhdannekyselyt 2020).

Keskeiset kasvukeinot

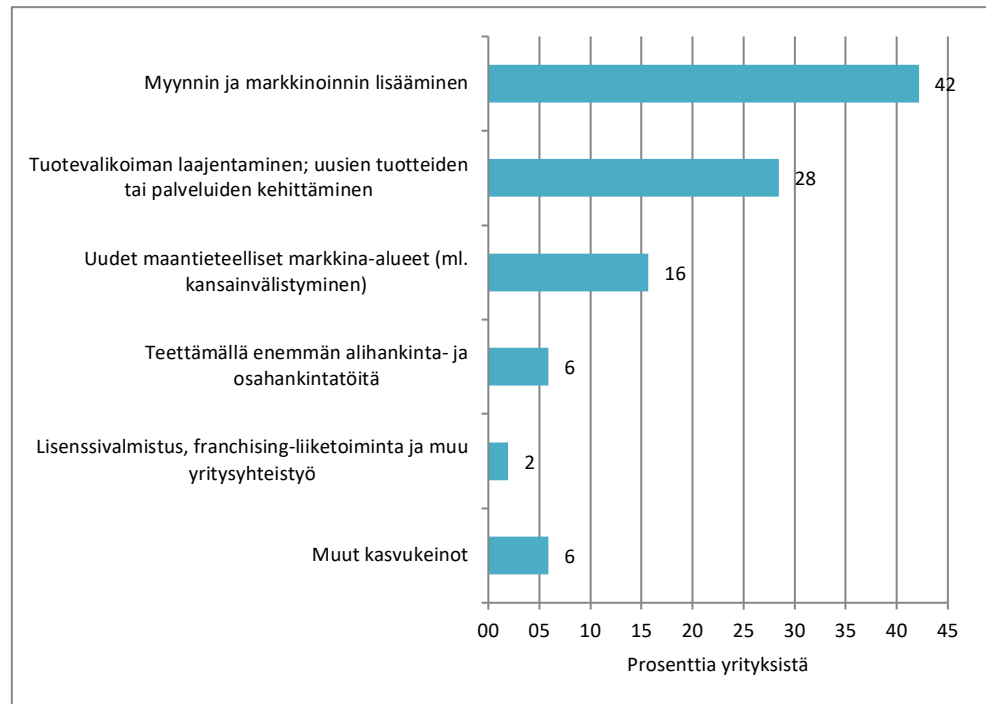
Muotoilualalla yritysten tärkein kasvukeino on myynnin ja markkinoinnin tehostaminen. Tätä mieltä oli 42 prosenttia vuoden 2020 kyselyihin vastanneista yrityksistä. Uusien tuotteiden ja palvelujen kehittämiseen ja tuotevalikoiman monipuolistamiseen panostaisi 28 prosenttia ja liiketoiminnan laajentamiseen uusille maantieteellisille markkina-alueille 16 prosenttia yrityksistä. Yrityksistä kuusi prosenttia panostaa verkottumiseen ja teettäisi alihankkijoilla enemmän töitä. Kasvu kolmansien osapuolien tehtyjen sopimusten perusteella on harvinaista¹⁰ (Kuvio 5).

Ornamon kyselyihin osallistuneiden yritysten mielestä koronakriisi on vaikuttanut kuitenkin kasvua koskeviin suunnitelmiin. Osalla yrityksistä kriisi on merkinnyt ratkaisevaa muutosta aiempaa. Uusi tilanne on nopeuttanut toiminnan digitalisointia ja antanut uuden sysäyksen verkkokaupan kasvulle. Vastauksia voidaan päätellä, että pienet yritykset ovat joustavia sopeutumaan uuteen tilanteeseen, joskin innovaatiotoiminnan rahoitus voi olla paljon haasteellisempaa varsinkin yksinyrittäjälle kuin samalla toimialalla toimivalle hieman suuremmalle yritykselle.

Osalle yrityksistä erilaisten tapahtumien, messujen ja näyttelyosallistumisten äkillinen peruuntuminen tuli yllätyksenä, minkä vuoksi myynti- ja markkinointikanavia on jouduttu kehittämään uudelta pohjalta esimerkiksi parantamalla kansainvälistä saavutettavuutta. Korona on luonnollisesti heikentänyt liiketoiminnan ennustettavuutta ja hidastanut projektien toteutumista tai peruuttanut niitä. Toisaalta vaikka muotoilualalla on pyritty kehittämään etäyhteyksien kautta tapahtuvaa toimintaa, on käytännön suunnittelutyön tekeminen teollisessa muotoilussa hankalaa.

¹⁰ Näillä tarkoitetaan tuotteiden lisenssivalmistusta tai palvelualueilla käytettyä franchising-liiketoimintaa.

Kuvio 5 *Muotoilualan yritysten tärkeimmät kasvukeinot vuonna 2020, prosenttia kasvuhakuisista yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).*

Kasvu tulorahoituksen ja apurahojen varassa

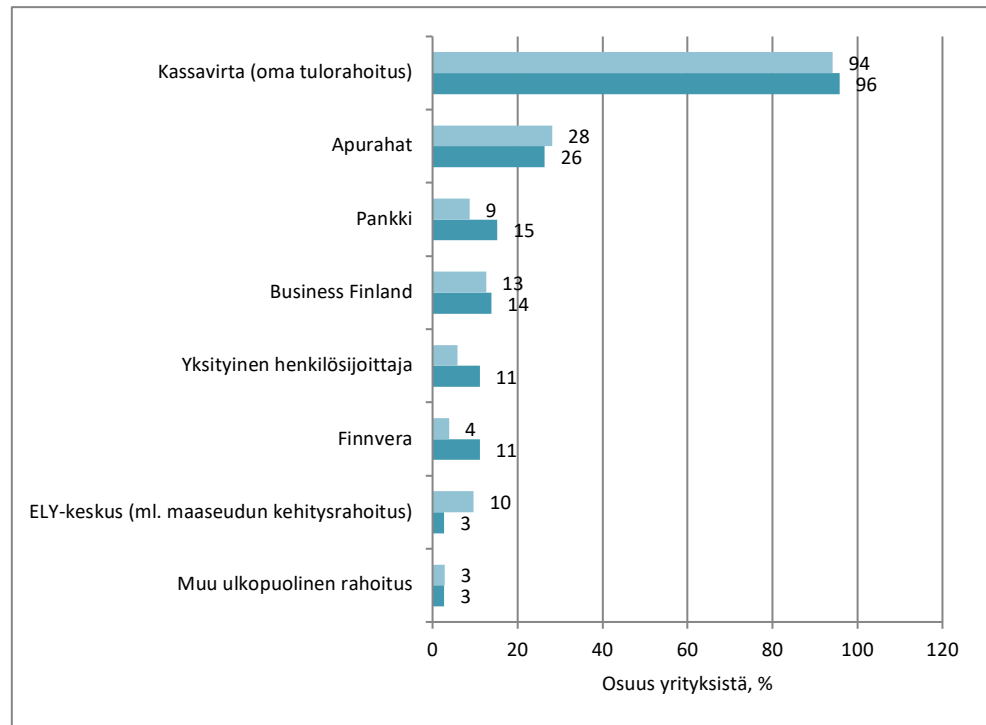
Ornamon kyselyt paljastavat, että muotoilualan yritykset rahoittavat kasvuaan pääosin omalla *kassarahoituksella* ja toiseksi eniten *apurahoilla*. Pelkästään kassarahoitukseen nojasi 49 prosenttia kasvuhakuisista yrityksistä ja 94 prosentilla yrityksistä oma tulorahoitus oli ainakin yksi tärkeä kasvun rahoituslähde. Pelkästään tai pääosin kassarahoitukseen ja apurahoihin nojautuminen on sangen hidas tie kasvuun varsinkin, jos yrityksen laskutettavuusaste on korkea. Silloin kassavirta kuluu välttämättömien toimintojen rahoittamiseen eikä toiminnan kehittämiseen jää varoja.

Ainoastaan yhdeksän prosenttia ilmoitti käyttävänsä osittain pankkirahoitusta tai rahoitusyhtiötä oman tulorahoituksen rinnalla. Noin seitsemällä prosentilla oli yksityinen henkilösijoittaja ja yksityistä joukkorahoitusta. Yritystoiminnan julkisella rahoitustuella kasvuun rahoitti osittain 21 prosenttia vastanneista (Kuvio 6). Ylipäätään alan yritykset ovat hyödyntäneet melko vähän julkista yritystoiminnan rahoitustukea. Syinä voivat olla pieni yrityskoko, yritysmuoto (toiminimi¹¹), rahoituksen omavastuuosuudet tai muut rahoituksen saannin kokonaisarviointiin liittyvät ehdot.

¹¹ Yksityisen elinkeinonharjoittajat (ammatin- ja liikkeenharjoittajat) eivät ole välttämättä julkisen yritystoiminnan rahoitustuen piirissä. Esimerkkinä voidaan mainita Business Finlandin innovaatorahoitus.

Kuvio 6

Muotoilualan yritysten kasvun rahoitustavat 2019-20¹² (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2019-20).

¹² Pelkästään omaa tulorahoitusta hyödynsi 49 prosenttia yrityksistä ja pelkästään ulkoista rahoitusta käytti kolme prosenttia yrityksistä. 47 prosenttia yrityksistä rahoitti kasvuun useammalla kuin yhdellä rahoituslähteellä.

2 Muotoilualan yritystoiminnan laajuus ja rakenne

Muotoilu tai *design* on käsitteenä laaja-alainen. Muotoilu voidaan määritellä ammattimaiseksi ja luovaksi työskentelytavaksi, jossa tärkeitä näkökulmia ovat toiminnallisuus, esteettisyys sekä loppukäyttäjien tarpeet. Muotoilun avulla on mahdollista tuottaa fyysisille esineille, rakennetulle ympäristölle, prosesseille ja palveluille toivottuja laatuominaisuuksia. Hyviin ominaisuuksiin kuuluvat parempi käytettävyys, huolettavuus, esteettömyys, ergonomisuus, ekologisuus, kustannustehokkuus, toimivuus, viihtyisyys tai määrätyn brändin houkuttelevuus.

Muotoilun käyttö on laajentunut jalostusaloilta palveluihin, mikä on näkynyt immateriaalisen suunnittelun kasvuna perinteisen tuotesuunnittelun rinnalla ja strategisen suunnittelun kehityksenä palveluteollisuudessa. Muotoilua tehokkaasti hyödyntäviä kasvavia alueita ovat digitaalisten sisältöjen suunnittelu ja pelisuunnittelu. 2000-luvun alusta lukien on puhuttu myös *palvelumuotoilusta* (*ServiceDesign*), mikä korostaa esinemuotoilussa käytetyn muotoiluajattelun eli muotoilun prosessien, taitojen ja menetelmien hyödyntämistä palvelujen tuotannossa.

Kokonaisuudessaan voidaan todeta, että muotoilua voidaan kuvata tänä päivänä seuraavasti (Ornamon määritelmä):

”Muotoilu tarkoittaa paitsi tuote- ja palvelukehitystä, myös erilaisia monitieteisiä tapoja ratkaista tuotevalmistajien ja palveluntarjoajien ja heidän asiakkaidensa haasteita. Muotoilun keinoin esineille, ympäristölle, prosesseille ja palveluille pystytään tuottamaan paremmin käyttäjälähtöisyyttä ja toivottuja laatuominaisuuksia.

Muotoilun osa-alueita ovat muun muassa teollinen muotoilu, tuotemuotoilu, palvelumuotoilu, tekstiili- ja pakkaussuunnittelu, tila- ja kaupunkisuunnittelu ja digitaalisen käyttökohteen muotoilu.

Palvelumuotoilu tarkoittaa palvelujen kehittämistä, suunnittelua ja tuottamista muotoilun menetelmin. Siinä on tavoitteena palvelukokemuksen asiakaslähtöinen tarjoaminen siten, että tuotettu palvelu vastaa mahdollisimman hyvin asiakkaiden tarpeita ja palveluntuottajan liiketoiminnallisia tavoitteita.

Muotoilun uusia sovellutusalueita ovat esimerkiksi strateginen muotoilu, jossa muotoilun avulla kehitetään yrityksen liiketoimintaa kokonaisuudessaan.”

Muotoilualan yritystoiminta

Muotoilualojen ja muotoilua tuottavien yritysten luokittelu on sopimuksenvaraista, sillä muotoilualoista ei ole kansainvälisesti hyväksytyjä tilastosuosituksia. Tässä raportissa *muotoilualan* yritystoiminnalla tarkoitetaan yrityksiä ja toimipaikkoja, jotka tilastoituvat EU:n vuoden 2008 toimialaluokituksen (Nace) mukaan *muotoiluintensiivisen teollisuuden, muotoilun palveluyritysten (muotoilutoimistot), digitaalisen muotoilun, arkkitehtuurin ja maisemanhoidon sekä taideteosten luonnin* osaamisaloille, jotka jakaantuvat edelleen moniin alatoimialoihin.

Edellä mainituista päätoimialoista *muotoiluintensiivinen tuotevalmistus* oli määritelty toiminnaksi, jossa tuotteen fyysisten silmin nähtävillä tai käsin kosketeltavilla ominaisuuksilla (muodikkuus, ergonomisuus, väri, huollettavuus, yms.), käytännöllisyydellä tai yksilöllisyydellä on erityisen tärkeä merkitys tuotteen loppukäyttäjälle. Muotoiluintensiivisten tuotteiden valmistus on usein käsityömäistä yksilöllisten tuotteiden valmis-

tusta piensarjatuotantona erotuksena pääomavaltaisesta ja pitkälle automatisoidusta teollisesta sarjatuotannosta (liukuhihnavalmistus).

Tosin rajanveto piensarjatuotannon ja käsityöteollisuuden välillä voi olla käytännössä vaikeaa samoin kuin rajanveto piensarjatuotannon ja automatisoidun teollisen sarjatuotannon välillä. Siksi näille toimialoille tilastoituvia erityyppisiä yrityksiä ja toimipaikkoja on käsitelty tavallisesti yhdessä. Toisaalta kaikkea käsityövaltaista toimintaa tai määrättyjen perusmallien mukaan tehtyjen kulutustavaroiden valmistusta, kuten veneiden ja soitinten valmistusta, ei ole luettu muotoiluintensiiviseen teollisuuteen, vaikka tuotteisiin sisältyisi ”hyväksi todettua” muotoilua.

Muotoiluintensiivisten tuotteiden valmistuksessa muotoiluosaaminen liittyy tavallisesti eri materiaaleista ja eri käyttötarkoituksiin tarkoitettujen kestokulutustavaroiden tai puolikestävien kulutustavaroiden tekemiseen. Osa tuotteista on luettu taide-esineisiin (korut, ym.). Virallisen toimialaluokituksen mukaan muotoiluintensiivinen valmistus on jaettu kymmeneen alatoimialaan, joita ovat tekstiilien, vaatteiden, nahkatuotteiden, puutuotteiden, lasituotteiden, keraamisten tuotteiden, kivituuotteiden, metallituotteiden, huonekalujen ja kultasepän tuotteiden valmistus.

Osaamisintensiiviset *muotoilun palveluyritykset* eli muotoilutoimistot eroavat muotoiluintensiivisestä tuotteiden valmistuksesta siten, että niillä ei ole yleensä tuotannollista toimintaa. Ne ovat lähes puhtaasti palveluntuottajia, jotka synnyttävät ja välittävät uusia ajatuksia ja osaamista esimerkiksi julkisyhteisöihin, yrityksiin ja muihin yksityisiin yhteisöihin. Niillä on usein laajempi tuntemus erikoisalastaan kuin yksittäisellä asiakasorganisaatiolla voi koskaan olla. Yksityisten kotitalouksien osuus muotoilupalvelujen kysynnästä on kuitenkin vähäinen.

Muotoilun palveluyrityksissä voidaan hyödyntää monialaista osaamista, ja palvelut voidaan tuottaa läheisessä vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa tai asiakkaan omaa osaamista hyödyntäen. Toimiala kuuluu luonteeltaan työvaltaisiin palveluelinkeinoihin, joiden tärkein tuotannontekijä muodostuu koulutetusta työvoimasta ja korkeaan osaamiseen perustuvasta inhimillisestä pääomasta. Muotoilun palveluyritysten osaamisintensiivinen luonne tulisi näkyä myös niiden omassa innovaatiotoiminnassa, sillä toiminnan jatkuva kehittäminen on yritysten elinehto.

Taideteosten luonnin toimiala kattaa palkkio- ja sopimuspohjalla tai omaan laskuun (freelance-pohjalla) toimivien taidekäsityöläisten ja muiden taiteilijoiden yritykset. Kyse on ainutlaatuisista teoksista eikä sarjatuotannosta. Alan toimijat mieltävät itsensä usein itsenäisiksi taiteilijoiksi eivätkä niinkään yrittäjiksi. Alalle on tyypillistä sivutoimisuus tai osapäiväisyys, sillä palkkiopohjalle rakentuvaa toimintaa harjoitetaan hyvin usein jonkin muun toiminnan, kuten opetuksen ohessa. Lähtökohtaisesti yrittäjät koostuvat monien eri alojen taiteilijoista.

Vuodesta 2017 lukien muotoilualojen joukkoa on kasvatettu kahdella toimialaryhmällä, jotka ovat *digitaalinen muotoilu* ja *arkkitehtuuri ja maisemasuunnittelu*. Digitaalisen muotoilun toimialakokonaisuuden lisääminen muotoilualoihin oli perusteltua toimintaympäristön digitalisoituessa kovaa vauhtia. Digitalisaatio ei tarkoita vain toimintojen sähköistämisestä vaan koko toimintaympäristön muutoksia ja uusia toimintatapoja. Myös nykyiset tuottavuuserot yritysten, yhteisöjen tai valtioiden välillä johtuvat pitkälti niiden valmiuksista hyödyntää ICT-teknologiaa.

Arkkitehtuurin avulla parannetaan sen sijaan rakennetun ympäristön laatua ja palvelukykyä loppukäyttäjän näkökulmasta, mikä puoltaa arkkitehtipalvelujen ja maisemasuunnittelun sisällyttämistä muotoilualoihin. Laatu on rakennetussa ympäristössä käyttäjien tarpeisiin vastaamista ja käyttäjälähtöisellä muotoilulla luodaan talorakennuksiin toimivia tilaratkaisuja ja tehostetaan tilojen käyttöastetta. Myös rakennetun ympäristön ulkoisella ilmeellä on vaikutuksia yleiseen tunnelmaan Suomen kaltaisessa maassa, jossa vuodenaikojen vaihtelut ovat suuria.

Tässä yhteydessä käytetty muotoilualan toimialojen käsite ei ole millään tavoin tyhjentävä, sillä monet palvelumuotoilua harjoittavat yritykset ovat tarkastelun ulkopuolella tai toimialaluokitusta noudattavien tilastojen katveessa. Esimerkiksi osaamisintensiivisten liike-elämän palveluyritysten (KIBS-yritykset¹³) toimintaan liittyy paljon palvelumuotoilua. Palvelumuotoilu on tärkeää myös koulutuspalveluissa tai rahoitus- ja vakuutuslalla. Lisäksi palvelumuotoilu on levinnyt sosiaali- ja terveydenhuoltoon ja muille kuluttajapalveluja tuottaville toimialoille.¹⁴

Taulukko 3 Muotoilualan (design-ala) yritykset EU:n virallisen vuoden 2008 toimialaluokituksen mukaan (Lähde: Toimialaluokitus TOL 2008, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

Nimike	Nace 2008-koodi
<i>Muotoilun palveluyritykset</i>	
- Graafinen muotoilu	74101
- Sisustussuunnittelu	74102
- Teollinen muotoilu	74109
<i>Digitaalinen muotoilu</i>	
- Tietokonepelien kustantaminen	5821
- Ohjelmistojen kustantaminen	5829
- Ohjelmistojen suunnittelu ja valmistus	6201
<i>Arkkitehtuuri ja maisemanhoito</i>	
- Arkkitehtipalvelut	7111
- Maiseman hoitopalvelut	813
<i>Muotoiluintensiivinen valmistus</i>	
- Tekstiilien valmistus	13921, 1393, 1399
- Vaatteiden valmistus	1411, 1412
- Nahkatuotteiden valmistus	1512, 152
- Puutuotteiden valmistus	16239, 1624, 1629
- Lasituotteiden valmistus	2313, 2319
- Keraamisten tuotteiden valmistus	2341
- Kivituotteiden valmistus	237
- Metallituotteiden valmistus	255
- Huonekalujen valmistus	3101, 3102, 3109
- Kultasepän tuotteiden valmistus	321
<i>Taideteosten luonti</i>	9003

¹³ Palvelumuotoilua ja KIBS-yrityksiä on tarkasteltu lähemmin Ornamolle vuonna 2017 laaditussa raportissa (ks. Lith, Pekka: ServiceDesign –yritystoiminta, Lith Consulting Group, Helsinki 2017).

¹⁴ Yritysmuotoisten palveluntuottajien muotoilupalveluja tuottavat ja tarjoavat markkinoilla julkisen alan tutkimuslaitokset ja muut yksiköt (VATT, Tekes, Tilastokeskus, jne.), yliopistot ja korkeakoulut, yksityiset kolmannen alan tutkimuslaitokset (Etlä, jne.) ja elinkeinoelämän etu- ja toimialajärjestöt (EK, jne.).

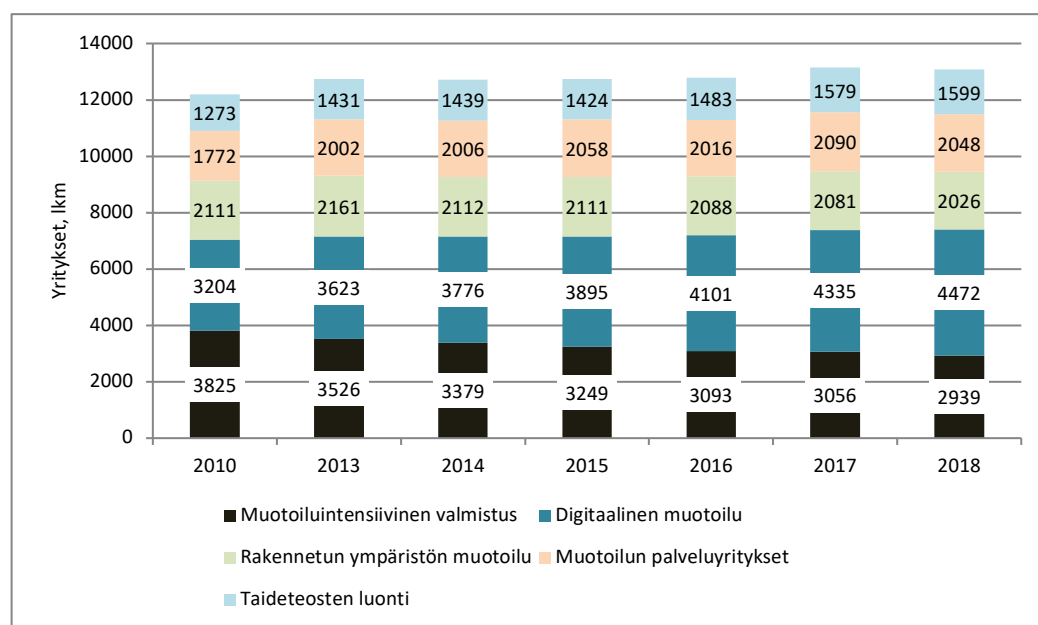
Yritysten ja toimipaikkojen määrä

Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan Suomessa toimi edellä mainittujen uusien määritelmien ja rajausten mukaan tarkasteltuna noin 13 080 muotoilualan yritystä vuonna 2018. Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastoihin sisältyvät vain ne yritykset, jotka ovat toimineet tilastovuonna vähintään puoli vuotta, ja joiden henkilöstö oli yli 0,5 henkilöä kokovuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna tai niiden liikevaihto ylitti vuosittain määritellyn minimirajan (kynnysarvon). Vuonna 2018 liikevaihdon minimiraja oli 11 598 euroa.¹⁵

Yritysten lukumäärä on kasvanut runsaat seitsemän prosenttia eli 900 tilastoyksiköllä vuosina 2010-18. *Pääosaamisaloittain* tarkasteltuna yritysten määrän kasvu oli suurinta digitaalisessa muotoilussa, taideteosten luonnissa ja muotoilutoimistojen keskuudessa (Kuvio 7). Yksittäisten toimialojen osalta kasvu on ollut kovinta tietokonepelien kustantamisessa, ohjelmistojen suunnittelussa ja teollisessa muotoilussa. Muotoiluintensiivisten tuotteiden valmistuksessa (teollisuudessa) yritysten määrä on vähentynyt noin 890 yrityksellä (23 %) 2010-luvulla (Taulukko 4).

Toimialoittain katsottuna yritysten määrä on vähentynyt eniten tekstiilien, puutuotteiden ja huonekalujen valmistuksessa sekä arkkitehtipalveluissa. Suhteellisesti kehitys on ollut nopeaa keraamisten tuotteiden, tekstiilien ja vaatteiden valmistuksessa. Yritysten määrän väheneminen on rakenteellista ja suhdanneluontoista. Rakenteellisiin muutoksiin vaikuttaa se, että toisiin markkinaolosuhteisiin perustetut yritykset ovat ajautuneet vaikeuksiin kilpailevan halpatuonnin puristuksessa tai yritykset ovat lopettaneet toimintansa yrittäjien eläköityessä ilman seuraajaa.

Kuvio 7 Muotoilualan yritykset Suomessa pääosaamisaloittain 2010-18 (Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri ja yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto (vuoden 2018 tiedot ennakkollisia), Tilastokeskus).

¹⁵ Vuositilastoihin ovat päässeet tilastovuodesta 2013 myös yritykset, joiden taseen loppusumma on vähintään 170 000 euroa, vaikka henkilöstö- ja liikevaihtokriteerit eivät täytyisikään.

Tilastokeskuksen alueellisen yritystoimintatilaston mukaan yritysten *toimipaikkoja* muotoilualoilla oli 13 710 vuonna 2018. Yritystoimipaikkojen lukumäärän kehitys on seurannut melko tarkasti yritysten määrän kehitystä vuosina 2010-18, sillä valtaosa muotoilualan yrityksistä on pieniä yksitoimipaikkaisia yrityksiä.¹⁶ Periaatteessa toimipaikka on taloudellinen yksikkö, jossa saman omistajuuden tai valvonnan alaisuudessa harjoitetaan mahdollisimman samanlaisten tavaroiden ja palvelujen tuotantoa tavallisimmin yhdellä sijaintipaikalla (Taulukko 4).

Taulukko 4 Muotoilualan yritykset ja toimipaikat Suomessa 2010-18 (Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri (2010) ja yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto (2018) Tilastokeskus).

	Yrityksiä, Suomessa 2018, lkm	Yritysten lisäys 2010-18, lkm	Toimi- paikkoja 2018, lkm	Toimipaik- kojen lisäys 2010-18 lkm
<i>Muotoilun palveluyritykset</i>	2048	276	2059	280
- Graafinen muotoilu	704	137	705	136
- Sisustussuunnittelu	721	-69	724	-66
- Teollinen muotoilu	623	208	630	210
<i>Digitaalinen muotoilu</i>	4472	1268	4860	1357
- Tietokonepelien kustantaminen	47	37	48	38
- Ohjelmistojen kustantaminen	68	-16	78	-22
- Ohjelmistojen suunnittelu ja valmistus	4357	1247	4734	1341
<i>Arkkitehtuuri ja maisemanhoito</i>	2026	-85	2060	-63
- Arkkitehtipalvelut	1334	-213	1359	-201
- Maiseman hoitopalvelut	692	128	701	138
<i>Muotoiluintensiivin valmistus</i>	2939	-886	3134	-743
- Tekstiilien valmistus	343	-213	352	-123
- Vaatteiden valmistus	67	-35	79	-26
- Nahkatuotteiden valmistus	140	-47	148	-45
- Puutuotteiden valmistus	853	-232	957	-205
- Lasituotteiden valmistus	31	-11	34	-12
- Keraamisten tuotteiden valmistus	83	-36	85	-39
- Kivituotteiden valmistus	204	-43	217	-41
- Metallituotteiden valmistus	96	-5	98	-5
- Huonekalujen valmistus	794	-234	831	-217
- Kultasepän tuotteiden valmistus	328	-30	333	-30
<i>Taideteosten luonti</i>	1599	326	1600	326
Yhteensä	13084	899	13713	1157

Yksinyrittäjävaltainen toimiala

Muotoilualan yritykset ovat kooltaan varsin pieniä, sillä keskimäärin 70 prosenttia työllisti alle kaksi henkilöä vuonna 2018. *Alle kahden henkilön yritykset* ovat usein eityönantajina toimivien pää- ja sivutoimisten yrittäjien hallinnassa. Pienintä yrityskokoa edustavat taideteosten luonnin ja graafisen muotoilun toimialoille tilastoidut yritykset, joista alle kahden henkilön yritysten osuus oli 96 prosenttia. Myös graafisen muotoilun,

¹⁶ Jokaisella yrityksellä on vähintään yksi toimipaikka, mutta joillakin niitä on satoja (monitoimipaikkainen yritys).

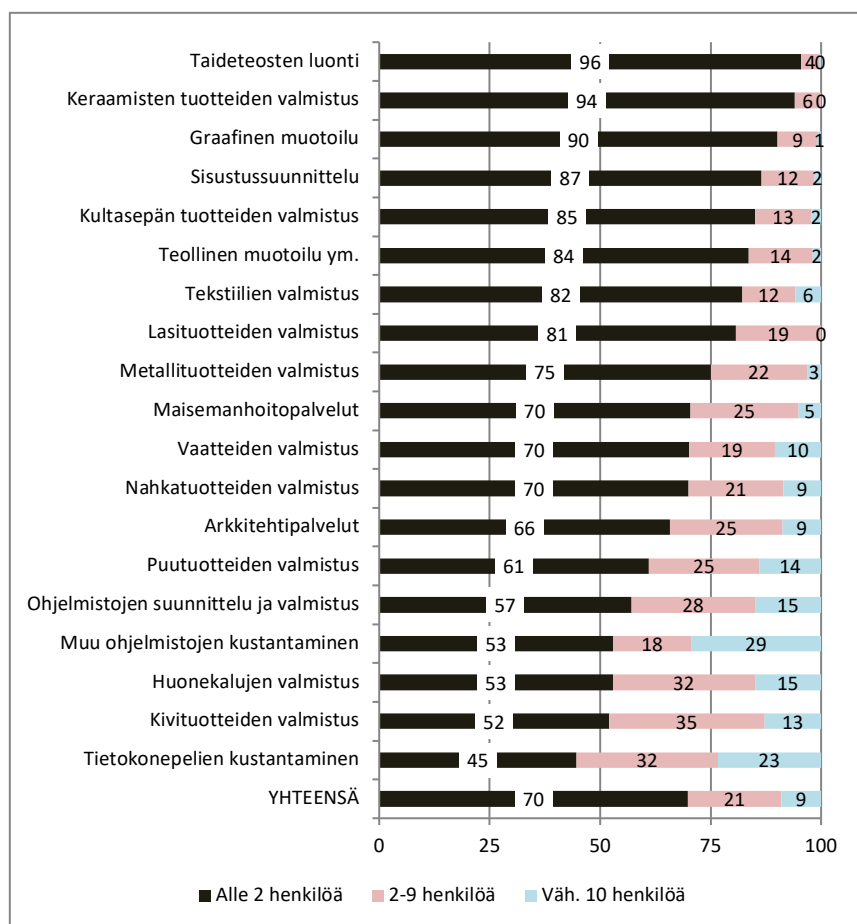
sisustussuunnittelun, keraamisten ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa 85-90 prosenttia yrityksistä kuuluu pienimpään kokoluokkaan (Kuvio 8).

Pientyönantajia (2-9 henkilön yritykset) muotoilualan yrityksistä oli 21 prosenttia ja vähintään kymmenen henkilön yrityksiä yhdeksän prosenttia. Pientyönantajia ja vähintään kymmenen henkilön työnantajayrityksiä oli eniten digitaalisen muotoilun toimialoilla, puutuotteiden, huonekalujen ja kivituoiteiden valmistuksessa. Mikroyritysvaltaisuudesta huolimatta vähintään kymmenen henkilön yritysten työllisyysosuus oli 77 prosenttia ja niihin kertyi 84 prosenttia alan liikevaihdosta vuonna 2018. Alle kahden henkilön yritysten osuudet olivat 5-6 prosenttia (Taulukot 6-7).

Taulukko 5 Muotoilualan yritysten lukumäärä päätoimialoittain ja henkilöstön kokoluokittain 2018, osuus yrityksistä (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus).

	Alle 2 henkilön yritykset, %	2-9 henkilön yritykset, %	Väh. 10 henkilön yritykset, %
Muotoiluintensiivinen teollisuus	65,6	23,8	10,6
Digitaalinen muotoilu	56,9	27,9	15,2
Arkkitehtuuri ja maisemahoito	67,4	25,2	7,5
Muotoilualan palveluyritys	86,9	11,7	1,4
Taideteosten luonti	95,6	4,1	0,4
YHTEENSÄ	69,9	21,1	9,0

Kuvio 8 Muotoilualan yritysten lukumäärä tarkimman toimialoittain mukaan ja henkilöstön kokoluokittain 2018, prosenttia yrityksistä (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus).

Taulukko 6 Muotoilualan **työllisyys** pääaloittain ja yritysten kokoluokittain 2018, osuus kokovuosityöllisyydestä (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus).

	Alle 2 henkilön yritykset, %	2-9 henkilön yritykset, %	Väh. 10 henkilön yritykset, %
Muotoiluintensiivinen teollisuus	4,6	23,8	78,5
Digitaalinen muotoilu	3,3	27,9	84,0
Arkkitehtuuri ja maisemahoito	12,0	25,2	55,0
Muotoilualan palveluyritys	36,3	11,7	24,5
Taideteosten luonti	70,8	4,1	5,4
YHTEENSÄ	6,2	21,1	77,2

Taulukko 7 Muotoilualan liikevaihto pääaloittain ja yritysten kokoluokittain 2018, osuus liikevaihdosta (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus).

	Alle 2 henkilön yritykset, %	2-9 henkilön yritykset, %	Väh. 10 henkilön yritykset, %
Muotoiluintensiivinen teollisuus	3,6	12,8	83,7
Digitaalinen muotoilu	2,9	7,3	89,8
Arkkitehtuuri ja maisemahoito	12,8	29,8	57,4
Muotoilualan palveluyritys	34,9	39,3	25,8
Taideteosten luonti	75,9	21,1	3,0
YHTEENSÄ	4,8	10,8	84,4

Osa-aikainen ja sivutoiminen yrittäjyys

Ornamon suhdannekyselyjen mukaan muotoilualalla on paljon osa-aikaisia tai sivutoimisia yrityksiä, mikä saa vahvistusta Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastoista. Niiden mukaan vuositilastoihin sisältyi arviolta 3 440 sivutoimista yritystä (yrittäjää) vuonna 2018. Sivutoimiseksi on määritelty kotimainen ja konsernien ulkopuolelle toimiva yritys, jonka kokovuosityöllisyydellä laskettu henkilöstö oli alle 0,5 henkilöä. Yhteensä osa-aikaisia tai sivutoimisia yrityksiä oli 26 prosenttia kaikista vuositilastoihin sisältyvistä muotoilualan yrityksistä.

Sivutoimisia yrityksiä on suhteellisesti eniten kultasepän tuotteiden valmistuksessa (46 %) ja taideteosten luonnissa (43 %). Kaikista yksinyrittäjien omistamista yrityksistä¹⁷ sivutoimiset yritykset ovat enemmistönä nahka-, puu- ja kultasepän tuotteiden valmistuksessa. Vähiten sivutoimisia yrityksiä toimii digitaalisen muotoilun piirissä (ohjelmistoliiketoiminta, tietokonepelien ja ohjelmistojen kustantaminen). Sivutoimiset yritykset työllistivät kokovuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna vain 780 henkilöä vuonna 2018, mikä oli vain 1,3 prosenttia muotoilualan henkilöstöstä.¹⁸

Osa alan sivutoimisista on jäänyt kuitenkin kokonaan Tilastokeskuksen yrityksiä koskevien vuositilastojen ulkopuolelle. Yhteensä tällaisia yrityksiä oli noin 1 130 vuonna 2018. Nämä yritykset nostavat periaatteessa muotoilualan yritysten kokonaismäärää saman verran. Yritykset ovat jääneet vuositilastojen ulkopuolelle, koska ne eivät täytä tilastoihin pääsyn kriteereitä henkilöstön eivätkä liikevaihdon suuruuden mukaan, vaik-

¹⁷ Yksinyrittäjien omistamilla yrityksillä tarkoitetaan alle kahden henkilön yrityksiä.

¹⁸ Kokovuosityöllisyydellä mitaten alan sivutoimiset yritykset työllistävät keskimäärin 0,23 henkilöä vuonna 2018.

ka yritystoimintaa on ollut tilastovuonna yli puolivuotta. Kokovuosityöllisyydellä mitattuna näiden yritysten työllisyys oli vain 140 henkilöä.¹⁹

Taulukko 7 Muotoilualan osa- ja sivutoimiset yritykset pääaloittain 2018 (Lähde: Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto, Tilastokeskus; Suunnittelu- ja tutkimuspalvelut Pekka Lith).

	Sivutoimisia yrityksiä (vuositilastot), lkm	Osuus kaikista alan yrityksistä, %	Osuus alan alle 2 henk. yrityksistä, %	Sivutoimisia yrityksiä vuositilastojen ulkopuolella, lkm
Muotoiluintensiivinen teollisuus	926	31,5	48,1	224
Digitaalinen muotoilu	700	15,7	27,5	107
Arkkitehtuuri ja maisemahoito	480	23,7	35,2	173
Muotoilualan palveluyritys	639	31,2	35,9	252
Taideteosten luonti	691	43,2	45,2	377
YHTEENSÄ	3436	26,3	37,6	1133

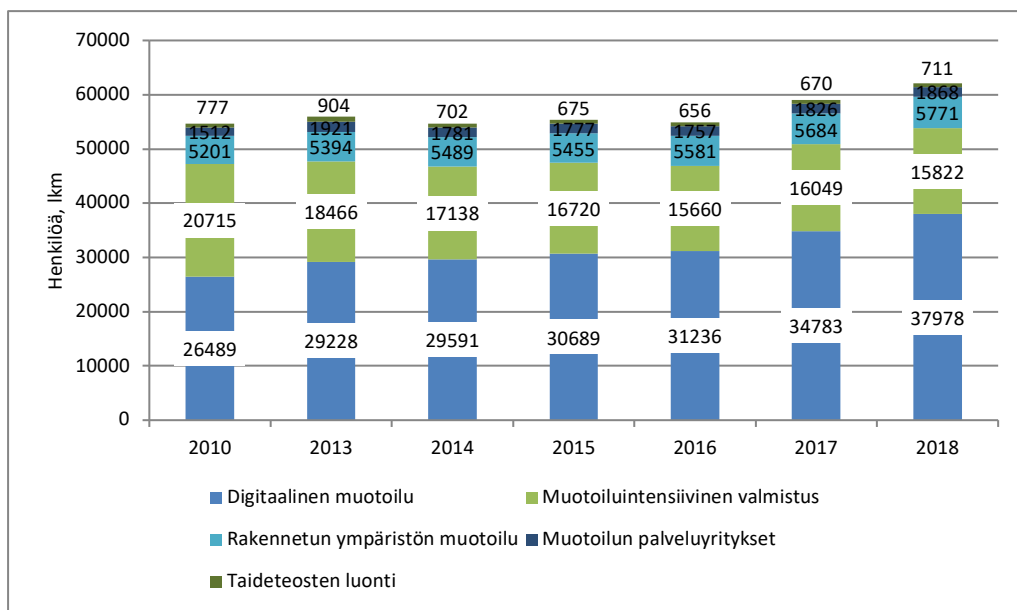
Työllisyyden ja liikevaihdon kehitys

Muotoilualan toimipaikkojen *työllisyys* oli Suomessa kokovuosityöllisyyden käsitteellä mitattuna noin 62 290 henkilöä vuonna 2018. Vuosina 2010-18 työllisten määrä on kasvanut viidenneksellä (10 270 henkilöä). Määrällinen ja suhteellinen henkilöstön lisäys oli suurinta digitaalisessa muotoilussa (51 %). Muotoilutoimistoissa työllisyys kasvoi 23 prosenttia ja rakennetun ympäristön muotoilussa 12 prosenttia. Taideteosten luonnissa ja kaikilla muilla muotoiluintensiivisen teollisuuden aloilla paitsi vaatteiden ja metallituotteiden valmistuksessa työllisyys aleni.

Muotoilualan yritysten työllisyydestä *palkansaajia* oli Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastojen mukaan 58 980 henkilöä (95 %) ja *yrittäjiä* 3 170 henkilöä (5 %). Yrittäjien osuus työllisyydestä nousi merkittäväksi taideteosten luonnin, ke-raamisten tuotteiden valmistuksen ja graafisen muotoilun toimialoilla, joissa yrittäjiä oli yli 40 prosenttia työllisistä (Taulukko 9). Muotoilualan yritykset työllistivät keskimäärin 4,5 palkansaajaa, mutta toimialojen väliset erot ovat suuria. Eniten palkansaajia oli yritystä kohden laskettuna digitaalisen muotoilun toimialoilla.

Kuvio 9 Muotoilualan yritystoimipaikkojen henkilöstön kehitys päätoimialoittain 2010-18, lkm (Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri (2010) ja yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto (2018) Tilastokeskus).

¹⁹ Kokovuosityöllisyydellä mitaten vuositilastoihin ulkopuolelle jääneet yritykset työllistivät keskimäärin 0,12 henkilöä

Taulukko 8 Muotoilualan yritystoimipaikkojen henkilöstön kehitys Suomessa tarkimman toimialan mukaan 2010-18 (Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri (2010) ja yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto (2018) Tilastokeskus).

	Henkilöstö 2018, lkm	Henkilöstön lisäys 2010-18, lkm	Yrittäjiä henkilöstöstä 2018, lkm	Yrittäjiä henkilöstöstä 2018, %
<i>Muotoilun palveluyritykset</i>	1869	354	546	29,2
- Graafinen muotoilu	533	50	225	42,3
- Sisustussuunnittelu	669	160	176	26,1
- Teollinen muotoilu	667	144	144	21,8
<i>Digitaalinen muotoilu</i>	37613	13290	737	1,9
- Tietokonepelien kustantaminen	1066	962	4	0,4
- Ohjelmistojen kustantaminen	2237	726	10	0,5
- Ohjelmistojen suunnittelu ja valmistus	34310	11602	722	2,1
<i>Arkkitehtuuri ja maisemanhoito</i>	5790	622	596	10,3
- Arkkitehtipalvelut	4031	297	383	9,5
- Maiseman hoitopalvelut	1759	325	213	12,2
<i>Muotoiluintensiivinen valmistus</i>	16306	-3928	875	5,5
- Tekstiilien valmistus	654	-157	100	12,1
- Vaatteiden valmistus	334	61	21	5,7
- Nahkatuotteiden valmistus	990	-459	49	5,0
- Puutuotteiden valmistus	6638	-718	224	3,6
- Lasituotteiden valmistus	227	-245	6	18,9
- Keraamisten tuotteiden valmistus	113	-311	41	63,4
- Kivituotteiden valmistus	941	-325	69	6,9
- Metallituotteiden valmistus	205	34	24	12,9
- Huonekalujen valmistus	5713	-1516	250	4,3
- Kultasepän tuotteiden valmistus	491	-292	92	19,2
<i>Taideteosten luonti</i>	709	-68	417	58,7
Yhteensä	62287	10270	3170	5,1

Liikevaihdon kehitys

Tilastokeskuksen alueellisen yritystoimintatilaston mukaan muotoilualan toimipaikkojen liikevaihto oli vuonna 2018 Suomessa 12,3 miljardia euroa, mistä digitaalisen muotoilu muodosti 65 prosenttia. Muotoilualan liikevaihdosta muotoiluintensiivisen valmis-

tuksen osuus oli 27 prosenttia ja muiden toimialojen kahdeksan prosenttia. Vuosina 2010-18 liikevaihdon määrä (volyymi) kasvoi muotoilualan toimipaikoilla 57 prosenttia. Kasvu oli digitaalisessa muotoilussa (115 %). Muotoiluintensiivisessä valmistuksessa liikevaihto aleni keskimäärin yhdellä prosentilla.

Yksittäisten toimialojen kehityksestä voidaan todeta se, että liikevaihto kasvoi vuosina 2010-18 eniten tietokonepelien ja muiden ohjelmistojen kustantamisessa, kultasepän tuotteiden ja tekstiilien valmistuksessa, mikä on näkynyt näillä toimialoilla myös työllisyyden ripeänä kasvuna. Liikevaihto on alentunut eniten lasi- ja keraamisten tuotteiden valmistuksessa 2010-luvulla, mutta myös kivituotteiden, kultasepän tuotteiden ja vaatteiden valmistuksen liikevaihto alenivat. Selityksenä voi olla valmistuksen siirtyminen pois Suomessa tai työn teettäminen alihankintana ulkomailla.

Vuosina 2017-18 muotoilualan liikevaihto kasvoi 7,7 prosenttia ja 5,6 työllisyys prosenttia. Kehitys oli parempaa kuin keskimäärin koko yritys kentässä (pl. alkutuotanto), jossa liikevaihto kohosi 6,1 prosenttia ja työllisyys 3,0 prosenttia. Koko yritys kentän työllisyydestä ala muodosti 4,2 prosenttia ja liikevaihdosta 2,8 prosenttia, joskin liikevaihto-osuus ei kerro koko totuutta muotoilualan merkityksestä. Syynä on, että muilla toimialoilla liikevaihto voi kertaantua pitkien alihankintaketjujen takia tai nousta suureksi pelkän läpikulkulaskutuksen takia.²⁰

Siksi toimialojen kansantaloudellista merkitystä olisi parempi katsoa jalostusarvon (tai arvonlisäyksen) pohjalta. *Jalostusarvo* mittaa toimipaikan varsinaisessa tuotantotoiminnassa eri tuotannontekijöiden tuottamaa yhteenlaskettua arvonlisäystä. Jalostusarvo lasketaan tuotantotoiminnasta saatujen tuottojen ja toiminnasta aiheutuneiden kustannusten erotuksena (pl. toimipaikan työvoimasta aiheutuvat kustannukset). Tuottoihin sisältyvät toimipaikan toimitukset yrityksen toisille toimipaikoille ja kustannuksiin hankinnat yrityksen toisilta toimipaikoilta.

Taulukko 9 Muotoilualan yritystoimipaikkojen liikevaihdon kehitys Suomessa tarkimman toimialan mukaan 2010-18 (Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri (2010) ja yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto (2018) Tilastokeskus).

	Liikevaihto 2018, milj. euroa	Liikevaihdon määrän lisäys 2010- 18, %	Liikevaihto kasvu 2017-18, %	Liikevaihto / henkilöstö 2018, 1000 euroa
<i>Muotoilun palveluyritykset</i>	261	52,8	0,1	140
- Graafinen muotoilu	49	31,6	-5,0	92
- Sisustussuunnittelu	108	53,6	-6,4	161
- Teollinen muotoilu	104	64,4	10,7	156
<i>Digitaalinen muotoilu</i>	7934	115,0	10,6	211
- Tietokonepelien kustantaminen	1745	18591,5	3960,7	1637
- Ohjelmistojen kustantaminen	1179	144,8	136,6	527
- Ohjelmistojen suunnittelu ja valmistus	5010	56,6	-24,4	146
<i>Arkkitehtuuri ja maisemanhoito</i>	686	26,1	-1,8	118
- Arkkitehtipalvelut	438	19,6	0,6	109

²⁰ Esimerkkejä liikevaihdon kertaantumisen pitkissä alihankintaketjuissa löytyy rakennus alalta. Kaupan toimialalla liikevaihto muodostuu sen sijaan suhteellisen suureksi kauppatavaroiden läpikulkulaskutuksen vuoksi. Siksi eri toimialojen kansantaloudellista merkitystä olisi parempi katsoa jalostusarvon pohjalta. *Jalostusarvo* mittaa toimipaikan varsinaisessa tuotantotoiminnassa eri tuotannontekijöiden tuottamaa yhteenlaskettua arvonlisäystä.

- Maiseman hoitopalvelut	248	39,4	-5,9	141
<i>Muotoiluintensiivinen valmistus</i>	3300	-0,8	4,0	202
- Tekstiilien valmistus	92	-22,2	-7,5	141
- Vaatteiden valmistus	100	91,9	24,4	298
- Nahkatuotteiden valmistus	192	0,6	3,9	194
- Puutuotteiden valmistus	1463	9,8	0,8	220
- Lasituotteiden valmistus	51	-47,7	108,5	226
- Keraamisten tuotteiden valmistus	5	-89,0	-24,5	46
- Kivituotteiden valmistus	133	-28,0	1,6	141
- Metallituotteiden valmistus	35	53,1	11,3	173
- Huonekalujen valmistus	1114	-2,5	8,1	195
- Kultasepän tuotteiden valmistus	114	-15,5	-13,6	232
<i>Taideteosten luonti</i>	84	28,1	1,0	118
Yhteensä	12265	57,3	7,7	197

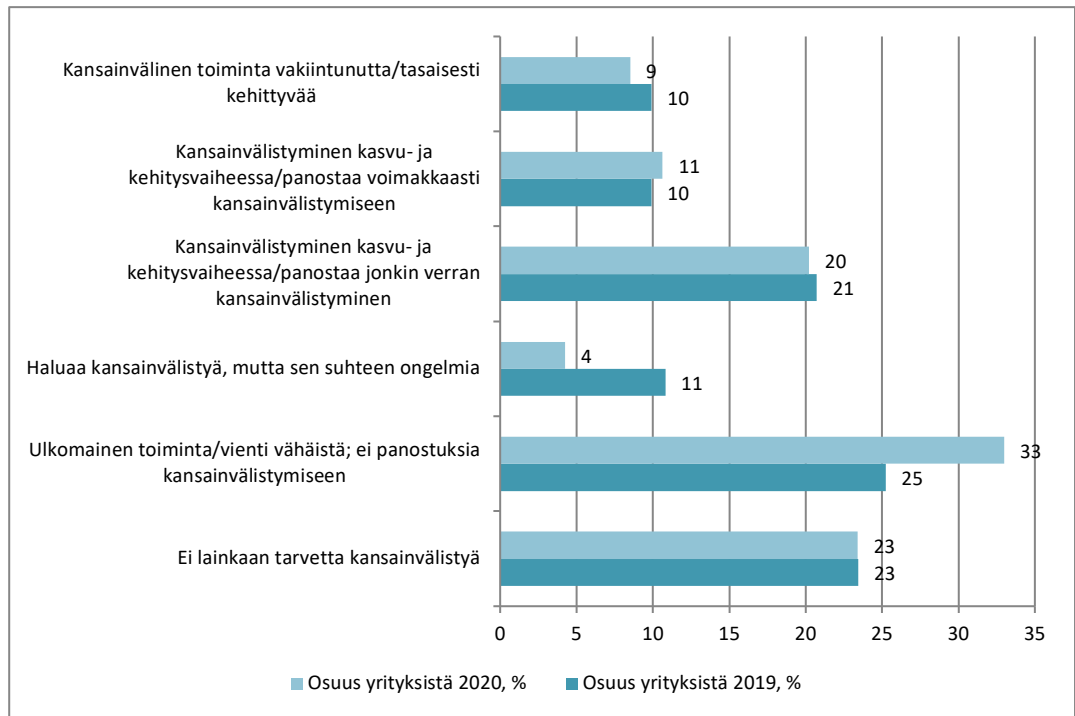
3 Vienti ja yritysten kansainvälistyminen

Ornamon vuoden 2020 kyselyihin vastanneista muotoilualan yrityksistä kymmenesosalla *kansainvälinen toiminta* on vakiintunutta ja tasaisesti kehittyvää. Lisäksi lähes joka kolmas yritys panostaa voimakkaasti tai jonkin verran kansainväliseen toimintaan. Osuudet ovat pysyneet samoina vuosina 2015-20. Neljä prosenttia vastanneista haluaisi kansainvälistyä, mutta sen suhteen on ongelmia (Kuvio 10). Noin 56 prosentilla yrityksistä ei ollut tarvetta kansainvälistyä tai ulkomainen toiminta oli pientä tai satunnaista, jolloin ei voida puhua varsinaisesta kansainvälistymisestä.

Muotoilualalla kansainvälistymistä on hidastanut laadukkaiden alihankkijoiden, myyntikanavien ja jälleenmyyjien löytäminen. Pieniin mikroyrityksiin ei ole myöskään helppoa löytää ja palkata kansainvälisen myynnin ja markkinoinnin osaajia. Varsinkin yksinyrittäjät ovat pattitilanteessa. Pienyrittäjillä ei ole osaamista, tarvittavia suhteita tai taloudellisia voimavaroja eikä edes aikaa perehtyä kansainvälistymiseen. Osin tästä syystä kolmanneksella kyselyyn vastanneista ulkomainen toiminta oli satunnaista ja myös halu panostaa siihen on vähäisiä.

Kyselyjen mukaan koronakriisi on vaikeuttanut ja vähentänyt kansainvälistä toimintaa, mikä on näkynyt myynnin laskuna. Myyntitapahtumat ja messut ovat pääasiassa peruttu ja matkustusrajoitukset ovat hankaloittaneet yhteistyötä ja materiaalityönteissä on ilmennyt katkoksia. Koronakriisillä saattaa olla kansainväliseen toimintaan pysyviä vaikutuksia, kun sähköinen liiketoiminta lisääntyy ja messut sekä myyntitapahtumat muuttuvat sähköisiksi. Kaupankäyntitapojen muutosten seurauksena ulkomaiset yhteiskumppanit on valittava huolella.

Kuvio 10 Muotoilualan yritysten kansainvälistymistä koskevat tavoitteet 2020-19, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020-19).

Ulkomaisen toiminnan laajuus

Muotoilualalla yritysten ulkomaisen toiminnan osuutta liikevaihdosta on tutkittu kyselytutkimuksilla vuosina 2015 ja 2020. Yrityksillä, joilla on ollut kansainvälistä toimintaa, ulkomaankaupan osuus on jäänyt tavallisesti alle kymmeneen prosenttiin liikevaihdosta. Eli toiminta on useimmiten satunnaista. Vuonna 2020 tähän ryhmään kuului lähes kolmannes kyselyyn vastanneista. Kolmellatoista prosentilla ulkomainen toiminta oli 10-49 prosenttia liikevaihdosta. Kahdellatoista prosentilla vastanneista ulkomainen toiminta muodosti yli 50 prosenttia liikevaihdosta (Kuvio 11).

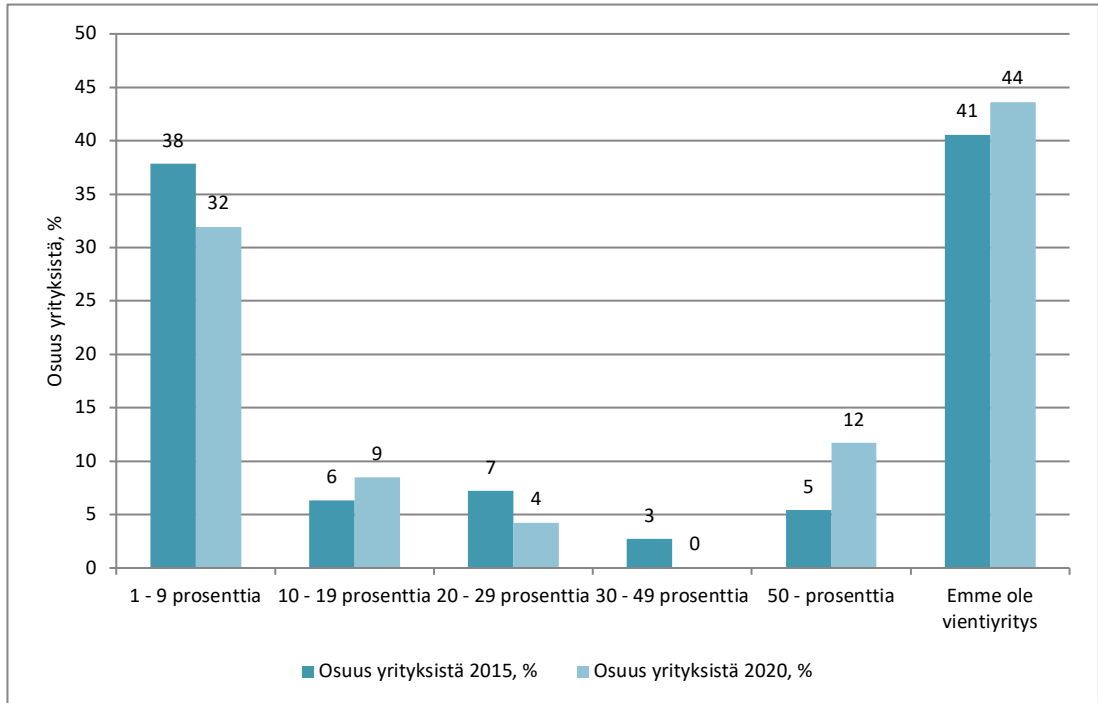
Niiden yritysten osuus, joiden toiminnasta pääosa (yli 50 %) suuntautuu ulkomaille, on kasvanut vuosina 2015-20. Vastaavasti satunnaisten viejien määrä on alentunut, joskin vientiosuuksien muutokset voivat johtua osittain siitä, että kotimaan suhdannevaihtelut ovat muuttaneet ulkomaisen toiminnan osuutta liikevaihdosta suhteellisesti, muttei välttämättä määrällisesti. Yleisin viennin toimitustapa on tavaravientiä yli rajojen suoraan loppuasiakkaalle ilman erillisiä myyntikanavia tai paikallisia välikäsiä kohdealueella. Näin toimii melkein joka toinen vientiyritys.

Tavaravientiä paikallisten myynti-, markkinointi- ja jakelukanavien kautta loppuasiakkaalle harjoittaa runsas neljännes yrityksistä. Projektivienti oli pääasiallinen ulkomaisen toiminnan muoto runsaalle viidennekselle yrityksistä.²¹ Sähköistä suoraa palveluliiketoimintaa (mm. konsultti- ja asiantuntijapalvelujen toimitus verkossa yli rajojen) harjoitti 15 prosenttia vastanneista sekä digitaalisten tuotteiden tai sisällön kansainvälistä

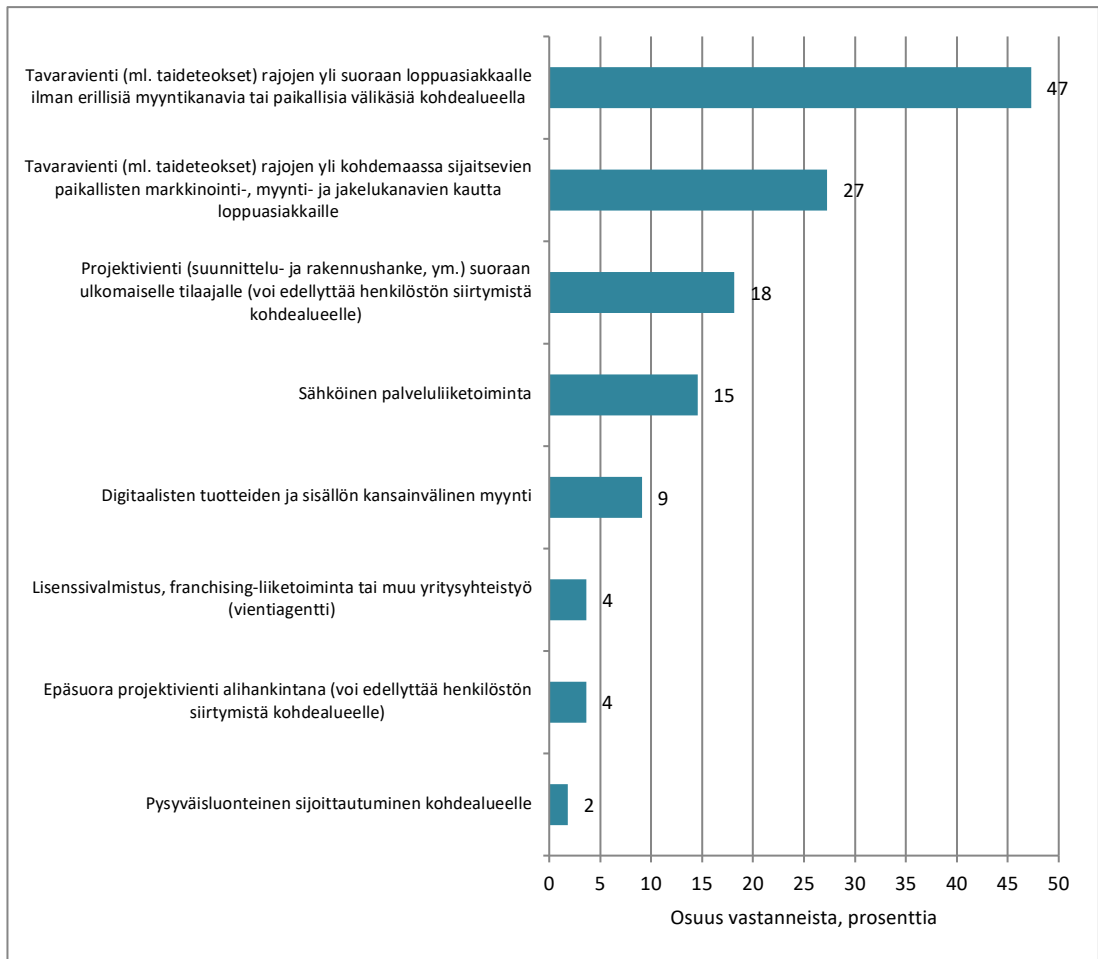
²¹ Projektivienti voi tapahtua suoraan ulkomaiselle toimeksiantajalle tai se voi olla epäsuoraa projektivientiä kotimaisen toimeksiantajan kautta alihankintana ulkomaiselle tilaajalle. Projektivienti voi edellyttää henkilön matkustamista kohdealueelle. Se on tyypillinen kansainvälisen toiminnan muoto insinööri- ja arkkitehtipalveluissa.

myyntiä sähköisen alustan (markkinapaikan, verkkokaupan) kautta vajaa kymmenen prosenttia vastanneista vuonna 2020 (Kuvio 12).

Kuvio 11 Kansainvälisen toiminnan osuus muotoilualan yritysten liikevaihdosta 2015 ja 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2015 ja 2020).

Kuvio 12 Muotoilualan yritysten kansainvälisen toiminnan pääasialliset muodot, prosenttia yrityksistä 2020 (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

Päämarkkinat ja potentiaaliset uudet markkina-alueet

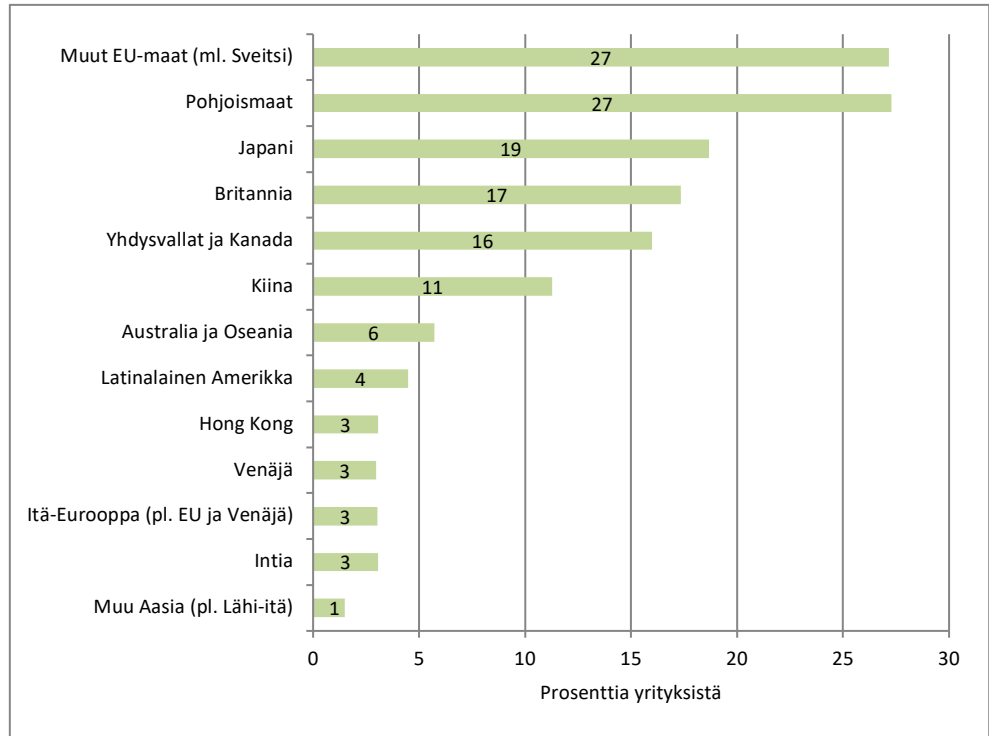
Vuoden 2020 suhdannekyselyjen mukaan ulkomaista toimintaa harjoittavien yritysten selvästi suurimmat päämarkkina-alueet ovat Pohjoismaissa ja muut EU-maissa (pl. Britannia). Molemmilla alueilla toimintaa on ollut 27 prosentilla kyselyihin vastanneista. Seuraavaksi tärkeimpiä vientikohteita ovat Japani, Britannia, Pohjois-Amerikka ja Kiina (ml. Hong Kong²²). Venäjällä ja muissa Itä-Euroopan, latinalaisessa Amerikassa ja Intiassa on toiminut vain muutamia yrityksiä. Lähi-idässä tai Afrikassa ei ollut toimintaa yhdelläkään kyselyyn vastanneista.

Potentiaalisista markkina-alueista, joissa ei ole vielä ulkomaista toimintaa, kiinnostuksen kohteina ovat Japani, muut EU-maat (ml. Sveitsi) ja Pohjois-Amerikka. Australia ja Oseania, Britannia, muut Pohjoismaat, Singapore ja Kiina (ml. Hong Kong) ovat myös kohtalaisen suuren kiinnostuksen kohteena. Osa kyselyyn vastanneista on kiinnostunut lisäksi Venäjän ja muun Itä-Euroopan markkinoista. Etenkin Venäjä ja sen lähialueet voisi olla potentiaalinen uusi kiinnostava potentiaalinen markkina-alue maantieteellisen läheisyytensä vuoksi (Kuvio 14).

²² Hong Kongin asema Kiinaan kuuluvana autonomisen erityishallintoalueen voi olla muuttumassa, kun Kiina julisti omat turvallisuuslakinsa alueella voimaan heinäkuussa 2020. Myös Hong Kongin taloudellinen merkitys Kiinalle on romahtanut. Vuonna 1997 Hongkongin osuus Kiinan bruttokansantuotteesta oli lähes 20 prosenttia, mutta vuonna 2019 se oli enää kolme prosenttia.

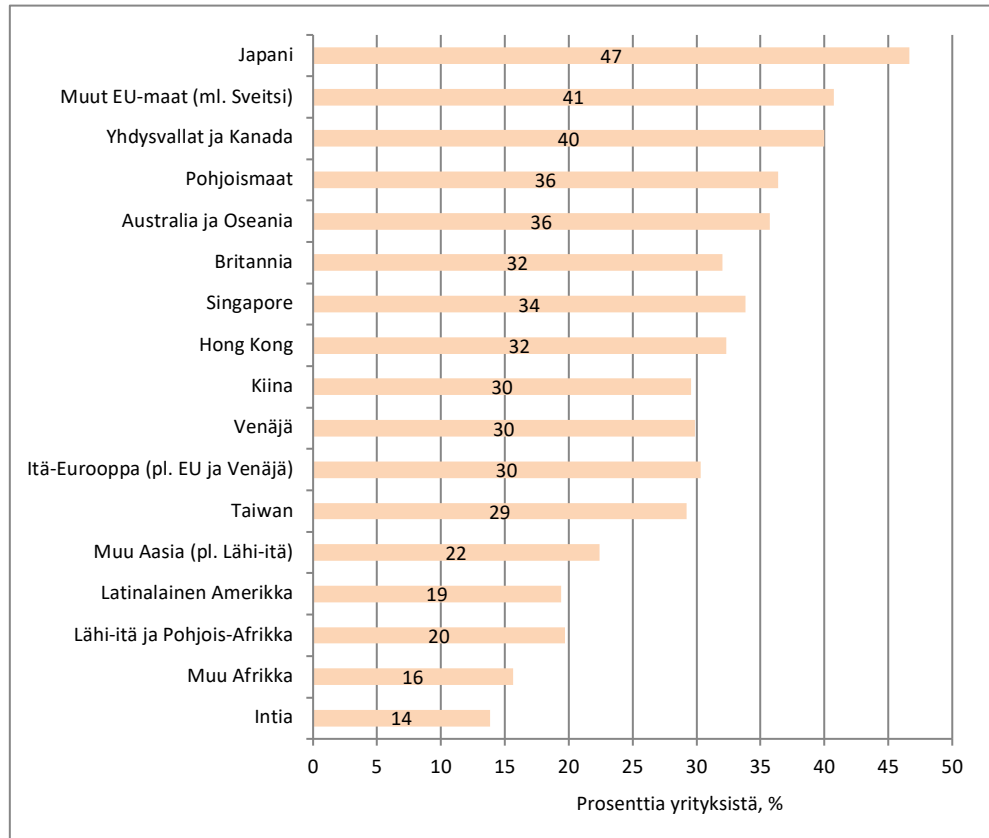
Kuvio 13

Kansainvälistä toimintaa harjoittavien muotoilualan yritysten pääasialliset markkina-alueet 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

Kuvio 14

Muotoilualan yritysten uudet potentiaaliset kiinnostuksen kohteet (ei toimintaa tällä hetkellä 2020) kansainvälisillä markkinoilla, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

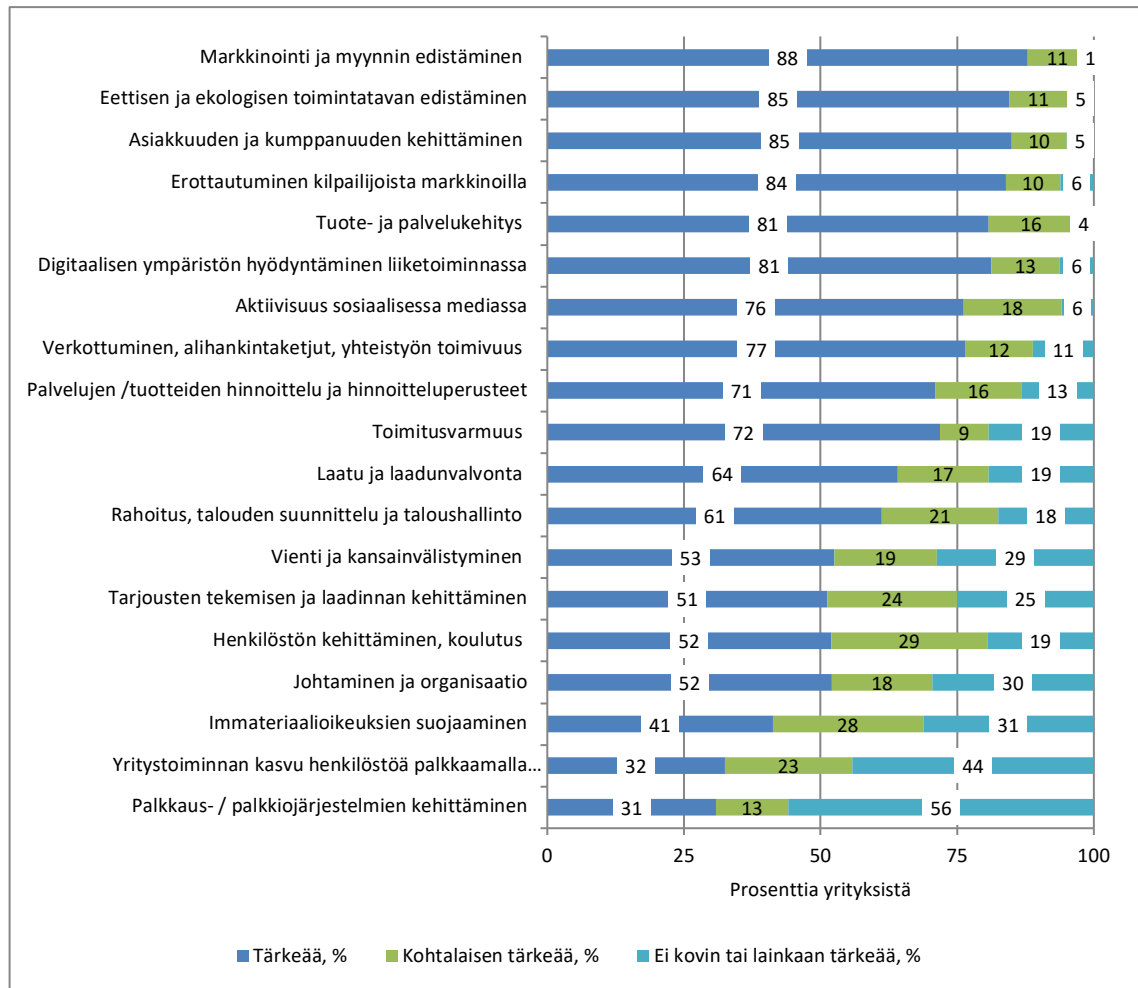
4 Alan kehittämisen tärkeimmät osa-alueet

Ornamon vuoden 2020 suhdannekyselyjen mukaan muotoilualan yritykset korostivat oman toiminnan kehittämisessä toimenpiteitä, jotka koskevat markkinoinnin ja myynnin edistämistä, asiakkuuden ja kumppanuuden kehittämistä, tuote- ja palvelukehitystä, erottautumista markkinoilla kilpailijoista ja digitaalisen ympäristön hyödyntämistä liiketoiminnassa.²³ Uutta on, että *eettisen ja ekologisen toimintatavan edistäminen* on kohonnut kehittämiskohteiden kärkisijoille. Kaikkia näitä asioita piti tärkeinä yli 80 prosenttia vastanneista (Kuvio 15).

Seuraavaksi tärkeimpinä vastaajat pitivät alihankintaketjujen ja yritysyhteistyön toivuutta, toimitusvarmuutta, palvelujen ja tuotteiden oikeaa hinnoittelua sekä aktiivisuutta sosiaalisessa mediassa. Saldolukuina katsottuna tärkeimpien kehittämisalueiden keskinäinen järjestys näyttää melkein samanlaiselta. Saldoluvut saadaan, kun asiaa tärkeänä pitävien prosenttiosuudesta vähennetään asiaa vähemmän tärkeänä pitävien prosenttiosuus. Saldoluvut ottavat huomioon siis niiden yritysten mielipiteet, jotka eivät pidä asiaa tärkeänä kehittämisen osa-alueena (Kuvio 16).

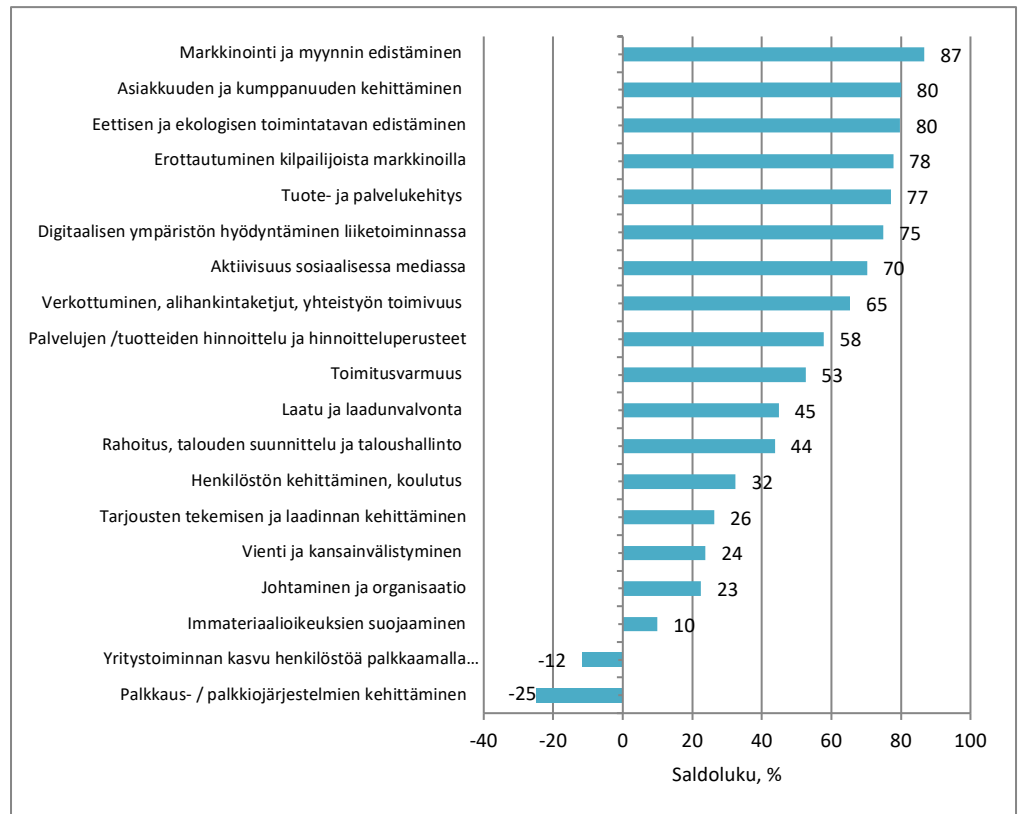
Kuvio 15 Muotoilualan yritysten tärkeimmät oman toiminnan kehittämisen kohteet 2020, prosenttia vastanneista (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

²³ Digitaalisen ympäristön hyödyntämistä ja digitalisoinnin hyötyjä yritystoiminnassa on käsitelty tarkemmin Ornamon vuoden 2017 suhdanneraportissa.

Yritystoiminnan kasvu henkilöstöä palkkaamalla ja palkkausjärjestelmien parantaminen olivat vähiten keskeisiä kehittämiskohteita ilmeisesti siksi, että suuri osa kyselyihin vastanneista oli yksinyrittäjiä. Näitä teemoja vähemmän tärkeänä pitävien vastaajien osuus oli vuonna 2020 sen verran suuri, että saldoluvut putosivat miinusmerkkisiksi. Ainoastaan runsaat 40 prosenttia koki myös immateriaalioikeuksien suojauksen tärkeäksi kehittämiskohteeksi. Immateriaalioikeuksia on käsitelty tarkemmin erityisteemanä Ornamon vuoden 2018 suhdanneraportissa.

Kuvio 16 Muotoilualan yritysten tärkeimmät oman toiminnan kehittämisen kohteet 2020, saldoluvut (%) (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

TKI-toiminta²⁴

Vuoden 2020 suhdannekyselyissä *tuote- ja palvelukehitys* nousi keskeiseksi kehittämisen kohteeksi. Toiminnan jatkuva kehittäminen mahdollistaa *erottautumisen kilpailijoista*, mikä on sinänsä tärkeää avoimilla kilpailuilla markkinoilla. Tuote- ja palvelukehitykseen liittyy saumattomasti *korkean laadun tavoittelu ja laadun jatkuva tarkkailu*. Alan innovatiivisuutta kuvastaa se, että tutkimus- ja kehittämispanosten osuus liikevaihdosta on melko korkea huolimatta siitä, että monet vastaajat eivät pystyneet kertomaan tai mittaamaan TKI-toimintansa rahallista laajuutta.

Mikroyrityksissä on harvoin TKI-toimintaan keskittyneitä työntekijöitä puhumattakaan lukuisista yksinyrittäjistä, joiden on vaikea erottaa omista työ- ja muista kustannuksistaan varsinaista tuote- ja palvelukehitykseen kohdistunutta osuutta. Jos TKI-toimintaan laajuuteen ”en osaa sanoa” –vastanneet yritykset jätetään huomiotta, miltei viidennes muotoilualan yrityksistä panosti TKI-toimintaa yli kymmenen prosenttia liikevaihdostaan vuonna 2019. Yli kolmannes panosti TKI-toimintaa 3-10 prosenttia ja vajaa neljännes alle kolme prosenttia.

Osa vastanneista totesi, että koronakriisi on vauhdittanut TKI-toimintaa siten, että se on pakottanut kehittämään uusia tuotteita ja palveluvalikoimia jopa entistä nopeammalla aikataululla. Osasyynä on tilauskannan putoaminen ja voimavarojen vapautuminen kehittämistoimintaan. Varsinkin uusien digiratkaisujen kehittäminen on saanut uutta potkua, sillä fyysinen läsnäolo ei ole enää välttämätöntä. Myyntikanavat ovat muuttumassa digitaalisiksi ja uudet digitaaliset alustat mahdollistavat asiakkaiden palvelemisen maantieteellisesti laajemmin ja tehokkaammin.

²⁴ Tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta.

Suhdannekyselyistä kävi ilmi, että valtaosa muotoilualan yritysten TKI-toiminnasta rakentuu kokonaan oman toiminnan ja tulorahoituksen varaan. Ulkopuolista rahoitusta, kuten julkista yritystoiminnan rahoitustukea ovat saaneet vain harvat yritykset. Kaikista TKI-toimintaan koskevaan kysymykseen vastanneista 13 prosenttia oli saanut yhdeltä tai useammalta taholta julkista rahoitustukea.²⁵ Yleisimmät tukimuodot olivat ELY-keskuksen kehittämisavustus, Business Finlandin avustus pk-yritysten innovaatiotoimintaa ja Business Finland:in innovaatioaseteli.

Taulukko 10 TKI-toiminnan (tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta) työkustannusten yms. kulujen arvioitu osuus muotoilualan yritysten liikevaihdosta 2019, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

TKI-toiminnan liikevaihto-osuus:	Osuus vastanneista (pl. EOS vastanneet), %	Osuus kaikista vastanneista, %
Yli 10 %	17,5	11,2
7-10 %	14,0	9,0
3-6 %	10,5	6,7
Alle 3 %	22,8	14,6
Ei lainkaan TKI-toimintaa	35,1	22,5
Ei osaa sanoa	-	36,0
Yhteensä	100,0	100,0

²⁵ Muutamat yritykset ilmoittivat saaneensa jopa kolmen tyyppisiä rahoitustukia. Tämä saattaa osoittaa sen, että pääosalle yrityksistä ei ole tarjolla sopivia tukimuotoja (mm. yksityiset elinkeinonharjoittajat) tai tukia ei osata hakea.

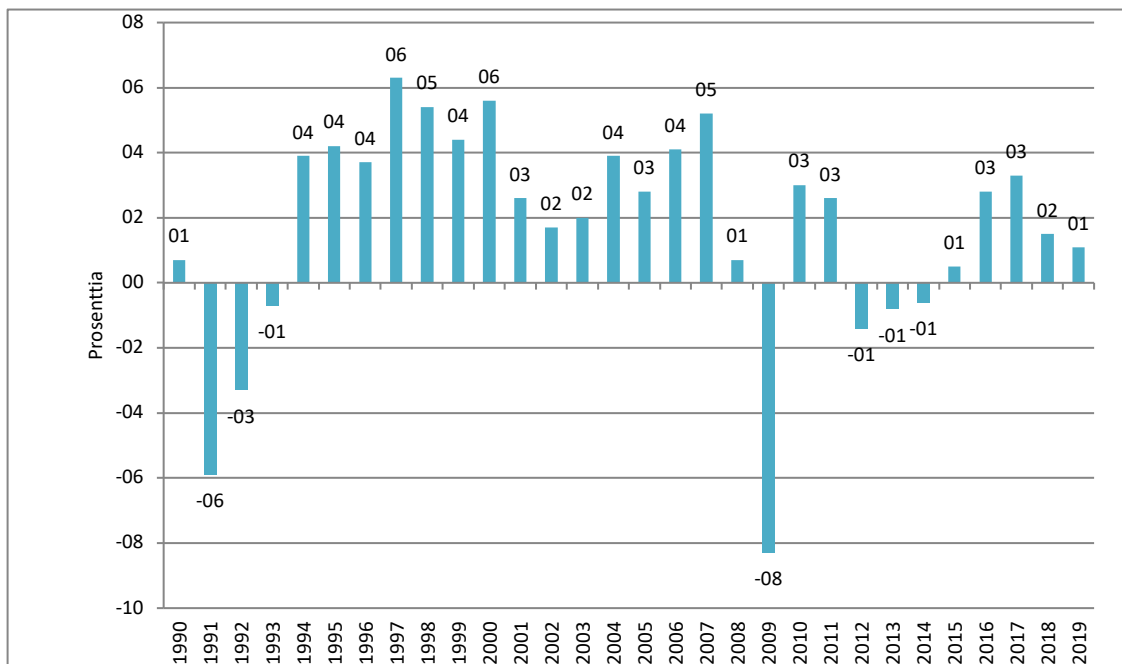
5 Yleinen talouskehitys kansantaloudessa

Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpidon mukaan Suomen *bruttokansantuote bkt* supistui määrällisesti kolme vuotta peräkkäin vuosina 2012-14, mutta bkt:n kehitys nousi plussan puolelle vuodesta 2015 lukien. Vuonna 2019 kasvua oli 1,1 prosenttia. Nimellisesti Suomen bruttokansantuote bkt oli 241 miljardia euroa vuonna 2019 (Kuvio 17). Määrällisesti bkt saavutti vuoden 2008 vasta vuonna 2017. Siten muutaman viime vuoden hyvät kasvuluvut johtuivat alhaisesta lähtötasosta, sillä *käytännössä Suomi menetti lähes kymmenen vuoden talouskasvun*.

Maailmantalous kasvoi kuitenkin vuosina 2010-18 koko ajan keskimäärin kolmen prosentin vuosivauhdilla, kun kasvu Suomessa oli vain 1,2 prosenttia. Suomen tilannetta kuvaa hyvin se, että myös euroalueen talous on kasvanut reippaammin. Lähialueillamme Virossa keskimääräinen bkt:n kasvuvauhti oli 3,6 prosenttia, Ruotsissa 2,7 prosenttia, Norjassa 1,6 prosenttia ja Tanskassa 1,8 prosenttia vuosina 2010-18. Siten hyvinvointierot muihin ovat lisääntyneet muihin Pohjoismaihin verrattuna, jossa asiaa mitataan suhteuttamalla bkt asukaslukuun.

Maailmanlaajuisen pandemiakriisin vuoksi Suomen bkt supistuu rajusti vuonna 2020. Ennusteet ovat liikkuneet 6-8 prosentin välillä. Vuosina 2021-22 bkt:n on arvioitu kasvavan 1-3 prosenttia. Ennusteisiin liittyy kuitenkin epätavallisen paljon epävarmuutta riippuen siitä, kuinka epidemiatilanne maailmalla ja Suomessa etenee ja kuinka nopeasti talous pystyy toipumaan tuotantotappiolta kriisin jälkeen. Haasteita lisää se, että Suomelle tärkeä euromaiden muodostama markkina-alue on kärsinyt suurista talousalueista luultavasti eniten pandemiakriisistä.

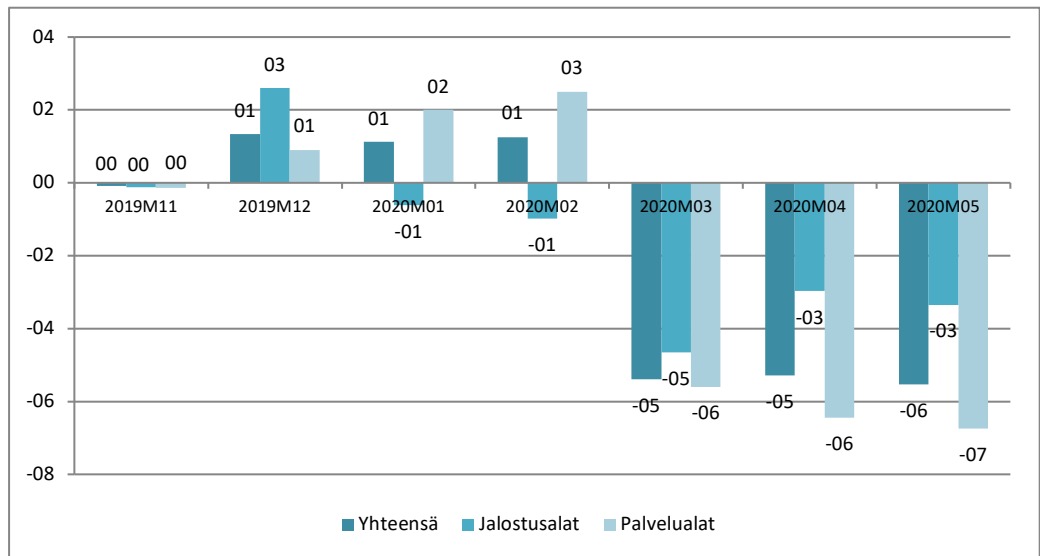
Kuvio 17 *Bruttokansantuotteen määrän kehitys 1990-2019, prosenttia (Lähteet: Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus).*

Tilastokeskuksen tilastot osoittavat, että työpäiväkorjattu tuotanto alkoi supistua rajusti varsinkin palveluilla maaliskuusta huhtikuuta 2020. Yhteensä tuotanto pieneni toukokuussa

5,5 prosenttia edellisestä vuodesta (Kuvio 18). Jalostusaloilla tuotannon pudotus oli aluksi loivempaa, mutta vaikutukset teollisuudessa ja rakennusosalalla voivat tuntua todenteolla vasta syksyllä. Myöskään ulkomaankauppa ei tue Suomen teollisuutta, sillä koronakriisin aiheuttama globaalien investointien hyytyminen ja Suomen heikentynyt kustannuskilpailukyky pitävät vientinäkyvät vaimeina.²⁶

Kuvio 18 Työpäiväkorjatun tuotannon kehitys marraskuussa 2019- toukokuussa 2020 edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna, prosenttia (Lähteet: Tuotannon suhdannekuvaajat, Tilastokeskus).

Kuluttajien luottamus miinuksella

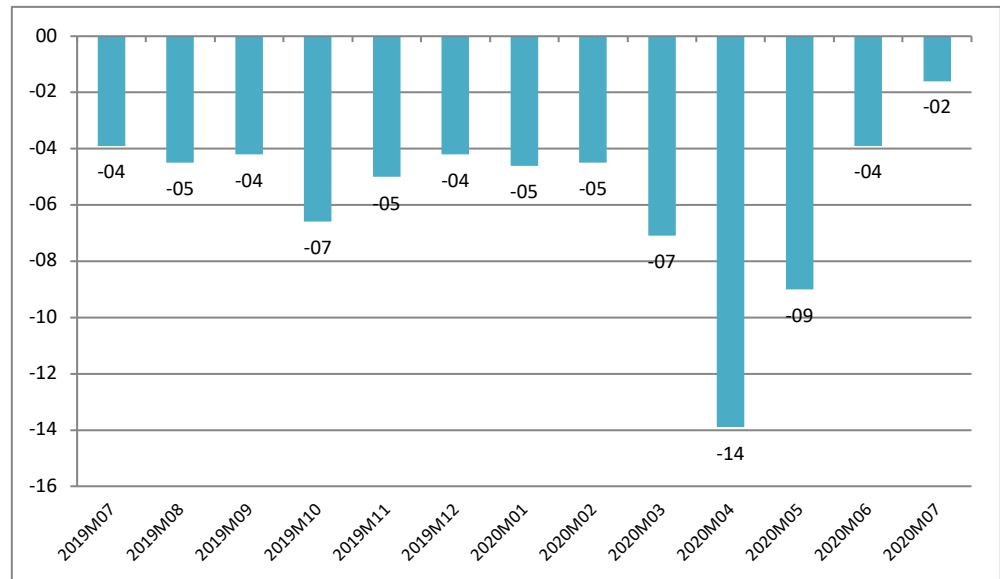
Tilastokeskuksen kuluttajien luottamustutkimuksen pisteluku oli miinus 1,6 heinäkuussa 2020. Luottamusindikaattori on ollut miinusmerkkinen marraskuusta 2018 lukien.²⁷ (Kuvio 19). Alimmillaan pisteluku oli huhtikuussa 2020, jolloin se oli lähes miinus 14. Kuluttajien kuva Suomen talouskehityksestä oli heinäkuussa edelleen hyvin heikko. Sen sijaan odotus oman talouden lähitulevaisuudesta oli piristynyt, ja arvio sen nykytilasta vastasi pitkän ajan keskimääräistä näkemystä. Lisäksi kestokulutusaikheet olivat heinäkuussa jo hyvällä tasolla.

Kuluttajien näkemykset työttömyysuhasta hälvenivät hieman heinäkuussa, joskin odotukset olivat yhä ankeita. Omakohtaista työttömyyden uhkaa ilmeni paljon työllisten kuluttajien eli palkansaajien ja yrittäjien keskuudessa, eikä se ollut vähentynyt viime kuukausina. Kuluttajien arvio kuluttajahintojen tulevasta nousuvauhdista säilyi heinäkuussa jotakuinkin ennallaan. Oman rahatilanteensa kuluttajat arvioivat kuitenkin erinomaisiksi. Ajankohtaa pidettiin jokseenkin hyvänä kestotavaroiden ostamiselle ja säästämiselle, mutta huonona lainanotolle.

²⁶ Toisaalta tuotannon suhdannekuvaajat osoittavat, että Suomen talouden kasvuvauhti on ollut hidastumassa jo ennen epidemiakriisiä.

²⁷ Kuluttajien luottamusindikaattori on sen osatekijöiden saldolukujen keskiarvo. Luottamusindikaattorin neljä osatekijää ovat kuluttajan oma talous nyt, kuluttajan oma talous 12 kuukauden kuluttua, Suomen talous 12 kuukauden kuluttua ja kuluttajan rahankäyttö kestotavaroihin seuraavan 12 kuukauden aikana verrattuna edelliseen 12 kuukauteen. Saldoluvut ja luottamusindikaattori voivat vaihdella -100:n ja +100:n välillä – mitä korkeampi (positiivinen) lukema, sitä valoisampi näkemys taloudesta.

Kuvio 19 Kuluttajien näkemys taloudesta kuluttajien luottamustutkimuksen mukaan 2019-20 (heinäkuu), pisteluku (Lähde: Kuluttajien luottamustutkimus, Tilastokeskus).

Julkisyhteisöjen rahoitusasema heikkenee

Julkisyhteisöt rahoittavat menonsa verotuloilla. Lisäksi menoja katetaan palvelumaksuilla, myyntituloilla, pääomatuloilla ja lainaa ottamalla. Tilastokeskuksen julkisen talouden tilaston mukaan julkiset menot oli 124 miljardia euroa vuonna 2018, mikä oli 53 prosenttia bkt:sta ja 22 522 euroa asukasta kohden. Julkisista menoista 46 prosenttia (56,6 mrd. euroa) oli sosiaaliturvamenoja. Niistä 26 prosenttiyksikköä kohdistui vanhuuteen, jossa menot ovat lisääntyneet kaikkein eniten. Etenkin vanhuuteen liittyvien eläkemenojen kasvu on ollut ripeää viime vuosina.

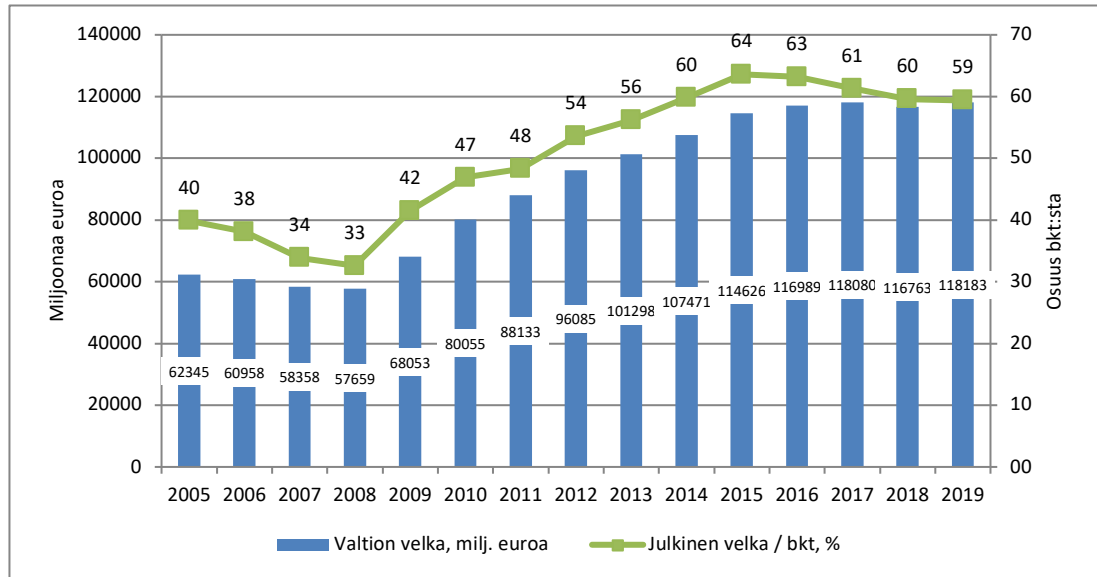
Tilastokeskuksen tilastojen mukaan julkiset menot ovat kasvaneet määrällisesti 1,8 –kertaiseksi ja asukasta kohden laskettuna 1,7 –kertaiseksi vuosina 1990–2018. Julkisten menojen bkt-osuus aleni vuoden 1993 huippulukemista vuoteen 2007 saakka, mutta menot kääntyivät sen jälkeen nousuun. Menojen bkt-osuuden kasvu kuitenkin pysähtyi vuosina 2016–18. Julkisyhteisöt rahoittavat menonsa verotuloilla, mutta verotulot eivät ole kasvaneet samaa tahtia julkisten menojen kanssa. Tämän takia julkisia menoja on jouduttu rahoittamaan velkaa ottamalla.

Edellä mainituista syistä johtuen valtion rahoitusasema on ollut 2010-luvulla selvästi alijäämäinen. Vuonna 2019 *valtion talouden alijäämä* oli 2,8 miljardia euroa. Valtion velka oli 118 miljardia euroa, eli 49 prosenttia bkt:sta. Kuntien alijäämä oli 2,9 miljardia ja velka 24 miljardia euroa. Julkisyhteisöjen yhteenlaskettu alijäämä eli kansantalouden tilinpidon mukainen nettoluotonanto heikkeni 700 miljoonaa euroa vuodesta 2018. Tosin alijäämän bkt-osuus (1,1 %) alitti Euroopan unioni EU:n *vakaus- ja kasvusuorituksen* mukaisen viitearvon (3 % bkt:sta).

Koko julkisyhteisöjen EDP-velka (*Excessive Deficit Procedure*), eli sulautettu bruttovelka painui 60 prosentin viitearvon alapuolelle vuosina 2018–19, eli 59 prosenttiin bkt:sta (Kuvio 20). EDF-velkaan luetaan julkisyhteisöjen kansantalouden muilta sektoreilta ja ulkomailta saamat joukkovelkakirjalainat, lyhytaikaiset velkapaperit, lyhyt- ja pitkäaikaiset lainat sekä talletukset. Velkaantuminen pysähtymisen silti vain väliai-

kaista, sillä julkinen velka kasvaa massiivisten elvytystoimien vuoksi vähintään 20 miljardilla eurolla vuonna 2020.

Kuvio 20 Valtion velan ja koko julkisen velan bkt-osuuden (%) kehitys 2005-19 (Lähde: Julkisen talouden tilastot, Tilastokeskus).

Työllisyyden kehitys

Työ- ja elinkeinoministeriö TEM:n *työllisyyskatsauksen* mukaan työ- ja elinkeinotoimistoissa oli kesäkuun 2020 lopussa 416 900 *työtöntä työnhakijaa*, mikä oli 162 700 henkilöä enemmän kuin vuotta aiemmin. Työhakijoista lomautettuja oli 117 000, mikä oli 107 400 henkilöä enemmän kuin vuotta aiemmin. Keskimäärin työttömiä työnhakijoita oli 15,8 prosenttia työvoimasta.²⁸ Myös pitkäaikaistyöttömien eli yhtäjaksoisesti yli vuoden työttöminä olleiden määrä on kohonnut. Heitä oli 75 200 henkilöä, mikä oli 11 400 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Laajan työttömyyden käsitteen mukaisesti työttömien työnhakijoiden ja erilaisten työvoimapolitiittisten toimenpiteiden tai palvelujen piirissä olleiden kokonaismäärä oli kesäkuussa 515 200 henkilöä. Palvelujen piirissä oleviin (98 300 henkilöä) lasketaan palkkatuilla ja valtiolle tukityöllistetyt, starttirahan saajat, työvoimakoulutuksessa, valmistuksessa, työharjoittelussa sekä työ- ja koulutuskokeilussa olevat. Heitä ovat myös vuorotteluvapaasijaisena työskentelevät, kuntouttavassa työtoiminnassa ja omaehtoisessa opiskelussa työttömyysetuudella olevat.

Työttömyys on lisääntynyt kaikilla koulutusasteilla ja ikäryhmissä. Alle 25-vuotiaiden nuorten työttömyys nousi 23 600 työhakijalla edellisestä vuodesta. Ikääntyvien yli 50 – vuotiaiden henkilöiden puolella työttömyys lisääntyi 45 100 henkilöllä. Määrällisesti ja suhteellisesti eniten työttömyys on alentunut viime vuosina perusasteen, keskiasteen ja alemman korkea-asteen koulutuksen saaneilla.²⁹ Koulutusasteittain tarkasteltuna työt-

²⁸ Alueellisesti työttömyys oli suurinta Kaakkois-Suomen, Keski-Suomen, Lapin ja Pohjois-Karjalan ELY-keskusalueilla, joissa työttömiä työnhakijoita oli 17-19 prosenttia työvoimasta. Työllisyystilanne oli parhain Ahvenanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla, jossa työttömiä oli alle 13 prosenttia työvoimasta.

²⁹ Alempien koulutusasteiden työllisyyden heikkeneminen on näkynyt rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden sekä palvelu- ja myyntityöntekijöiden työtilaisuuksien vähenemisenä.

tömyys kohosi kaikilla koulutusasteilla, mutta eniten erikoisammattikoulutusasteella ja alemmalla koulutusasteella.

Työllisyys Tilastokeskuksen tilastojen mukaan

Työttömyyttä seurataan Suomessa myös Tilastokeskuksen *työvoimatutkimuksen* perusteella. Työvoimatutkimuksen ja työnvälitystilaston työttömyysluvut poikkeavat toisistaan, mikä johtuu tilastointiperusteiden eroista työnhaun aktiivisuuden ja työmarkkinoiden käytettävissä olon osalta. Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilasto perustuu lainsäädäntöön ja hallinnollisiin määräyksiin. Tilastokeskuksen työvoimatutkimus noudattaa sen sijaan Kansainvälisen työjärjestön ILO:n tilastointisuosituksia ja EY:n tilastoviraston Eurostatin käytäntöjä.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimus perustuu 15–74-vuotiaasta väestöstä poimittuun otospohjaiseen kyselytutkimukseen. Työvoimatutkimuksessa työtön on henkilö, joka tutkimusviikolla on työtä vailla (ei ollut palkkatyössä tai tehnyt työtä yrittäjänä), on etsinyt työtä aktiivisesti viimeisten neljän viikon aikana palkansaajana tai yrittäjänä ja voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa. Myös henkilö, joka on työtä vailla ja odottaa sovitun työn alkamista kolmen kuukauden kuluessa, luetaan työttömäksi, jos hän voisi aloittaa työn kahden viikon kuluessa.³⁰

TEM:n työnvälitystilastossa ei työttömälle ole yhtä tiukkoja työnhaun kriteerejä kuin Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksessa. Työnvälitystilastossa työtön on työnhakija, joka on ilman työtä eikä työllisty päätoimisesti yritystoiminnassa. Työnvälitystilastossa työttömiin luetaan työnhakijaksi ilmoittautuneet kokonaan lomautetut. Sitä vastoin työttömiksi työnhakijoiksi ei lueta työttömyyseläkkeen saajia eikä päätoimisia koululaisia ja opiskelijoita – ei edes loma-aikoina. Käytännössä työnvälitystilasto kattaa työttömät, jotka saavat työttömyyskorvausta.

Työvoimatutkimuksen mukaan työttömiä oli vuoden 2020 kesäkuussa 223 000, mikä oli noin 194 000 vähemmän kuin *TEM:n työnvälitystilastossa* oli työttömiä työnhakijoita. Työvoimatutkimuksen mukainen työttömyysaste oli 7,9 prosenttia. Edellisestä vuodesta työttömien määrä nousi 26 500 henkilöllä ja työttömyysaste kohosi 1,8 prosenttiyksiköllä. Suurin Tilastokeskuksen ja TEM:n työttömyyslukujen eroja selittävä tekijä on *piilotyöttömyys*.³¹ Piilotyöttömiä oli Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan kesäkuussa 2020 peräti 131 000 henkilöä.

³⁰ Työttömäksi luetaan myös opiskelija ja työpaikastaan toistaiseksi lomautettu, joka täyttää yllä mainitut kriteerit.

³¹ Piilotyöttömäksi luetaan työvoimatutkimuksessa työvoiman ulkopuolella oleva henkilö, joka haluaisi ansiotyötä ja olisi työhön käytettävissä kahden viikon kuluessa, mutta ei ole aktiivisesti etsinyt työtä viimeisten neljän viikon aikana. Piilotyöttömyyden syitä ovat työnhausta luopuminen tai muut syyt kuten opiskelu, lasten hoito tai terveydelliset syyt.

6 Erityisteema: koronakriisin hallinta

ELY-keskusten ja Business Finlandin avustukset

Keväällä 2020 avattiin kaksi rahoituskanavaa yrityksille koronavirustilanteesta aiheutuneiden häiriöiden lieventämiseksi. ELY-keskuksen alkoivat myöntää yrityksen kehittämisavustusta enintään viisi henkilöä työllistäneille markkina- ja tuotantohäiriöistä kärsiville yrityksille. Business Finlandin (*jatkossa BF*)³² tehtävänä on myöntää rahoitusta 6-250 henkilöä työllistäville yrityksille ja midcap-yrityksille, joiden liiketoiminta on kärsinyt koronavirustilanteessa. Midcap-yritys on suuri yritys, jonka liikevaihto on enintään 300 miljoonaa euroa.³³

BF:n rahoitus oli kahdentyyppistä: *esiselvitystä liiketoiminnan häiriötilanteisiin ja kehittämisrahoitusta liiketoiminnan häiriötilanteisiin*. Edellisen suuruus oli yritystä kohden korkeintaan 80 prosenttia hyväksytyistä kokonaiskustannuksista ja maksimissaan 10 000 euroa. Jälkimmäinen rahoitustyyppi oli myös korkeintaan 80 prosenttia hyväksytyistä kokonaiskustannuksista mutta maksimissaan 100 000 euroa. Käytännössä BF on myöntänyt rahoitusta kahdessa osassa, joista toinen on maksettu ennakkona ja toinen hyväksytyen loppuraportin yhteydessä.

ELY-keskukset myönsivät kehittämisavustusta tilanneanalyysiin tai kehittämistoimenpiteisiin alle kuuden henkilön yrityksille yritysmuodosta riippumatta mutta pois lukien yksinyrittäjät. Avustuksella on voitu kattaa korkeintaan 80 prosenttia hankkeen kokonaiskustannuksista ja sen suuruus oli tilanneanalyysin osalta maksimissaan 10 000 euroa ja kehittämistoimenpiteiden osalta 100 000 euroa. Avustuksesta on voitu maksaa ennakkona enintään 70 prosenttia. Avustuksen saannin kriteereinä oli, että yrityksellä on kannattavan toiminnan edellytykset.³⁴

BF:n ja ELY-keskusten liiketoiminnan häiriötilanteeseen liittyvien korona-avustusten hakuaika *päätyi 8. kesäkuuta*. BF:ään saapui yhteensä 29 722 hakemusta, joista noin 17 820 oli kehitysprojekteja ja noin 11 970 esiselvityshankkeita.³⁵ BF:n tietokannan mukaan kehitysrahoitusta oli myönnetty yhteensä 834 miljoonaa euroa, josta 41 prosenttia myönnettiin Uudellamaalla oleville hakijoille. Suurimmat tuensaajien toimialat olivat teollisuus (18 %) ja kauppa (16 %) sekä ammatillinen ja tekninen toiminta (16 %) sekä informaatio- ja viestintä (12 %).

BF:n tukihakemuksista arviolta runsaat 70 prosenttia on hyväksytty ja vajaat 30 prosenttia hakijoista on saanut kielteisen päätöksen. Myönteisen päätöksen saaneista 51 prosenttia edusti mikroyrityksiä (alle 10 henkilöä), 38 prosenttia pieniä yrityksiä (10-49 henkilöä) ja yksitoista prosenttia keskisuuria ja suuria yrityksiä. Kaiken kaikkiaan BF:n tietokannassa oli 17 010 koronatukea saanutta yritystä. Vaikka koronatukien myöntämi-

³² BF:n toimintaa säätelee laki innovaatorahoituskeskus Business Finlandista ja Business Finland -nimisestä osakeyhtiöstä (1146/2017).

³³ Huom! Yksityiset elinkeinoharjoittajat ovat lähtökohtaisesti Business Finlandin myöntämän rahoitustuen ulkopuolella, mutta alkuvaiheessa BF:n rooli avustusten myöntäjänä erikokoisille yrityksille oli epäselvää.

³⁴ Ely-keskusten myöntäminen kehittämisavustuksiin on sisällytynyt ehtoja millaisia kustannuksia pidetään hyväksyttävänä. Esimerkiksi avustukseen piiriin voi kuulua hankkeeseen osallistuneiden henkilöiden palkat mutta vain 50 prosenttia välillisistä työvoimakustannuksista (sosiaalivakuutusmaksut, yms.). Kehittämistoimenpiteisiin myönnetystä avustuksesta ulkopuolisten asiantuntijakustannusten osuus saattoi olla korkeintaan 60 000 euroa.

³⁵ Hakemuksista runsaat 70 prosenttia on hyväksytty ja vajaat 30 prosenttia hakijoista on saanut kielteisen päätöksen.

nen on lopetettu, BF:n normaaleja lainavaltuuksia on korotettu 30 miljoonalla euroa yritysten kehittämisen toiminnan turvaamiseksi.

ELY-keskuksiin oli saapunut 8. kesäkuuta mennessä 33 110 hakemusta, joista oli tehty elokuun alkuun mennessä 27 730 päätöstä. Kielteisen ja myönteisen päätöksen saaneista ei ole saatavilla julkista tilastoa. Yhteensä koronatukea on myönnetty 263 miljoonalla eurolla. Suurimmat tuensaajien toimialat ovat samoja kuin BF:n kohdalla eli teollisuus, kauppa, ammatillinen ja tekninen toiminta sekä informaation ja viestinnän toimiala. ELY-keskusten ja BF:n jakamien tukien osalta silmiinpistävää on osaamisintensiivisten liike-elämän palveluyritysten suuri osuus.

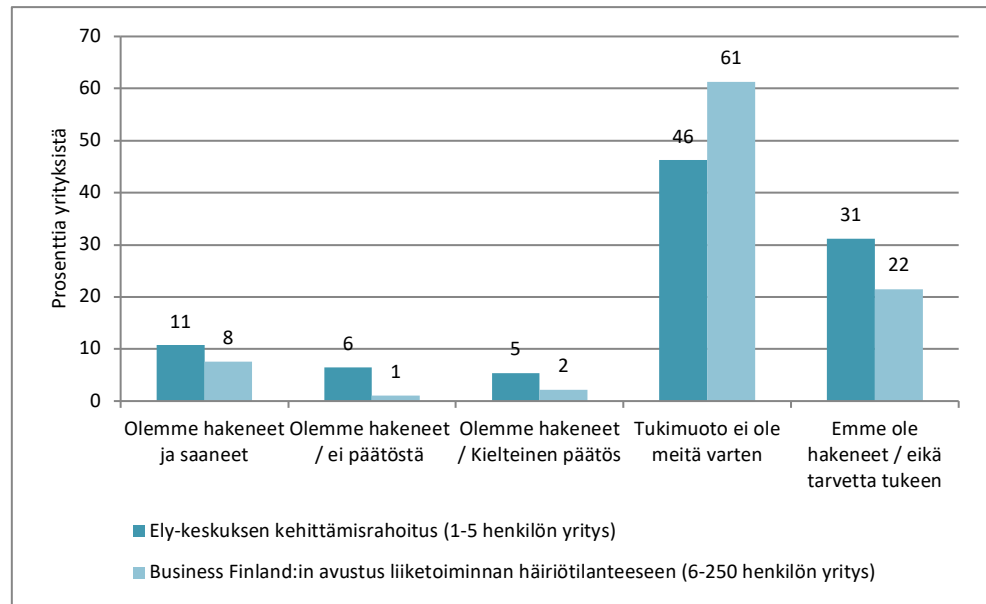
BF:n ja ELY-keskusten koronatuot muotoilualalla

Ornamon suhdannekyselyihin vastanneista 16 prosenttia oli hakenut ELY-keskusten avustusta koronakriisiin ja saanut asiasta päätöksen kyselyjen aikana. Näistä yksitoista prosenttiyksikköä oli saanut myönteisen ja viisi prosenttiyksikköä kielteisen päätöksen. Muutamat yritykset eivät olleet saaneet vielä päätöstä kyselyajankohtaan mennessä. Valtaosa vastanneista (77 %) ei ollut kuitenkaan hakenut tukea ELY-keskuksesta, koska tukimuoto ei ollut yritystä varten (sivutoiminen yritys, yksinyrittäjä tai yli viiden henkilön yritys) tai siksi, että tukeen ei ollut tarvetta.

Business Finlandin kehittämisavustusta koronakriisiin oli hakenut vielä harvempi muotoilualan yritys kuin ELY-keskuksen kehittämisavustusta, sillä tukea pystyivät hakemaan vain yli viisi henkilöä työllistäneet yritykset (pl. tukipäätösten alkuvaihe). Vain pieni osa suhdannekyselyyn vastanneista työllisti yli viisi henkilöä. Koronakriisin aiheuttamaan käyttöpääomatarkoituksiin on ollut tarjolla myös *Finnveran alkutakauksia* alle kolme vuotta toimineille ja *pk-takauksia* yli kolme vuotta toimineille yrityksille, mutta muotoilualan yritykset ei ole hyödyntäneet niitä.³⁶

Kuvio 21 ELY-keskusten ja Business Finland avustusten käyttö koronakriisiin muotoilualalla 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

³⁶ Alkutakauksella on voitu kattaa korkeintaan 100 000 euron ja pk-takauksella 150 000 euroa pankkilaina. Näistä Finnveran takausosuus on 80 prosenttia takauksen vähimmäismäärän ollessa 10 000 euroa. Takauksen voi saada kotimainen yhtiö tai rekisteröity toiminimi. Alkutakauksen osalta edellytetään, että yrityksen omistajat ovat luonnollisia henkilöitä.

Yksinyrittäjän tuki

Yksinyrittäjät ovat voineet saada kotikunnaltaan rahoitustukea 2 000 euroa koronavirus-tilanteesta johtuviin vaikeuksiin. Tuki perustuu hallituksen huhtikuun 2020 alussa tekemään linjaukseen, että yksinyrittäjien tukemiseen kohdennetaan 250 miljoonaa euroa valtionavustuslain mukaisena erityisavustuksena talousarvioon varattujen määrärahojen puitteissa. Tuen jakaminen on ollut kunnille vapaaehtoista, mutta valtionapuviranomaisena toimiva työ- ja elinkeinoministeriö on varmistanut sen, ettei kukaan tukeen oikeutettu yksinyrittäjä jää tuen ulkopuolelle.³⁷

Yksinyrittäjätukea (huhtikuusta 2020 alkaen) on voinut saada 16.03.-31.08.2020 välisenä aikana aiheutuneisiin kustannuksiin. Yrittäjien on haettava tukea viimeistään syyskuun loppuun mennessä ja kuntien on tehtävä päätökset 15. lokakuuta mennessä. Avustuksen saajalta vaaditaan, että yritystoiminta on *päätoimista*. Päätoimisella yksinyrittäjällä tarkoitetaan yrittäjää, jolla on YEL-vakuutus tai joka voi esittää vähintään vuosittaisen 20 000 euron yrittäjätulon tai laskutuksen.³⁸ Yksinyrittäjällä *ei saa olla myöskään palkattua työvoimaa* tuen hakemishetkellä.

Yksinyrittäjäavustusta voidaan myöntää kaikkia yritysmuotoja edustaville yrityksille, eli yksityisille elinkeinonharjoittajille (ammattinharjoittajat tai liikkeenharjoittajat), kommandiittiyhtiöille, avoimille yhtiöille, osakeyhtiöille tai osuuskunnille. Myös freelance-yrittäjä voi saada tukea, kun freelance-yrittäjä toimii elinkeinonharjoittajana, henkilöyhtiössä (avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö), osakeyhtiössä tai osuuskunnassa. Lisäksi yrittäjämäisesti toimivat ”kevytyrittäjät”, jotka työllistävät itsensä, voivat saada tukea perustamatta varsinaista yritystä.³⁹

³⁷ Kuntien oli haettava yksinyrittäjätukea varten valtionavustusta 29. toukokuuta mennessä ja niiden tulee palauttaa käyttämättä jääneet varat työ- ja elinkeinoministeriölle 30. syyskuuta 2020 mennessä.

³⁸ Jos yritys aloittanut alle kuusi kuukautta sitten on osoitettava, että syntynyt tulovirta olisi jatkuessaan johtanut vähintään 20 000 euron laskutukseen 12 kuukauden ajanjaksolla. Eli jos liikevaihtoa ole kertynyt, asiaa arvioidaan muun näytön perusteella, kuten esimerkiksi tilauskannan ja sopimusten pohjalta.

³⁹ Kevytyrittäjä voidaan määritellä itsensä työllistäväksi henkilöksi, joka laskuttaa työnsä verkossa toimivien laskutuspalveluiden kautta ilman omaa yritystä. Kyseessä ei ole lainsäädännön tuntema termi, vaan kevytyrittäjä on alkujaan markkinointikäyttöön kehitetty nimitys laskutuspalveluiden asiakkaista.

Avustuksen saanti edellyttää, että yrittäjän taloudellinen tilanne on heikentynyt koronaepidemian takia 16. maaliskuuta 2020 jälkeen, ja että yrittäjällä arvioidaan olevan edellytykset kannattavaan liiketoimintaan.⁴⁰ Taloudellisen tilanteen tulkitaan heikentyneen, mikäli yrityksen liikevaihto on vähentynyt yli 30 prosentti pysyttyään lähes samalla tasolla edellisen 12 kuukauden ajanjaksolla. Asiaa tutkitaan jäljennöksillä kirjapidosta ja tiliotteista. Jos kyse on sesonkiluonteisesta yritystoiminnasta, voidaan tarkastella keskimääräistä liikevaihdon kehitystä

Kannattavan toiminnan edellytykset arvioidaan täyttyvän, jos yritystoiminta on ollut kannattavaa vuoden 2019 tilinpäätöksen tai veroilmoituksen perusteella. Tämän vuoksi hakijaa on pyydetty liittämään hakemukseen tuorein tilinpäätös (vuosi 2019) tai vuoden 2019 veroilmoitus ja todistus verovelosta.⁴¹ Hakemuksessa hakijaa pyydetään myös vakuuttamaan, että toiminta on ollut kannattavaa ennen tautiepidemiaa. Mikäli yksinyrittäjällä on verovelkaa, hänellä tulee olla Verohallinnon hyväksymä maksusuunnitelma verovelan suorittamiseksi.

Lisäksi hakijalta edellytetään, että yritystoiminta jatkuu koronaepidemian jälkeen. Hakijaa pyydetään myös kuvaamaan, miten kertamaksuna saatua avustusta käytetään toiminnan vakauttamiseksi. Toisaalta yksinyrittäjän ei tarvitse esittää tositteita kustannusten syntymisestä muutoin kuin pyynnöstä, joskin periaatteessa yritystoiminnasta aiheutuneena kustannuksena ei pidetä yrittäjän saamaan tuloa (palkkaa, yksityisottoa). Hakemuksen myönteisellä päätöksellä kunnan ja yksinyrittäjän välille syntyy lopuksi yksityisoikeudellinen sopimussuhde.

Yksinyrittäjätuen käyttö muotoilualalla

Ornamon vuoden 2020 suhdannekyselyyn vastanneista yrittäjistä 28 prosenttia oli hakenut yksinyrittäjän tukea koronakriisiin vuoksi. Heistä 18 prosenttiyksikköä oli saanut myönteisen ja viisi prosenttiyksikköä kielteisen päätöksen. Viisi prosenttiyksikköä ei ollut saanut päätöstä kyselyajankohtaan mennessä. Noin 72 prosenttia vastanneista ei ollut hakenut yksinyrittäjän tukea. Pääsyyinä (28 %) oli, että yritys ei kuulu tuen saajien piiriin (sivutoiminen yritys, tiimiyritys, työnantajayritys, yms.) tai koronakriisillä ei ole ollut vaikutusta liiketoimintaan (17 %).

Osa oli jättänyt hakematta yksinyrittäjätukea siksi, että hakeminen on byrokraattista tai muusta syystä hankalaa. Toisaalta joka viides yrittäjä, joka ei ollut hakenut yksinyrittäjätukea, kertoi, että tarve tukeen voi olla todennäköistä. Voidaan kuitenkin todeta, että melko suuri osa suhdannekyselyyn vastanneista on jäänyt yksinyrittäjätuen ulkopuolelle pelkästään yritystoiminnan pienimuotoisuuden tai sivutoimisuuden vuoksi. Kyselyjen mukaan yrityksiä, joiden liikevaihto oli alle 10 000 euroa, oli vuoden 2020 suhdannekyselyihin vastanneista miltei kolmannes.

Taulukko 11 Yksinyrittäjän tuen käyttö koronakriisiin muotoilualalla 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

	Osuus, %
--	----------

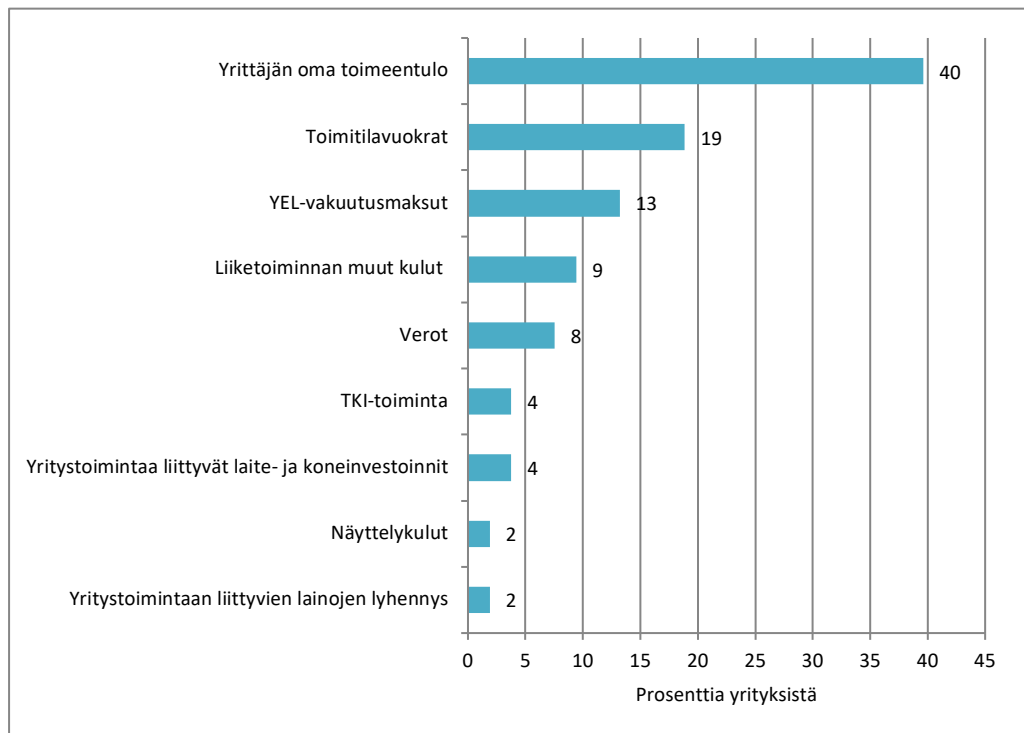
⁴⁰ Epidemian on arvioitu alkaneen vaikuttaa yksinyrittäjien taloudellista tilannetta heikentävästi Suomessa 16/03/2020 lähtien, jolloin todettiin poikkeusolot ja otettiin käyttöön valmiuslaki.

⁴¹ Mikäli yritystoiminta on alkanut vasta kuluvana vuonna 2020, on toimitettava muu luotettava selvitys (jäljennös kirjanpidosta ja tiliote).

<i>TUKEA haettu:</i>	
Tukea on haettu ja saatu	17,7
Tukea on haettu / ei vielä päätöstä	5,2
Tukea on haettu / EI ole saatu	5,2
<i>TUKEA ei haettu:</i>	
Ei ole haettu / yritys ei tuen piirissä (tiimi- ja työnantajayritys)	21,9
Ei ole haettu / koronakriisillä ei ole vaikutusta liiketoimintaan	16,7
Ei ole haettu / mutta tarve tukeen on todennäköistä	14,6
Ei ole haettu / yritys ei tuen piirissä sivutoiminen yritys	6,3
Ei ole haettu / hakeminen byrokraattista ja hankalaa	5,2
Ei ole haettu / yritystoiminta loppumassa	1,0
Ei ole haettu / muu syy	6,3
Yhteensä	100,0

Ornamon suhdannekyselyjen mukaan tuen tärkein käyttökohde on ollut yrittäjän oma toimeentulo, vaikka alun perin tukea oli suunniteltu muihin käyttökohteisiin. Näin ilmoitti 40 prosenttia vastanneista. Asiantuntijoiden mukaan tämä on luonnollista ja asiaa tullaan tuskin tarkkailemaan millään tavoin jälkeenpäin. Verot ja lakisääteiset YEL-vakuutusmaksut muodostivat yhdessä seuraavaksi suurimman käyttökohteen, vaikka niihin on ollut mahdollista saada lykkäystä maksujärjestelyin. Kolmanneksi tärkein käyttökohde koostui toimitilavuokrista (Kuvio 22).

Kuvio 22 Yksinyrittäjän tuen käyttö koronakriisiin muotoilualalla 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

Taiken korona-apuraha

Muutamit Ornamon suhdannekyselyyn vastanneet olivat saaneet Taiteen edistämiskeskus Taiken korona-apuraha yksityishenkilöille. Taiken avustuksen hakuaika oli 01.05.-15.05.2020. Apuraha oli tarkoitettu luovien alojen sekä kulttuuri- ja taidealan ammattilaisille, joiden työskentelymahdollisuudet olivat vähentyneet ja toimeentulo heikentynyt

tautiepidemian vuoksi. Esimerkiksi kuvataiteilijat ja muotoilijat saattoivat olla koronapurahan hakijoina. Apurahan saanti on riippunut kokonaisuarkinnasta ja sen käytöstä on edellytetty kirjallinen loppuselvitys.

Kustannustuki

Määrätyillä toimialoilla toimivilla yrityksillä on ollut mahdollista hakea *Valtiokonttorista kustannustukea* 01.04.-31.05.2020 syntyneisiin kiinteisiin kuluihin ja vaikeasti sopeutettavaan palkkakustannuksiin. Kustannustuen hakupalvelu avattiin heinäkuun 2020 alussa ja kustannustukea on mahdollista hakea elokuun 2020 loppuun saakka. Tuen piiriin ovat kuuluneet laskennallisesti ne toimialat (Nace), joilla toimialan huhtikuun 2020 liikevaihto oli pudonnut keskimäärin kymmenen prosenttia vuoden 2019 maaliskuuhun keskimääräisestä liikevaihdosta.

Tuen piiriin kuuluvista toimialoista on säädetty *valtioneuvoston asetuksessa kustannustuesta (98/2020)*. Muotoilualalta niihin kuuluvat lähes kaikki muotoiluintensiivisen teollisuuden toimialat, tietokonepelien kustantaminen, maisemahoitopalvelut, graafinen muotoilu, teollinen muotoilu sekä taideteosten luonti. Yrityskohtaisesti tuen saanti on edellyttänyt, että yrityksen liikevaihto on alentunut 30 prosenttia vertailuajankohtaan verrattuna (01.03.-30.06.2019 tai 01.01.-29.02.2020⁴²) ja, että liikevaihto on ollut vertailuajankohtana vähintään 20 000 euroa.

Kustannustukea ovat voineet hakea kaikki yritysmuotoja edustavat yritykset (pl. maa- ja kalatalous) sekä liiketoimintaa harjoittavat säätiöt ja yhdistykset. Myös yksityiset elinkeinonharjoittajat ovat olleet tuen piirissä, jos tuen saannin muut edellytykset täyttyvät. Kustannustuen vähimmäismäärä on 2 000 euroa ja enimmäismäärä 500 000 euroa. Kustannustukea on ollut mahdollista saada, vaikka yritys on saanut muuta suoraa julkista rahoitustukea koronakriisiin. Tosin muualta saatu suora tuki otetaan huomioon ja se vähentää kustannustuen enimmäismäärää.⁴³

Elokuun alkuun mennessä kustannustukihakemuksia oli saapunut noin 7 320 kappaletta. Käsitellyistä hakemuksista oli tosin hylätty 75 prosenttia (5 307 kpl) ja hyväksytyjä hakemuksia on ollut vain 25 prosenttia (1 802 kpl). Yleisimmät syyt hylkäykseen ovat muualta saadut tuet ja se, että tukea hakevan yrityksen toimiala ei kuulu tuen piiriin tai hakemuksessa esitetyt kulut eivät ole kustannustuesta annetun lain mukaan korvattavia kustannuksia.⁴⁴ Valtiokonttorin tilastojen mukaan tuen saajista 87 prosenttia oli alle kymmenen henkilöä työllistäviä mikroyrityksiä.

10-49 henkilöä työllistävien yritysten osuus tuen saajista oli kymmenen prosenttia ja suurempien yritysten kolme prosenttia, mikä ei kerro kuitenkaan tuen rahamääräisestä jakautumisesta erikokoisten yritysten kesken.⁴⁵ Ornamon vuoden 2020 suhdannekyselyihin vastanneista muotoilualan yrityksistä ainoastaan vajaa viidennes ilmoitti, että yritys aikoo hakea kustannustukea. Tukea ei ole aiottua hakea pääasiassa siksi, että sille

⁴² Sääntö koskee 01.03.2019 jälkeen perustettuja yrityksiä.

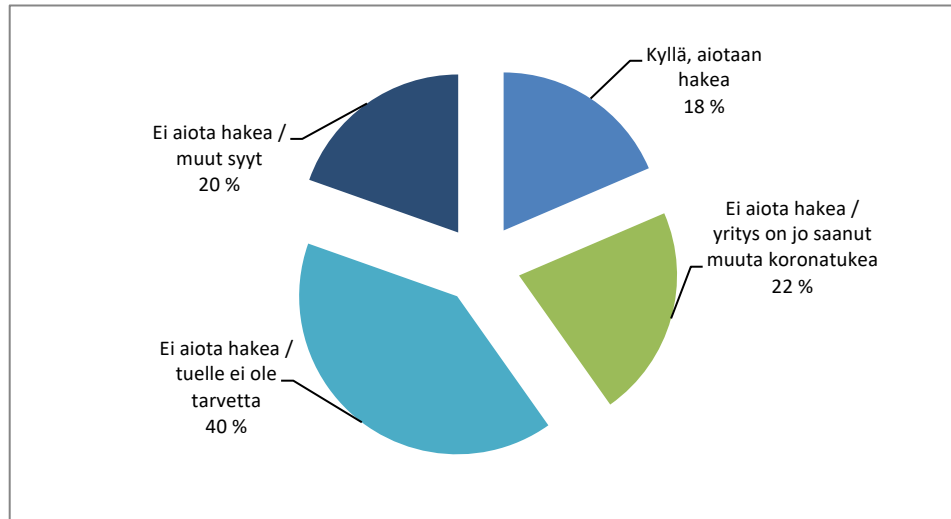
⁴³ Esimerkiksi ELY-keskusten ja Business Finlandin tuista on otettu huomioon 70 prosenttia.

⁴⁴ Laki yritysten määräaikaisesta kustannustuesta (508/2020).

⁴⁵ Tuen saajien joukossa on ollut esimerkiksi pörssilistattuja yrityksiä (Stockmann, Oral, yms.), jotka ovat saaneet maksimimäärän kustannustukea. Toimialoittain tarkasteltuna suhteellisesti eniten tuen saajia on ollut matkailu- ja ravintolialalla (ml. matkatoimistot). Yhteensä tukea oli myönnetty 53 miljoonaa euroa elokuun 2020 alkuun mennessä.

ei ole tarvetta tai yritys on saanut muuta koronatukea. Tosin suhdannekysely tehtiin ennen hakukanavan avautumista (Kuvio 23).

Kuvio 23 Kustannustuen aiottu käyttö koronakriisiin muotoilualalla 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

Verojen maksujärjestelyt

Yrityksillä on ollut mahdollisuus hakea lykkäystä verojen maksuun 25. maaliskuuta lukien. *Helpotettu maksujärjestely* on koskenut kaikkia veroja ja kaikkia maksuvaikeuksiin ajautuneita yrityksiä. Verohallinto lisää automaattisesti maksujärjestelyyn kaikki ne verot, jotka ovat maksujärjestelyn hyväksymishetkellä erääntyneitä ja tiedossa olevat kuukauden sisällä erääntyvät verot. Elinkeinoharjoittajan osalta tämä voi tarkoittaa muitakin kuin yritystoimintaa liittyviä veroja. Järjestely koskee myös niitä veroja, joista oli jo olemassa aiempi maksujärjestely.

Maksujärjestelyyn pääsyn ehtona on kuitenkin, että hakijalla ei ole veroja ulosotossa, yritys on antanut kaikki veroilmoitukset sekä tulorekisteriin annettavat palkkatietoilmoitukset ja työnantajan erillisilmoitukset. Myös yrityksen tai sen vastuuhenkilön aiemmat laiminlyönnit tai aikaisemmin rauenneet maksujärjestelyt voivat estää uuden järjestelyn saamisen. Vastaanotettu ja käsiteltävä odottava maksujärjestelypyyntö ei poista heti aiempaa merkintää verovelkarekisteristä, sillä merkintä verovelkarekisteristä poistuu vasta, kun maksujärjestelyhakemus hyväksytään.

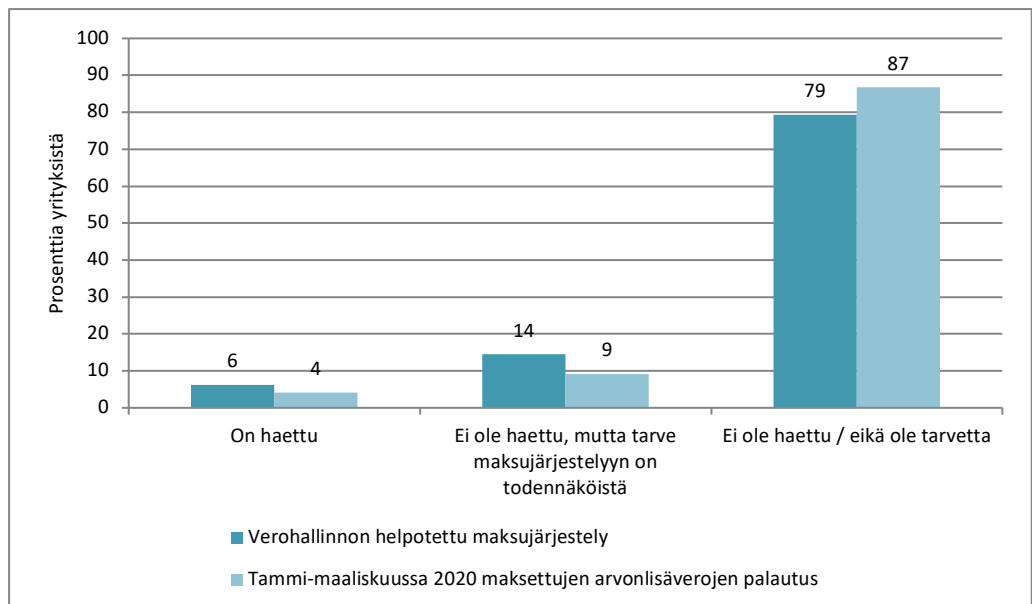
Maksujärjestelyn avulla yritykset saavat lisääaikaa verojen maksuun enintään 24 kuukautta päätöksen tekemisestä (21 erää). Tänä aikana Verohallinto ei ryhdy perintätöihin tai lähetä veroja ulosottoon. Ensimmäinen maksuerä on myös vasta kolmen kuukauden päästä maksujärjestelyn hyväksymisestä. Maksujärjestelyn piirissä oleviin veroihin sovelletaan normaalia seitsemää prosenttia alemmaa viivästyskorkoa (2,5 %). Alennettu korko koskee arvonlisäveroja, joiden eräpäivä oli 01.01.–31.08.2020 ja muita veroja, joiden eräpäivä oli 01.03.–31.08.2020.⁴⁶

⁴⁶ Verohallinto ei käytä näitä veronpalautuksia maksujärjestelyyn sisältyvien verojen maksuksi. Hyväksytty maksujärjestely poistaa myös verovelkarekisterissä olevat merkinnät. Verovelkarekisteristä näkyy, onko yrityksellä tai elinkeinoharjoittajalla verovelkaa vähintään 10 000 euroa tai oma-aloitteisten verojen ilmoitusten laiminlyöntejä viimeisten kuuden kuukauden ajalta.

Yrityksillä on ollut mahdollisuus pyytää myös alkuvuonna 2020 maksamiaan arvonlisäveroja takaisin eli arvonlisäveroja (pl. viivästyskorot), joiden eräpäivä oli tammi- maaliskuussa 2020. Jos yrityksen arvonlisäverokausi on ollut vuoden mittainen, takaisin on voinut pyytää neljäsosa vuonna 2019 maksetuista arvonlisäveroista. Arvonlisäverojen palauttaminen ei tarkoita sitä, että yritykset saisivat pysyvästi pitää palautettavat maksut, sillä maksujärjestelyssä yritykset sitoutuvat maksamaan arvonlisäverot myöhemmin takaisin Verohallinnolle.⁴⁷

Ornamon suhdannekyselyihin osallistuneista yrityksistä vain pieni osa oli hyödyntänyt verojen maksujärjestelymahdollisuutta tai hakenut alkuvuonna 2020 maksettujen arvonlisäverojen palautuksia eli ”verolainaa”. Tosin osa vastanneista totesi, että tarve maksujärjestelyyn on todennäköistä (Kuvio 24). Verohallinnon maksujärjestelyjen lisäksi Ty-eL- ja YEL-vakuutusmaksuista on voinut tehdä helpottuja maksujärjestelyjä, joskin asiaa ei kysytty suhdannetiedustelussa. Poikkeussäännöt koskevat 20.03.-30.06.2020 erääntyneitä eläkevakuutusmaksuja.⁴⁸

Kuvio 24 Verohallinnon maksujärjestelyjen käyttö koronakriisiin muotoilualalla 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

Yrittäjän työttömyysturvan poikkeussäännökset

Päätoimisella yrittäjällä ei ole oikeutta työttömyysetuuteen ilman yritystoiminnan lopettamista, mutta sivutoimisella yrittäjällä voi olla oikeus soviteltuun työttömyysetuuteen. Lisäksi pää- tai sivutoimisuutta ei selvitetä neljän ensimmäisen kuukauden aikana, jos työtön henkilö aloittaa uuden yritystoiminnan. Koronakriisin tähden kuitenkin myös päätoimiset yrittäjät voivat saada nyt työmarkkinatukea loppuvuoden 2020 aikana ilman, että yritystä tarvitsee lopettaa. TE-toimisto antaa Kelalle työvoimapolitiittisen lausunnon yrittäjän oikeudesta työmarkkinatukeen.

⁴⁷ Kun yritys maksaa arvonlisäverot maksujärjestelyn mukaisesti takaisin Verohallinnolle viivästyskorro on 2,5 prosenttia. Viivästyskorroa kertyy arvonlisäveron alkuperäisestä eräpäivästä alkaen.

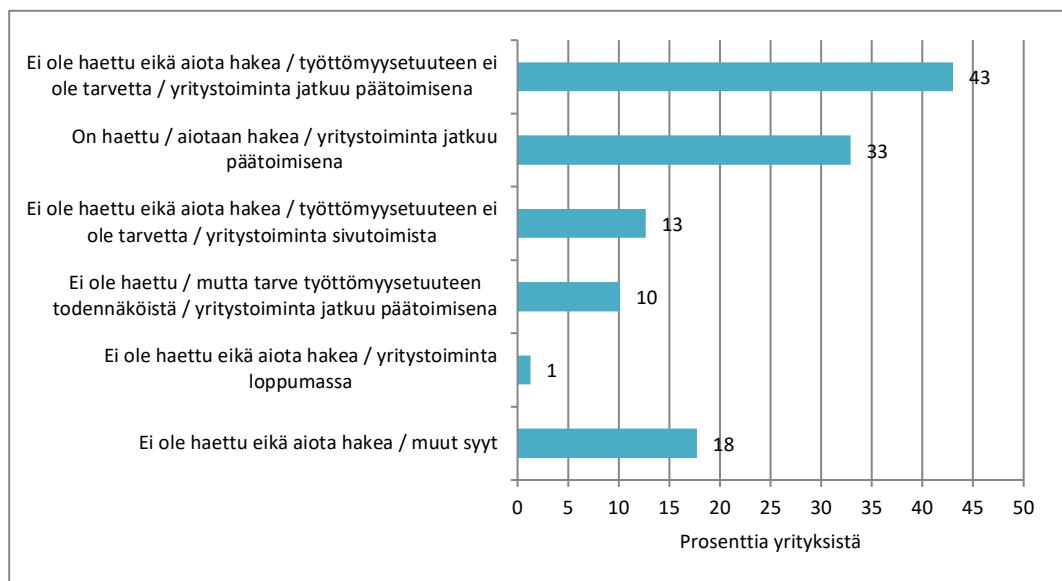
⁴⁸ Lisäksi voidaan todeta, että yksityisen alan työnantajien työeläkemaksujen on alennettu tilapäisesti 2,6 prosenttiyksiköllä vuoden 2020 loppuun saakka, mikä helpottaa työnantajayritysten taakkaa.

Käytännössä työmarkkinatuen saaminen edellyttää, että yrittäjän päätoiminen työskentely yrityksessä on päättynyt tai yritystoiminnasta saatu tulo on vähemmän kuin 1 089,67 euroa kuukaudessa siinä jokaista yrittäjänä työskentelevää henkilöä kohti. Ornamon suhdannekyselyjen mukaan noin kolmannes kyselyyn vastanneista yrittäjistä on hakenut tai aikoo hakea yrittäjän väliaikaista työttömyysetuutta koronavaiheesta johtuvista syistä. Tämä lisäksi noin kymmenen prosenttia kyselyyn vastanneista totesi, että työttömyysetuuden hakeminen voi ajankohtaistua (Kuvio 25).

Starttirahan keston pidennykset

Koronapandemian vuoksi myös aloittavan yrittäjän *starttirahan* enimmäiskesto on pidennetty väliaikaisesti Suomessa siten, että starttirahaa voidaan myöntää yhteensä enintään 18 kuukauden ajalle. Yli 12 kuukautta kestävä starttiraha on tarkoitettu yrittäjille, joilla on vaikeuksia käynnistää tai vakiinnuttaa yritystoiminta koronavaiheesta johtuvista syistä starttirahakauden aikana. Lisäksi starttirahaa saavalle yrittäjälle voidaan maksaa starttirahaa niiltä päiviltä, jolloin yrittäjä ei ole voinut koronavaiheesta johtuvista syistä työskennellä yrityksessään.⁴⁹

Kuvio 25 Yrittäjän väliaikaisen työttömyysetuuden käyttö koronavaiheeseen muotoilualalla 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

Valtion tukitoimien arviointia

Muotoilualalla yrittäjien näkemykset valtion tukitoimenpiteiden toteuttamisesta ja vaikuttavuudesta ovat vaihtelevia. Osa suhdannekyselyihin vastanneista totesi, että tukitoimenpiteet ovat olleet olosuhteisiin nähden jokseenkin oikealla mallilla ja niistä on ollut hyötyä epidemiavaiheesta johtuvista syistä. Kriittiset näkemykset ovat kohdistuneet monen eri luokun tukijärjestelmien paljouteen, hakemusten pitkään käsittelyaikaan ja erikokoisten yritysten välillä tehtyihin kategorisiin rajauksiin, jotka ovat voineet aiheuttaa kilpailun vääristymiä samalla toimialalla toimivien yritysten välillä.

⁴⁹ TE-toimisto myöntää starttirahan enintään kuuden kuukauden jaksoissa. Starttirahan jatkoa on haettava TE-toimistolta. Pääsääntöisesti jatkohakemus on jätettävä TE-toimistolle ennen edellisen jakson päättymistä. Laki on voimassa 1.5.2020-31.12.2021 välisen ajan.

Muotoilualan yksityrittäjät ovat voineet pitää kohtuuttomana sitä, että isommille kilpailijayrityksille on myönnetty kymmeniä tuhansia euroja samantyyppisiin kehityshankkeisiin, joita myös yksityrittäjien yrityksessä on ollut käynnissä. Isommilla yrityksillä on ollut myös paremmat mahdollisuudet saada tukirahoja ulkopuolisten konsulttien laatimilla hakemuksilla. Lisäksi tukijärjestelmiä on arvosteltu siitä, että ne kannattelevat vanhoja rakenteita ja poistuvia toimialoja, eivätkä ole perustuneet riittävästi toimialojen markkinatilanteesta tehtyihin analyysihin.

Asiantuntijoiden mukaan valtion toimenpiteet koronakriisin alkuvaiheessa olivatkin haapuleivia. Esimerkiksi Business Finland valtuutettiin jakamaan kiireessä kehittämisrahoitusta akuuttiin hätään, vaikka kysymys oli pikemminkin kustannuskriisistä palvelualojen kysynnän pudotessa osin valtiovallan omien rajoitustoimenpiteiden vuoksi. Pahimassa kustannuskriisissä olleet yritykset ja toimialat eivät kuitenkaan hyötäneet alkuvaiheen tukimiljoonista. Lopputulos olisi ollut parempi, jos tukijärjestelmien työstämiseen olisi varattu 2-3 viikkoa enemmän aikaa.

Ammattilaisten laatimista uskottavan tuntuista hakemuksista huolimatta valtaosasta kehityshankkeita ei synny todellista lisäarvon tuottoa kansantalouteen, vaikka hankkeet toteutettaisiin sääntöjen mukaisesti ja niistä laadittaisiin hyväksyttävän oloiset loppuraportit. Voidaan todeta, että vuoden 2019 tilinpäätöksen mukaan Business Finlandiin saapui normaalitilanteessa 2 500 innovaatorahoitushakemusta ja rahoitusta myönnettiin 1 720 yritykselle. Ei voi olla mahdollista, että oikeasti kannattavia innovaatiota olisi syntynyt vuonna 2020 moninkertainen määrä.⁵⁰

Verojen ja YEL-maksujen lykkäämisellä ja maksujärjestelyillä on annettu yrityksille vain hengähdysaikaa muutamia kuukausia. Sama koskee yksityrittäjien tukea ja uutta Valtiokonttorin jakaman kustannustukea. Koronakriisi ja sen taloudelliset seurannaisvaikutukset eivät ole ohitettu parhaassakaan tapauksessa muutaman kuukauden kuluessa tai edes vuodessa. Maksujärjestelyillä lykätään ongelmaa tuonemmaksi, jolloin monen yrityksen tilanne voi pahentua entisestään ja johtaa konkurssiin, joissa Verohallinto ja muut velkojat jäävät ilman suorituksia.

Tukijärjestelmien ehtoihin on voinut sisältyä valuvikoja muun muassa siksi, että niissä on katsottu vain määrättyä ajanjaksona (lähinnä kevät-kesällä 2020) syntyneitä veroja tai kustannuksia. Osalla yrityksistä koronakriisin seuraukset ovat näkyneet vasta myöhemmin kesällä tai ne tuntuvat vasta syksyllä, kun aiemmin ennen koronakriisiä sovitut hankkeet on suoritettu loppuun eikä uutta tilauskantaa ole syntynyt. Tämä ilmiö koskettaa etenkin sellaisia yrityksiä, jotka harjoittavat liiketoimintaa toimialojen arvoketjuissa toisten yritysten tai muun yhteisön kanssa.

Tukipäätöksiä koskevat henkilöstön kokoluokkaa koskevat kriteerit ovat saattaneet olla yksityrittäjien (ja myös muiden yritysten) osalta todellisuutta vääristäviä, jos huomioon ei ole otettu toiminnan laatua ja todellista laajuutta (liikevaihtoa, jalostusarvoa). Osalla yksityrittäjistä liikevaihto ja markkina-alue on voinut olla suurempi kuin kahden yrittäjän tiimiyrityksellä tai pientyönantajalla. Palkatun henkilöstön sijasta monet yksityrittä-

⁵⁰ Muutoinkin julkisen rahoitustukijärjestelmien vaikuttavuuden analysointi ja toiminnan tehokkuuden arviointi tulisi tehdä määrättyjen ajanjaksojen aikana myös ulkopuolisten riippumattomien tahojen toimesta eikä pelkästään valtionhallinnon sisällä esimerkiksi eduskunnan asianomaisten valiokuntien toimeksiannosta.

jät ovat verkottuneita omassa arvoketjussaan ja toimivat vuoroin pää- tai alihankkijoina muille yrityksille tai yrittäjille.

Rahoitustukien valumista toimitilavuokriin ja kiinteistönomistajille pitäisi tarkastella kriittisemmin. Syynä on, että kiinteistösijoitustoiminnan aikajänne on kiinteistökohtaisesti 20-40 vuotta ja siihen ajanjaksoon sisältyy luonnollisesti hyviä ja huonoja aikoja, jolloin liiketiloja on paljon tyhjillään. Lisäksi markkinatalouteen kuuluu liiketoimintariski, mutta riskiä on siirretty markkinatalouden periaatteiden vastaisesti liiketilojen vuokraamisen osalta joko toiselle heikommalle sopijaosapuolelle (yritys, yrittäjä) tai siten julkiselle sektorille (veronmaksajille).

Jo olemassa olevassa lainsäädännössä on varauduttu silti siihen, että vahvempi sopimusosapuoli ei saisi käyttää hyväkseen heikomman sopimusosapuolen ahdinkoa, sillä esimerkiksi vuokralaisesta ja vuokranantajasta riippumattomat ennakoimattomat ja muuttuneet olosuhteet voivat oikeuttaa sopimuksen sovitteluun vuokran osalta. Ääri-esimerkkejä olivat Suomen hallituksen toimenpiteet ravintoloiden sulkemisesta keväällä. Relevanttia lainsäädäntöä voivat olla tässä yhteydessä esimerkiksi laki liikehuoneiston vuokrauksesta ja oikeustoimilaki.

Sen tähden oikea ratkaisu ei ole antaa rahallista tukea vuokranmaksuun ahdingossa oleville liiketilojen vuokralaisille, vaan valtiovallan olisi huolehdittava siitä, että liiketilojen vuokranantajat oma-aloitteisesti noudattaisivat voimassa olevaa lainsäädäntöä poikkeusoloissa. Esimerkiksi kunnille vastuutetun yrittäjän toimintatuen osalta edellä mainittu on voinut johtaa tilanteisiin, jossa kunnan omistamassa kiinteistössä toimiva yrittäjä saa kunnan päätöksellä rahaa maksaakseen kunnan yhtiölle vuokraa. Erikokoisilla kunnilla on Suomessa satoja kiinteistöyhtiöitä.

Voidaan todeta, että hallinnollisia kustannuksia vaatineiden rahoitustukijärjestelmien ja lyhytjenteisten maksujärjestelmien sijasta olisi voitu tarjota nopeita, kilpailuneutraaleja, teknisesti ja hallinnollisesti helposti toteutettavia ratkaisuja. Ne olisivat palvelleet paremmin etenkin yksinyrittäjiä, tiimiyrittäjien yrityksiä ja pientyönantajia tilanteessa, joissa tarvitaan käyttöpääomaa yrittäjien toiminnan kehittämiseen ja muihin käyttötarpeisiin. Nyt esimerkiksi kunnat ovat joutuneet toimimaan eräänlaisina ELY-keskuksina, jossa kunnilla ei ole varsinaista osaamista.⁵¹

Sen sijaan, että on tuettu yksinyrittäjien toimintatuella yrittäjien elantomenojen kustantamista hankalalla, työläällä ja eriarvoistavalla tavalla, olisi ollut yksinkertaisempaa tukea yrittäjien sosiaaliturvaa ja sen tason ylläpitoa ylipäätään.⁵² Kaikkia yritysmuotoja koskevien yrittäjien tärkein sosiaaliturvaan (sairauspäiväraha, perhetuet, työttömyysturva, yms.) liittyvä kuluerä ovat YEL-vakuutukset. Yksinkertainen tapa vähentää kustannuksia tällä puolella olisi ulottaa *yrittäjien YEL-maksuhojennus* samalla turvatasolla määräaikaisesti kaikkiin yrittäjiin.⁵³

⁵¹ Tukihakemusten käsittelyä varten kunnat ovat joutuneet organisoimaan toimintaansa nopeaan tahtiin ja pikakoulutamaan muissa tehtävissä olevaa henkilöstöään. Asiantuntijoiden mukaan esimerkiksi kirjastovirkailijoita on toiminut tukipäätösten käsittelijöinä.

⁵² Esimerkiksi muotoilualueen osalta yksinyrittäjien tuen osalta kävi ilmi, että tärkein käyttökohde on yrittäjän elantomenot. Tilanne lienee samanlainen kaikilla muillakin toimialoilla.

⁵³ Määräaikainen maksuhojennus (esim. 30 % tai 50 %) olisi voitu toteuttaa samalla periaatteella kuin aloittavien yrittäjien osalta, joilla maksuhojennus on tällä hetkellä 22 prosenttia neljän ensimmäisen vuoden aikana.

Asian tekee tärkeämmäksi se, että Eläketurvakeskus ETK:n tilastojen ja muotoilualalla Ornamon omat selvitykset osoittavat, että YEL-vakuuttamisen taso on ollut jo ennestään monilla yrittäjillä alimitoitettulla tasolla. YEL-vakuutuksella on siis suuri merkitys, koska se vaikuttaa yrittäjän koko sosiaaliturvaan. Maksuhojennuksen olisi kustantanut valtio ja sen olisi toteuttanut eläkevakuutusyhtiö. Huojennus olisi ollut heti kaikkien yrittäjien käytössä ilman transaktiokustannuksia ja se olisi ollut voimassa vuoden 2020 loppuun saakka tai vuoden 2021 puoleen väliin asti.

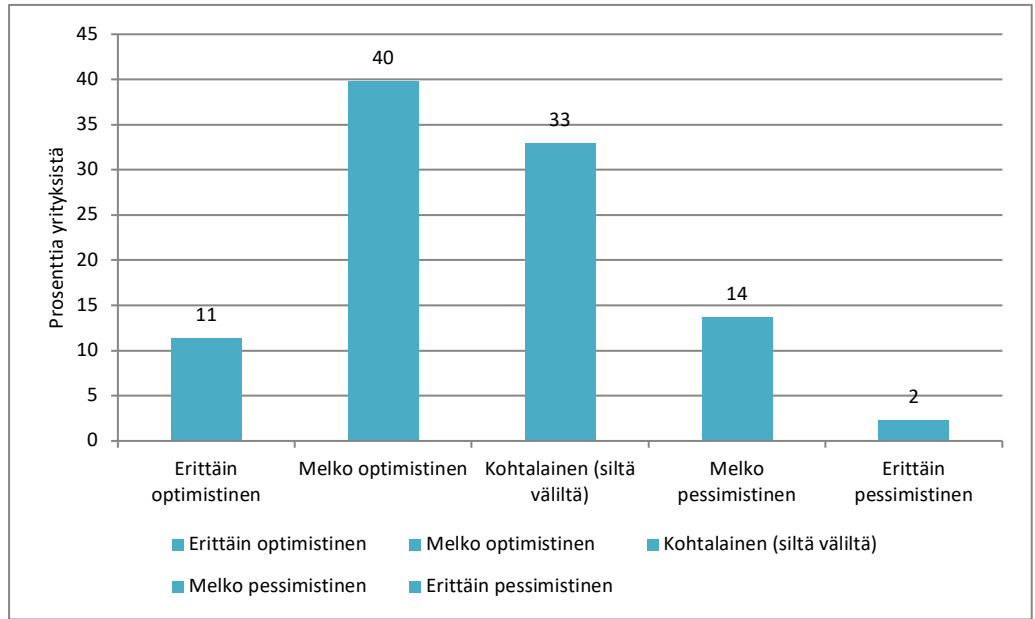
Verotuksessa (yritysmuodot: yksityinen elinkeinoharjoittaja, ja myös henkilöyhtiöiden osakas) kuluja olisi voitu pienentää muun muassa nostamalla *yrittäjävähennys* nykyisestä viidestä prosentista tilapäisesti 10-15 prosenttiin elinkeinotulon verotuksessa kalenterivuonna 2020. Tämäkin toimenpide olisi vaikuttanut välittömästi ennakkoveromaksuihin ja olisi voitu tehdä Verohallinnossa automaattisesti kaikille. Molemmilla edellä mainituilla tavoilla olisi voitu ehkäistä vero- ja YEL-maksuvelkojen kasautumista ja vapautettu käyttöpääomaa muihin tarkoituksiin.

Muita toimenpiteitä voisivat olla arvonlisäverokantojen alentaminen kahdella prosenttiyksiköllä, jolloin ne olisivat soveltuvin osin lähempänä ennen vuotta 2010 vallinnutta tasoa sekä arvonlisäverottoman liiketoiminnan alarajan nostaminen nykyisestä 10 000 eurosta 15 000-20 000 euroon, joskin arvonlisäverokannoista tehtävät muutokset voivat edellyttää EU-tasoisesta hyväksynnän. Edellä mainituista toimenpiteistä hyötyisivät myös yritykset, joihin epidemiakriisi ei ole vaikuttanut. Mutta nykytilanteessa on perusteltua tukea koko yrityskehitystä, jotta talous saadaan ylös.

Toteutettuja kilpailuneutraaleja ja oikeansuuntaisia toimenpiteitä ovat olleet kuitenkin irtaimen käyttöomaisuuden (koneet, laitteet, yms.) poisto-oikeuden korottaminen verotuksessa 25 prosentista 50 prosenttiin verovuosina 2020-23, mikä koskee kaikkia yrittäjiä ja yrityksiä toimialasta riippumatta. Työnantajayritysten maksutaakkaa on kevennetty vuoden 2020 loppuun saakka alentamalla työnantajan työeläkemaksuja (TyeL) 2,6 prosenttiyksikölle, joskin alennuksen vaikutukset peritään takaisin vuosina 2022-25 korotetuilla TyeL-maksuilla.

Ornamon vuoden 2020 suhdannekyselyjen mukaan muotoilualan yritykset ja yrittäjät ovat pääosin tyytyväisiä liiton toimintaan koronakriisin aikana. Valtaosa muotoilualan yrittäjistä suhtautuu tulevaisuuteen muutoinkin myönteisesti (Kuvio 26). Ornamolta toivotaan kuitenkin myönteistä painostusta valtiovallan suuntaan siten, että pienet muotoilualan yritykset ja yrittäjät otettaisiin huomioon valtio tukirahoitussuunnitelmissa. Erityisesti liiton toivotaan edistävän heikommassa olevien taiteilijoiden ja freelancereiden sosiaaliturvan ja yritysmaailman toiminnan asiaa.

Kuvio 26 Yrittäjien näkemykset muotoilualan asemasta ja tulevaisuudesta Suomessa 2020, prosenttia yrityksistä (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt 2020).

Yhteenveto

Arviolta 43 prosenttia Ornamon vuoden 2020 kyselyihin osallistuneista muotoilualan yrityksistä ilmoitti touko-kesäkuussa, että liikevaihto kasvoi edellisen vuoden vastavasta ajankohdasta ennen koronakriisiä. Tosin tilanne oli kaksijakoinen, sillä liikevaihdon pienenemisestä ilmoitti kolmannes vastaajista. Siten liikevaihdon saldoluku oli enää plus 10, kun se oli vuonna 2019 plus 23.⁵⁴

Alakohtainen liikevaihdon kehitys oli myönteisintä muotoiluintensiivisessä teollisuudessa, tuotteiden tukku- ja vähittäiskaupan sekä teknisen suunnittelun ja ITC-alan konsulttiyritysten puolella. Sitä vastoin kehitys oli keskimääräistä heikompaa piensarjatuotantoa harjoittavissa taideteollisuuden sekä sisustussuunnittelualan yrityksissä sekä puhtaissa taidealan yrityksissä.

Alan tilauskannan keskimääräinen saldoluku oli painunut miinusmerkkiseksi jo alkuvuodesta, joten muotoilualan kasvu oli hidastunut jo ennen koronakriisiä. Myös kannattavuuden saldoluku oli pienentynyt selvästi vuodesta 2019 ja rahoitusasemaa kuvaava vakavaraisuus oli miinusmerkkinen. Suhdannevaihtelut näkyvätkin nopeasti ilman pus-kureita toimivien pienten yritysten rahoitusasemassa.

Tosin kannattavuuden heikkenemistä vaimensi tuotantokustannusten maltillinen nousu. Valtaosa (80 %) kyselyyn vastanneista alan yrityksistä kertoi myös, että henkilöstön määrä on pysynyt ennallaan. Asiaa selittää se, että suuri osa kyselyihin vastanneista oli yksinyrittäjiä eikä toimi työnantajina. Henkilöstön lisäyksestä ilmoitti kymmenen prosenttia vastanneista samoin henkilöstön vähennyksestä

Odotukset heikentyneet

Optimismi talouden lähiajan kehitykseen on heikentynyt, sillä vuoden 2020 kyselyihin vastanneista yrittäjistä vain neljännes uskoi yleisten kysyntä- ja suhdannenäkymien kohenevan seuraavan vuoden aikana. Vuotta aiemmin osuus oli vielä 39 prosenttia ja kaksi vuotta sitten 56 prosenttia. Myös liikevaihdon kasvuodotusten saldoluku oli romahtanut nolnaan, kun se vuotta aiemmin oli plus 58.

Alan kaksijakoisuus näkyy seuraavan vuoden odotuksissa. Odotukset ovat säilyneet ankeina sisustussuunnittelussa, mutta nyt näkymät ovat heikentyneet myös muotoiluintensiivisessä teollisuudessa ja muotoilutoimistoissa. Sen sijaan taideteollisuuden yrityksissä ja puhtaasti taidealalla toimivien yritysten liikevaihdon ja kannattavuuden kehityksen odotukset ovat keskimääräistä paremmat.

Muotoilualan odotukset seuraavan vuoden liikevaihdon, kannattavuuden ja työllisyyden osalta olivat myös ensimmäistä kertaa heikommat kuin edellisen vuoden toteutunut kehitys. Lisäksi odotukset seuraavan vuoden kehityksestä ovat ensimmäistä kertaa heikommat kuin kaikissa pk-yrityksissä keskimäärin. Poikkeuksena ovat tuotantokustannukset, jotka ovat alalla sidoksissa yrittäjän omaan palkkaan.

⁵⁴ Saldoluku saadaan, kun liikevaihdon kasvusta kertoneiden (tai odottavien) prosenttiosuudesta vähennetään liikevaihdon pienenemisestä ilmoittaneiden (tai odottavien) prosenttiosuus.

Muotoilun liikevaihto ylitti 12 miljardia

Muotoilualan yritysten liikevaihto oli Suomessa noin 12,3 miljardia euroa ja työllisyys noin 62 300 henkilöä vuonna 2018. Yrityksiä muotoilualan piirissä toimii arviolta 13 080. Muotoilun yritystoiminta jaetaan edelleen muotoiluintensiiviseen teolliseen valmistukseen, digitaaliseen muotoiluun, arkkitehtuuriin ja maisemanhoitoon, muotoilutoimistojen toimintaan ja taideteosten luontiin.

2010-luvulla toteutunut kehitys osoittaa, että muotoiluintensiivisen tuotevalmistuksen merkitys on alentunut maassamme työllisyydellä mitattuna lähes kaikilla toimialoilla. Myös liikevaihdon määrällinen kasvu on ollut vaatimatonta. Sitä vastoin muiden muotoilun pääosaamisalueiden toiminta on ollut kasvussa. Liikevaihto on lisääntynyt myös taideteosten luonnin toimialalla.

Reippainta kehitys on ollut digitaalisessa muotoilussa. Prosentuaalisesti kovinta kasvua on esiintynyt tietokonepelien ja ohjelmistojen kustantamisessa. Määrällisesti työllisyys ja liikevaihto ovat kohonneet eniten ohjelmistojen suunnittelussa ja valmistuksessa. Ohjelmistoliiketoiminnassa tapahtunut kehitys on ollut luonnollisesti yhteydessä yhteiskuntien digitalisoitumiseen.

Liikevaihto ja työllisyys ovat olleet kovassa nousussa myös muotoilutoimistoissa. Kasvu on ollut ripeintä teollisessa suunnittelussa ja sisustussuunnittelussa, mutta myös graafisen muotoilussa kehitys on ollut varsin myönteistä. Lisäksi arkkitehtipalvelut ja maisemasuunnitteluala ovat hyötäneet rakennusalan noususuhdanteesta ja rakennetun ympäristön laajenemisesta.

Kasvuhakuisuus on säilynyt korkealla tasolla

Voimakkaasti kasvuhakuisia yrityksiä oli vuoden 2020 kyselyyn vastanneista kahdeksan prosenttia. Näiden yritysten osuus väheni kolme prosenttiyksikköä edellisestä vuodesta. Mahdollisuuksien mukaan kasvavia oli 53 prosenttia eli yhtä paljon kuin vuonna 2019. Asemansa säilyttämiseen keskittyviä vastanneista oli 25 prosenttia, mutta myös asemien pitäminen voi edellyttää kasvua.

Alalla on ajankohtaan nähden paljon kasvuhalukkuutta, joskin koronakriisi on vaikuttanut yritysten kasvua koskeviin suunnitelmiin. Osalla yrityksiä tämän on nopeuttanut kehitystä, pakottanut muuttamaan toimintatapoja ja tarjonnut uusia liiketoiminnan mahdollisuuksia digitalisoituvassa maailmassa, mutta rahoitus on muodostumassa pullonkaulaksi varsinkin yksinyrittäjille.

Ornamon vuosien 2019 ja 2020 tekemien kyselyjen mukaan yritykset voivat tarvita ulkopuolista rahoitusta. Tällä hetkellä yritykset kehittävät toimintaansa pääosin kassarahoituksella ja jopa apurahoilla, mikä on sangen hidas tie kasvuun, jos yrityksen laskutettavuusaste on korkea. Silloin kassavirta riittää vain välttämättömien toimintojen ja yhteiskunnallisten velvoitteiden hoitamiseen.

Kansainvälistyvä toimiala

Vuoden 2020 kyselyjen mukaan joka kymmenennellä muotoilualan yrityksellä ulkomainen toiminta on vakiintunutta. Vajaa kolmannes yrityksistä panostaa ainakin jonkin verran kansainvälistymiseen. Nämä osuudet ovat pysyneet ennallaan. Sen sijaan sellai-

sia yrityksiä on aiempaa enemmän, joilla on satunnaista myyntiä ulkomailla mutta eivät panosta aktiivisesti kansainvälistymiseen.

Ulkomainen toiminta on useimmiten alle kymmenen prosenttia liikevaihdosta ja vain kahdellatoista prosentilla ulkomainen toiminta on yli puolet liikevaihdosta. Ulkomainen toiminta on lähes joka toisella suoraa tai epäsuoraa tavaravientiä ulkomaiselle loppuasiakkaalle. Projektivientiä harjoitti runsas viidennes ja sähköistä palveluvientiä 15 prosenttia vientiyrityksistä.

Ulkomaista toimintaa harjoittavien yritysten päämarkkina-alueet löytyvät Pohjoismaista ja muista EU-maista (pl. Britannia). Molemmilla alueilla toimintaa on ollut runsaalla neljänneksellä kansainvälistä toimintaa harjoittaneista yrityksistä. Seuraavina tulevat EU:sta eronnut Britannia, Pohjois-Amerikan maat ja Kiina. Uusista muotoilualan markkina-alueista kiinnostavin oli Japani.

Oman toiminnan kehittäminen

Muotoilualan yritykset korostivat oman toiminnan kehittämisessä tuttuja toimenpiteitä. Ne koskevat markkinoinnin ja myynnin edistämistä, asiakkuuden ja kumppanuuden kehittämistä, tuote- ja palvelukehitystä ja erottautumista markkinoilla kilpailijoista. Uutta aikaisempaa on, että eettisen ja ekologisen toimintatavan edistämisen on noussut kehittämiskohteiden kärkisijoille.

Yritystoiminnan kasvu henkilöstöä palkkaamalla, uudet palkkausjärjestelmät, johtaminen ja organisaation tehostaminen eivät ole keskeisiä kehittämiskohteita ilmeisesti siksi, että suuri osa kyselyihin vastanneista oli yksinyrittäjiä. Immateriaalioikeuksien suojaaminen ei ole myöskään kehittämistoiminnan kärkisijoilla, mutta sen merkitys on kohonnut edelliseen vuoteen verrattuna.

Koronakriisin hallinta

Ornamon kyselyihin vastanneista 16 prosenttia oli hakenut ELY-keskuksen avustusta koronakriisiin ja oli saanut päätöksen asiasta kyselyajankohtana. Näistä yksitoista prosenttiyksikköä oli saanut myönteisen ja loput kielteisen päätöksen. Business Finlandin kehittämisavustusta oli hakenut vielä harvempi alan yritys, sillä tukea pystyivät hakemaan vain yli viiden henkilön yritykset.⁵⁵

Kuntien 2 000 euron suuruista yksinyrittäjätukea oli hakenut 28 prosenttia muotoilualan yrityksistä. Näistä 18 prosenttiyksikköä oli saanut myönteisen ja viisi prosenttiyksikköä kielteisen päätöksen. Viisi prosenttiyksikköä ei ollut päätöstä kyselyajankohtana. Edellisten lisäksi 15 prosenttia Ornamon kyselyihin vastanneista totesi, että tarve tuen hakemiseen voi olla todennäköistä.⁵⁶

Yksinyrittäjätukea on mahdollista hakea syyskuun 2020 loppuun saakka, joten tarkkaa lopputulosta ei vielä tiedetä. Kyselyjen mukaan tuen pääasiallinen käyttökohde on ollut yrittäjän oma toimeentulo. Näin ilmoitti 40 prosenttia tukea hakeneista. Seuraavaksi

⁵⁵ Suhdannekyselyjen mukaan jotkut alle viiden henkilön yritykset olivat ennättäneet hakea Business Finlandin tukia ennen kuin sääntöihin tehtiin muutos tuen rajaamisesta 6-250 henkilön yrityksiin.

⁵⁶

tärkeimpiä kohteita ovat YEL-vakuutusmaksut ja verot. Kolmanneksi tärkeimpinä kohteina ovat toimitilavuokrat.

Taiteen kehittämiskeskuksen korona-apurahaa oli saanut keväällä 2020 muutama yritys. Uutta Valtiokonttorista haettavaa kustannustukea aikoi puolestaan hakea vain 18 prosenttia kyselyihin vastanneista yrityksistä. Pääsyinä tuen hakematta jättämiselle oli, että tuelle ei tarvetta tai yritys on jo saanut muuta koronataukea. Tosin muualta saatu tuki ei kokonaan estä kustannustuen saantia.

Ainoastaan kuusi prosenttia oli hakenut Verohallinnolta verojen maksujärjestelyä ja neljä prosenttia oli pyytänyt alkuvuonna maksettujen arvonlisäverojen palautuksia ”lainaksi” koronakriisin vuoksi. Osasyynä lienee, että maksujärjestelyt eivät merkitse lopullista ratkaisua asiaan. Tosin 9-14 prosenttia ilmoitti, että tarve maksujärjestelyyn tai arvonlisäveron palautuksiin on todennäköistä.

Yrittäjillä on mahdollisuus hakea maksujoustoa myös YEL-maksujen suorittamiseen, mutta tätä asiaa ei tiedusteltu kyselyssä. Sen sijaan päätoimisen yrittäjän väliaikaisen työttömyysturvan hyödyntämistä aikoo hyödyntää kolmannes Ornamon kyselyihin vastanneista, mikä ennakoii myynnin heikkoa kehitystä. Lisäksi joka kymmenes yritys kertoi, että tarve etuuteen on todennäköistä.

Muotoilualalla yrittäjien näkemykset valtion tukitoimenpiteiden toteuttamisesta ja vaikuttavuudesta ovat vaihtelevia. Kritiikki on kohdistunut monen eri luokun sekavaan tukijärjestelmään, hakemusten pitkään käsittelyaikaan ja erikokoisten yritysten välillä tehtyihin kategorisiin rajauksiin, jotka ovat voineet aiheuttaa kilpailun vääristymiä samalla toimialalla toimivien yritysten välillä.

Esimerkiksi tukipäätöksiä koskevat henkilöstön kokoluokkaan koskevat kriteerit voivat olla etenkin yksinyrittäjien osalta vääristäviä, jos huomioon ei ole otettu toiminnan todellista laatua ja todellista laajuutta. Lisäksi tukijärjestelmissä on katsottu vain määrätyn ajanjaksona (keväät-kesällä 2020) syntyneitä veroja tai kustannuksia, vaikka kriisin seuraukset ovat näkyneet vasta myöhemmin.

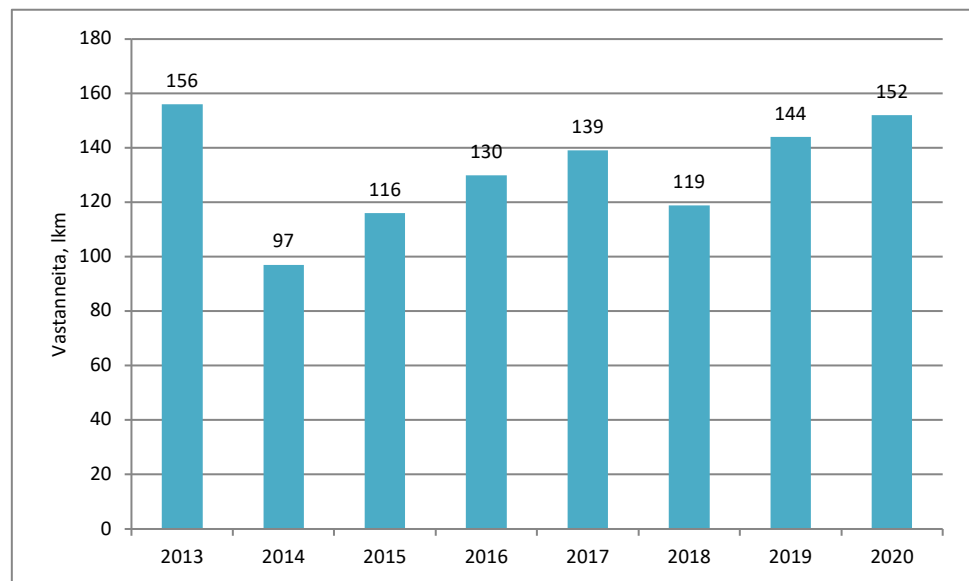
Toisaalta verojen ja YEL-maksujen lykkäämisellä ja maksujärjestelyillä on annettu yrityksille vain hengähdysaikaa muutamia kuukausia. Sama koskee yksinyrittäjien tukea ja uutta Valtiokonttorin jakaman kustannustukea. Kuitenkin koronakriisiä ja sen taloudellisia seurannaisvaikutuksia ei ole ohitettu parhaassakaan tapauksessa muutaman kuukauden kuluessa tai edes vuodessa.⁵⁷

⁵⁷ Raportissa on arvioitu tarkemmin valtiovallan tukitoimenpiteitä sivuilla 44-47.

Liite 1: Suhdannekyselyyn vastanneiden profiili

Ornamo ry:n muotoilualan yrittäjyyttä ja markkinatilannetta kartoittava suhdannekysely suoritettiin touko-kesäkuussa 2020 avoimen nettilinkin kautta. Määräaikoihin mennessä kyselyyn saatiin 152 vastausta, joista osa vastasi vain yrittäjän ja / tai yrityksen profiilia koskeviin peruskysymyksiin. Vastajaat eivät siis vastanneet kaikkiin kysymyksiin esimerkiksi siitä syystä, että heillä ei ollut mielipidettä tai tietämystä asiasta. Vastanneiden yritysten/yrittäjien määrä oli suurempi kuin vuonna 2019, jolloin kyselyyn saatiin yhteensä 144 vastausta (Kuvio 1)

Kuvio 1 Ornamo ry:n suhdannekyselyihin vastanneiden yritysten määrä 2013-20, lkm

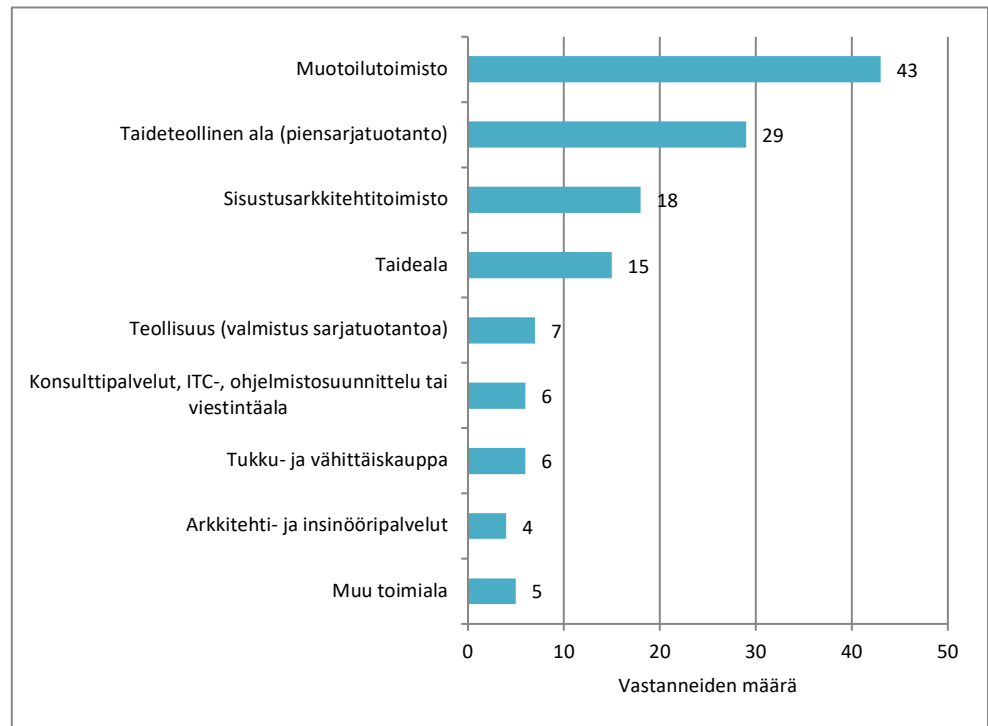

Vastaaajien taustat

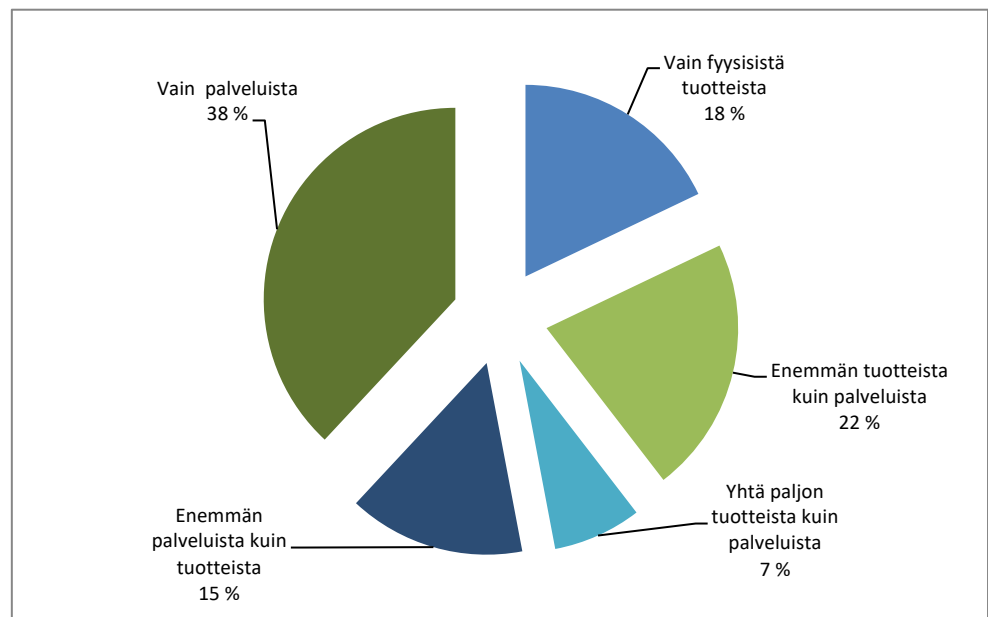
Vuoden 2020 suhdannekyselyyn vastanneista muotoilutoimistoja oli 32 prosenttia. Taideollisia tuotteita piensarjatuotantoa valmistavia yrityksiä oli 29 prosenttia. Seuraavaksi eniten oli sisustusarkkitehtitoimistoja, teollista sarjatuotannossa toimivia yrityksiä ja puhtaasti taidealalla toimivia yrittäjiä (Kuvio 2). Vastanneista 60 prosenttia tuotti pelkästään tai pääasiassa palveluita (muotoilutoimistot, konsulttiyritykset, yms.). Pelkästään tai pääasiassa tuotteiden valmistusta harjoittavia yrityksiä oli 40 prosenttia vastanneista (teollinen tuotanto, käsityöala) (Kuvio 3).

Pääosa kyselyyn vastanneista oli mikroyrityksiä, sillä 96 prosenttia työllisti alle kymmenen henkilöä. Niistäkin 69 prosenttiyksikköä työllisti alle kaksi henkilöä, eli ne työllistävät useimmiten vain yrittäjän itsensä pää- tai osatoimisesti (Kuvio 4). Kyselyyn vastanneista rekisteröityjä säännöllisiä työnantajia olikin vain 16 prosenttia. Satunnaisia työnantajia oli kaksitoista prosenttia. Alan yritysten kokorakenne ei poikkea kuitenkaan Suomen kaikkien yritysten profiilista, sillä kaikista yrityksistä noin 70 prosenttia työllistää alle kaksi henkilöä.

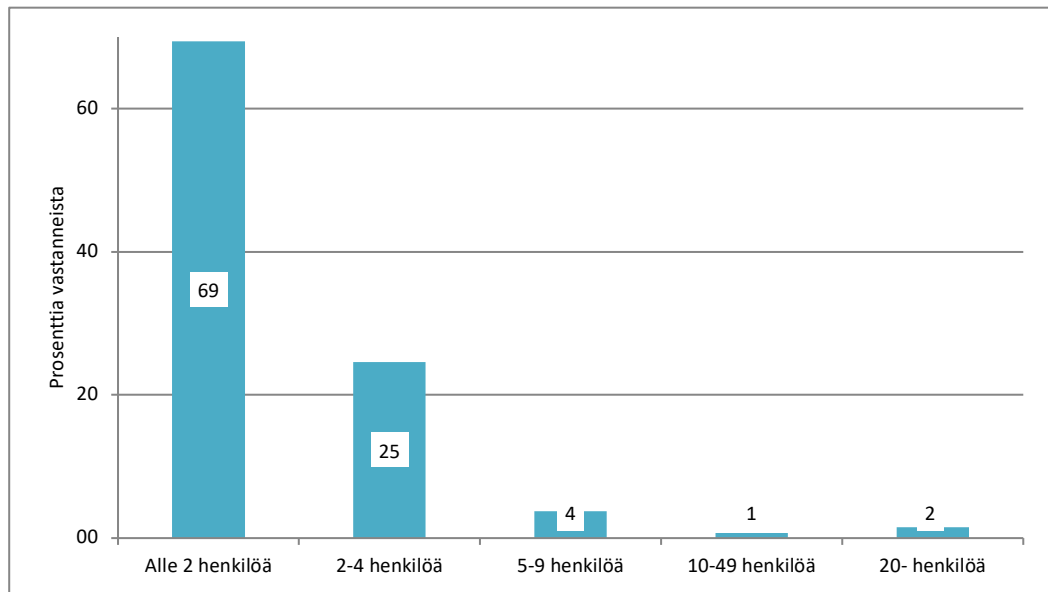
Kuvio 2 *Ornamon suhdannekyselyyn vastanneet yritykset päätoimialoiltaan 2020.*

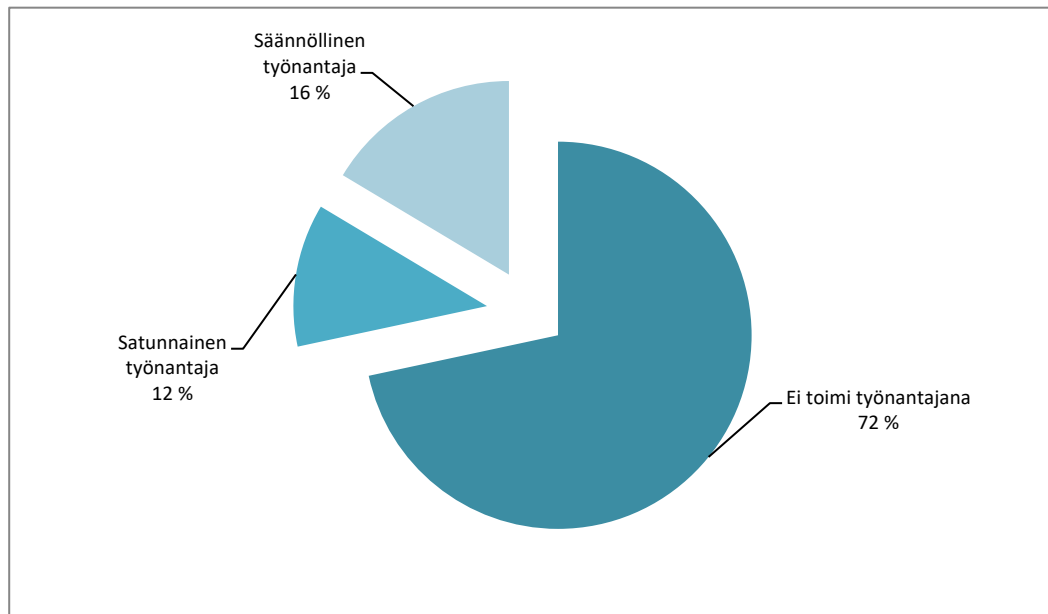
Kuvio 3 *Ornamon suhdannekyselyyn vastanneiden yritysten liikevaihdon rakenne 2020.*

Kuvio 4 Ornamon suhdannekyselyyn vastanneiden yritysten henkilöstön kokorakenne 2020.

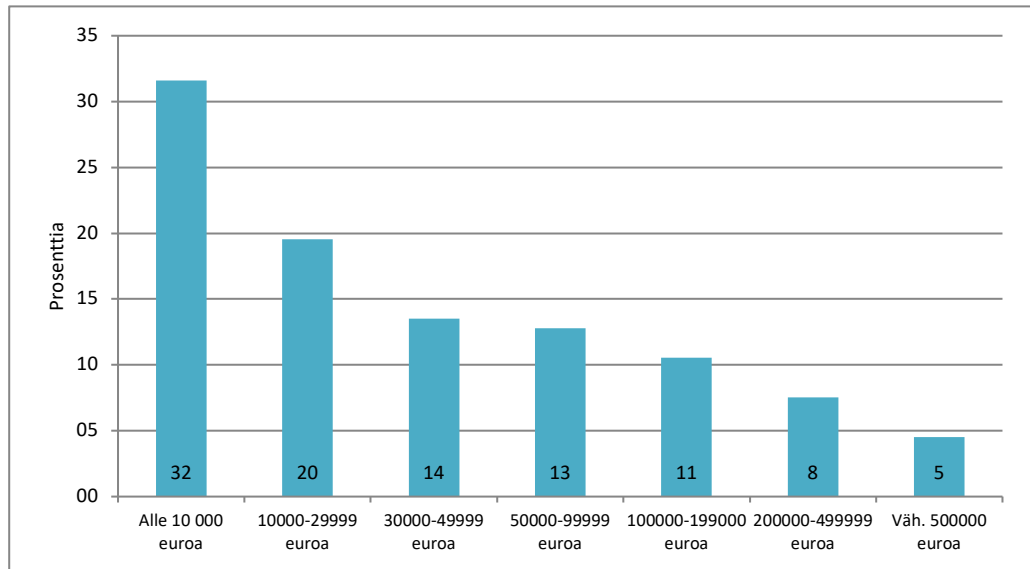
Kuvio 5 Ornamon suhdannekyselyyn vastanneet työnantaja- ja ei-työnantajayritykset 2020.

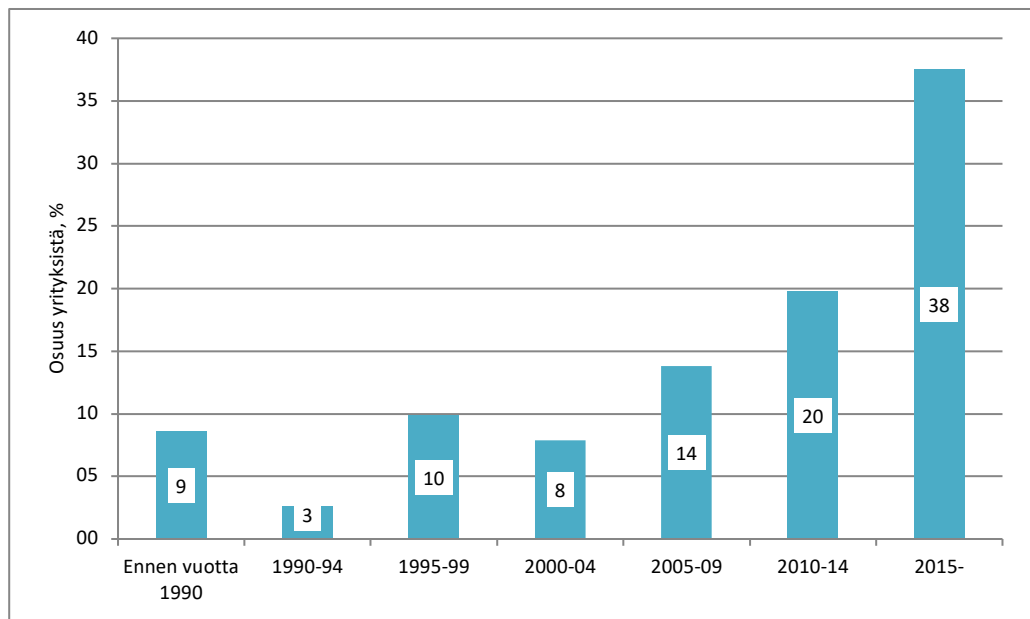
Liikevaihdon mukaan tarkasteltuna 23 prosentissa Ornamon kyselyyn vastanneista yrityksistä liikevaihto ylitti 100 000 euroa (Kuvio 6). Periaatteessa vain vähintään tämän kokoinen yritys voisi toimia työnantajana. Runsas neljännes yrityksistä kuului liikevaihdon kokoluokkaan 30 000-99 999 euroa. Näistä osa saattaa olla sivutoimisten yrittäjien hallinnassa, sillä oikeastaan vain 50 000 liikevaihto voisi mahdollistaa päätoimisen yrittäjyyden. Liikevaihto oli 10 000-29 999 euroa 20 prosentissa yrityksistä ja alle 10 000 euroa lähes kolmasosassa yrityksistä.⁵⁸

⁵⁸ Arvonlisäverotuksessa yrityksen, jonka 12 kuukauden liikevaihto on enintään 10 000 euroa, ei tarvitse rekisteröityä arvonlisäverovelvollisten rekisteriin muuta kuin vapaaehtoisesti. Yritys, jonka liikevaihto on yli 10 000 euroa mutta alle

Kuvio 6 Ornamon suhdannekyselyyn vastanneet yritykset liikevaihdon mukaan 2020.

Kuvio 7 Ornamon suhdannekyselyyn vastanneet yritykset perustamisvuoden mukaan 2020.

Yritysmuoto

Alan pienestä yrityskoosta kertoo yritysten oikeudellinen muoto. Noin 43 prosenttia vastanneista oli yksityisiä elinkeinonharjoittajia (ammatin- ja liikkeenharjoittajia⁵⁹), joi-

30 000 euroa voi saada puolestaan huojennuksen osasta arvonlisäveroa. Liikevaihto ratkaisee huojennuksen suuruuden, mutta yritysmuoto ei vaikuta huojennuksen määrään. Arvonlisäveron alarajahuojennus on tuloverotuksessa veronalaista tuloa. Huojennus on sen tilikauden tuloa, jonka aikana oikeus huojennukseen on syntynyt. Veroilmoituksessa huojennus rinnastetaan saatuihin tukiin ja avustuksiin. Alarajahuojennus on sen tulolähteen tuloa, josta huojennus on saatu. Yritystoiminnan alarajahuojennus on siis elinkeinotoiminnan tulolähteen tuloa ja maataloustoiminnasta saatu alarajahuojennus taas maatalouden tulolähteen tuloa.

⁵⁹ Ammatin- ja liikkeenharjoittajat ovat lähinnä verohallinnon käyttämiä nimityksiä erityyppisistä elinkeinonharjoittajista. Molempiin ryhmiin kuuluvat ovat voineet pitää yhdenkertaista kirjanpitoa vuodesta 2016 lukien, mutta liikkeenhar-

ta kutsutaan puhekielessä toiminimiyrittäjiksi tai yritysmuotoa pelkästään toiminimeksi.⁶⁰ Osakeyhtiömuotoisia vastanneista oli 37 prosenttia. Henkilöyhtiöitä (avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö) kyselyyn vastanneista oli kolme prosenttia, minkä lisäksi osuuskuntia oli pari prosenttia (Kuvio 8). Yritysmuodolla on vaikutuksia yrittäjien taloudellisiin vastuisiin ja verotukseen.

Toiminimeen ja henkilöyhtiöihin verrattuna osakeyhtiöllä on kaksi etua. Ensimmäinen etu liittyy velkojen ja vastuiden rajoittuminen yhtiölle.⁶¹ Toiminimessä taloudelliset riskit ovat yrittäjän henkilökohtaisia riskejä. Sama koskee henkilöyhtiöiden (vastuunalaisia) yhtiömiehiä. Sen sijaan osakeyhtiö on erillinen oikeushenkilö, joka vastaa itse omista velvoitteista. Verotuksellisesti elinkeinotoiminnan tulosta verotetaan toiminimessä yrittäjän ja henkilöyhtiöissä yhtiömiesten tulona.^{62,63} Sitä vastoin osakeyhtiö on itsenäinen verovelvollinen.⁶⁴

Osakeyhtiölain muutos

Heinäkuussa 2019 voimaan astunut osakeyhtiölain muutos ei ole näkynyt vielääkään Ornamon yrityskyselyyn vastanneiden yritysprofilissa, mutta se voi lisätä osakeyhtiöiden suosiota uusien yrittäjien keskuudessa ja kannustaa toimintansa vakiinnuttaneita elinkeinonharjoittajia yritysmuodon muutoksiin. Keskeisin kannustin on, että osakeyhtiön voi perustaa nykyisin *ilman osakepääomaa*.⁶⁵ Aiemmin osakeyhtiön perustaminen olisi vaatinut 2 500 euron minimiosakepääoman, vaikka itse yritystoiminnan harjoittaminen ei olisi edellyttänyt ehkä lainkaan investointeja.

Samalla osakeyhtiölain muutos on yksinkertaistanut ja helpottanut yhtiön perustamisprosessia. Edellä mainittu tarkoittaa esimerkiksi sitä, että osakepääoman todennettua maksamista tositteineen ja mahdollista tilintarkastajan lausuntoa ei enää vaadita yhtiön perustamisvaiheessa. Muutos helpottaa lisäksi sähköistä ilmoittamista sekä nopeuttaa Patentti- ja rekisterihallitus PRH:n kaupparekisterissä ja verohallinnossa viranomaiskäsittelyä. Toisaalta osakeyhtiömuotoiseen toimintaan liittyy hallinnollista byrokratiaa ja eräitä muita lakisäätteisiä velvoitteita.

Osakeyhtiölaki määrittelee, että jokaisella osakeyhtiöllä on oltava hallitus. Hallituksen valitsevat osakeyhtiön omistajat. Jos hallitukseen valitaan vähemmän kuin kolme jäsentä, on valittava yksi varajäsen. Hallitus voi nimetä yritykselle toimitusjohtajan pyörittämään päivittäisiä asioita, mutta tämä ei ole pakollista. Tämä tehdään perustamiskokouksessa ja sen jälkeen jokaisen tilikauden jälkeen varsinaisessa yhtiökokouksessa, joka on

joittajien on edelleen oikaistava kirjanpito suoriteperusteiseksi verotusta varten. Liikkeenharjoittajiksi on kutsuttu perinteisesti niitä yrittäjiä, jotka harjoittavat elinkeinotoimintaa kiinteästä toimipaikasta käsin (kauppaliike).

⁶⁰ Virallisesti lainsäädännössä toiminimellä tarkoitetaan kuitenkin yrityksen nimeä.

⁶¹ Yrittäjän taloudellinen vastuu osakeyhtiössä rajoittuu pääsääntöisesti hänen tekemänsä pääomasijoituksen määrään (osakepääomaan).

⁶² Henkilöyhtiön tulos jaetaan yhtiömiesten tulona verotettavaksi niiden osuuksien mukaan, jotka heillä on henkilöyhtiön tuloon (ns. suora osakasverotus). Jako perustuu käytännössä yhtiösopimuksen määräyksiin voitto-osuuksista.

⁶³ Yksityiset elinkeinonharjoittajat ja henkilöyhtiöiden vastuunalaiset yhtiömiehet ovat saaneet verotuksessa viiden prosentin ylimääräisen vähennyksen (yrittäjävähennys) yrittäjän veronalaisesta tulosta verovuodesta 2017 lukien.

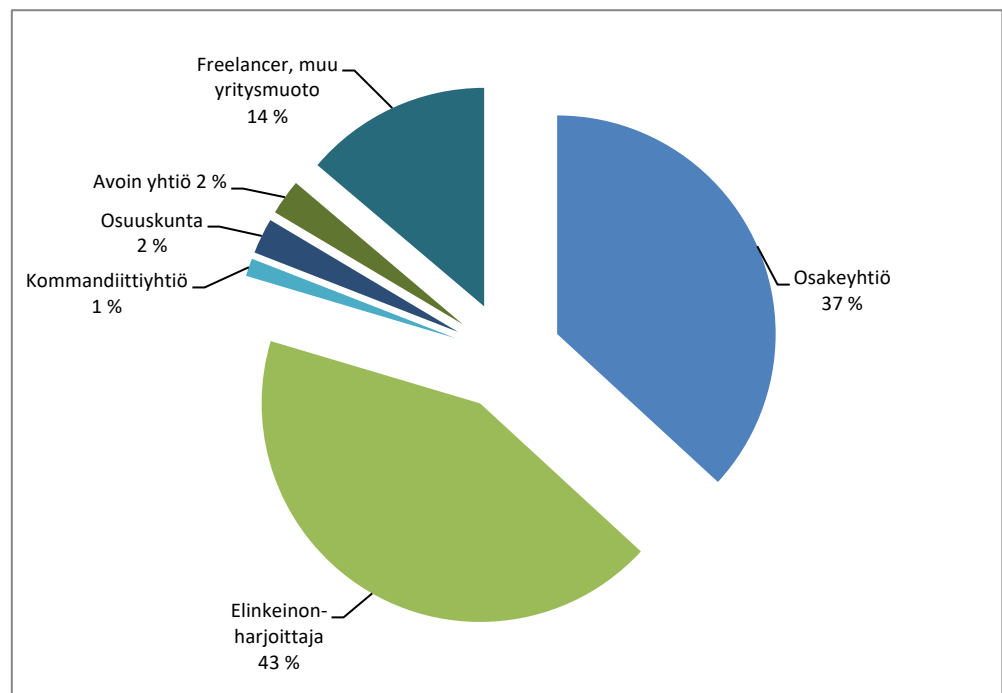
⁶⁴ Osakeyhtiö maksaa tuloksestaan yhteisövero (20 %) ja voi jakaa omistajilleen palkkatuloa kevyemmin verotettuja osinkoja. Osakeyhtiössä yrittäjät maksavat usein itselleen palkkaa, joka vähentää osakeyhtiön verotettavaa tuloa.

⁶⁵ Myös useassa muussa EU-maassa osakeyhtiö on mahdollista perustaa ilman osakepääomaa jo tällä hetkellä. Osakeyhtiölain muutos ei koske julkisia osakeyhtiöitä (Oyj), joissa minimiosakepääoma on 80 000 euroa.

osakeyhtiön korkein päättävä elin. Yhtiökokouksissa omistajat päättävät asioista heidän osakkeidensa tuoman äänivallan mukaan.

Osakeyhtiöissä yrittäjien on pidettävä kahdenkertaista kirjanpitoa, mitä elinkeinonharjoittajien ei ole pakko tehdä. Oman pääoman (mm. osakepääoma, tilikauden voittoa) menetyksestä on tehtävä ilmoitus kaupparekisteriin. Jos esimerkiksi nollopääomalla perustetun osakeyhtiön tilikauden tulos jää kulujen jälkeen ensimmäisenä vuonna miinusmerkkiseksi, on asiasta ilmoitettava kaupparekisteriin. Osakeyhtiöiden tilinpäätöstiedot ovat kaupparekisterissä myös julkisia päinvastoin kuin elinkeinonharjoittajien ja henkilöyhtiöiden tilinpäätökset pääsääntöisesti.⁶⁶

Kuvio 8 Ornamon suhdannekyselyyn vastanneet yritykset oikeudellisen muodon mukaan 2020.

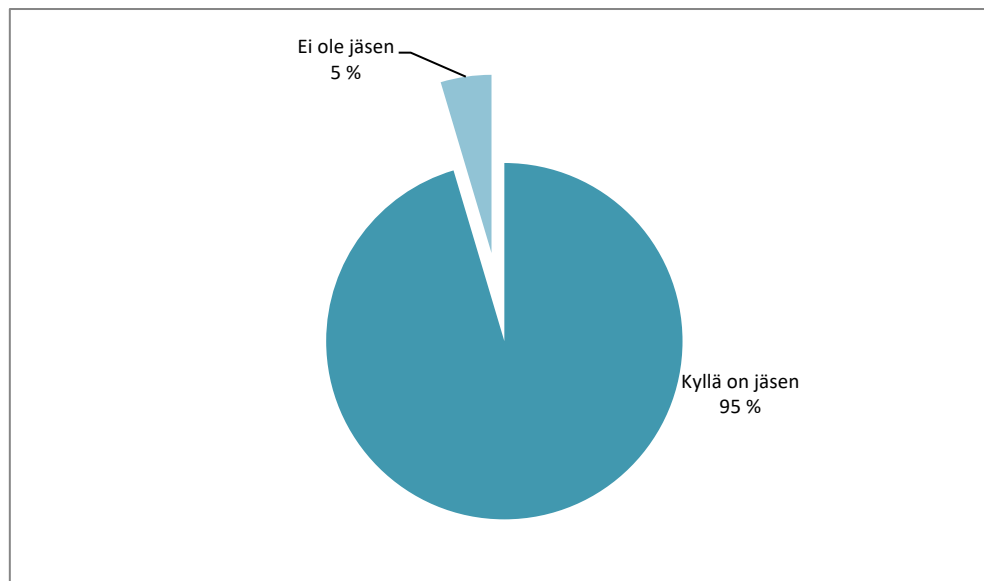

⁶⁶ Henkilöyhtiöiden ja elinkeinonharjoittajien osalta tilinpäätösten julkisuus koskee vain harvoja suuria yrityksiä, joissa toteutuu vähintään kaksi seuraavaa vaatimusta: liikevaihto 12 miljoonaa euroa, taseen loppusumma 6 miljoonaa euroa ja henkilöstö vähintään 50 henkilöä.

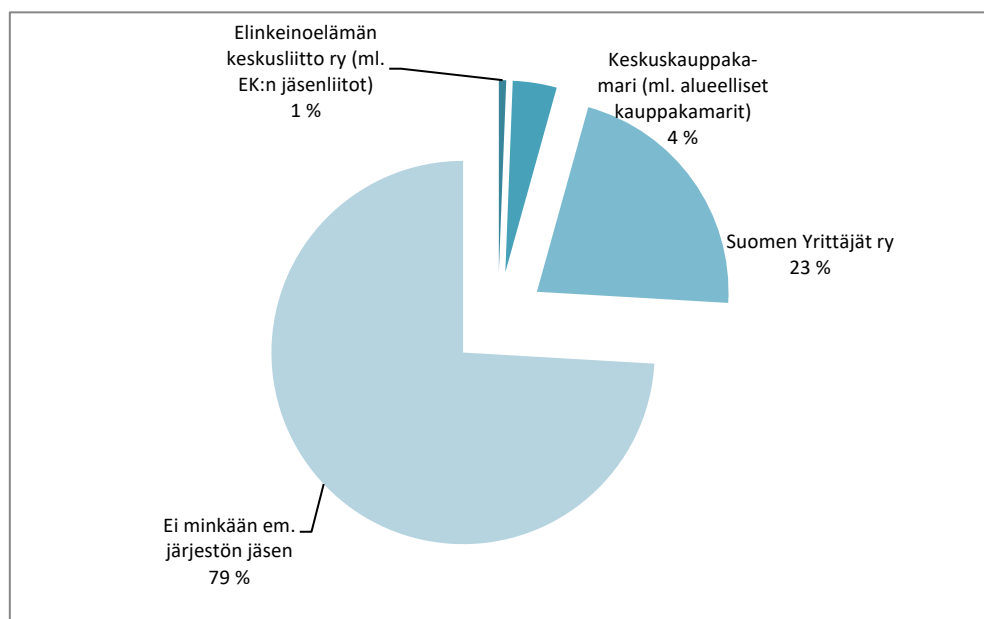
Liite 2: Suhdannekyselyyn vastanneiden järjestäytymisaste

Vuoden 2020 suhdannekyselyyn vastanneista 95 prosenttia (145 kpl) oli Ornamo ry:n jäseniä. Liiton ulkopuolisia vastanneiden joukossa oli viisi prosenttia (7 kpl). Vajaa neljännes vastanneista oli Suomen Yrittäjät ry:n jäseniä. Elinkeinoelämän Keskusliitto EK ry:n jäsenistöön kuului noin yksi prosentti vastanneista. Keskuskauppakamarin ja alueellisten kauppakamarien jäseniä oli neljä prosenttia. Elinkeinoelämän edistämisen- ja toimialajärjestöjen jäsenyydet (pl. Ornamo jäsenyys) ovat hieman tavallisempia suurempien muotoilualan yritysten keskuudessa.

Kuvio 1 Kyselyyn vastanneiden jäsenyys Ornamo ry:ssä 2020.

Kuvio 2 Kyselyyn vastanneiden jäsenyys elinkeinoelämän järjestöissä 2020.

Liitetaulukoita:

1. *Muotoilualan yritysten liikevaihdon, kannattavuuden, tuotantokustannusten ja henkilöstön kehitys viimeksi kuluneen vuoden aikana nykytilanteeseen verrattuna (pl. EOS vastanneet), prosenttia vuosina 2014-20 (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt).*

	Parempi, %	Pysyy ennallaan, %	Huonompi, %	Saldoluku, %
<i>Liikevaihto:</i>				
2013-14	45,7	25,0	29,3	16,3
2014-15	36,9	25,2	37,8	-0,9
2015-16	50,8	26,7	22,5	28,3
2016-17	61,4	33,7	4,8	56,6
2017-18	47,4	27,8	24,7	22,7
2018-19	45,0	33,3	21,6	23,4
2019-20	43,1	23,9	33,0	10,1
<i>Kannattavuus:</i>				
2013-14	32,6	37,1	30,3	2,2
2014-15	29,4	38,5	32,1	-2,8
2015-16	43,7	32,8	23,5	20,2
2016-17	40,0	48,9	11,1	28,9
2017-18	35,8	49,5	14,7	21,1
2018-19	38,4	42,9	18,8	19,6
2019-20	34,9	34,9	30,2	4,6
<i>Tuotantokustannukset:</i>				
2013-14	30,7	58,0	11,4	19,3
2014-15	24,5	57,5	17,9	6,6
2015-16	26,7	61,2	12,1	14,7
2016-17	25,0	60,2	14,8	10,2
2017-18	25,8	62,4	11,8	14,0
2018-19	15,6	67,9	16,5	-0,9
2019-20	10,6	74,0	15,4	-4,8
<i>Henkilöstö:</i>				
2013-14	13,6	80,7	5,7	8,0
2014-15	19,4	72,2	8,3	11,1
2015-16	14,4	81,4	4,2	10,2
2016-17	19,8	75,8	4,4	15,4
2017-18	12,0	84,8	3,3	8,7
2018-19	12,4	81,9	5,7	6,7
2019-20	9,9	80,2	9,9	0,0

2. *Muotoilualan yritysten kasvuhakuisuus (pl. EOS vastanneet) vuosina 2014-20, prosenttia vastanneista (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt).*

	Voimakkaasti kasvuhakuinen	Kasvaa mahdollisuuksien mukaan	Pyrkii säilyttämään nykyisen asemansa	Ei ole kasvutavoitteita	Yhteensä
2014	11,3	62,9	19,6	6,2	100,0
2015	15,7	60,0	20,0	4,3	100,0
2016	12,3	63,1	20,8	3,8	100,0
2017	11,8	63,6	19,1	5,5	100,0
2018	12,6	61,3	19,8	6,3	100,0
2019	10,8	52,5	30,0	6,7	100,0
2020	8,3	53,3	25,0	13,3	100,0

3. *Muotoilualan yritysten tärkeimmät kasvukeinot (pl. EOS vastanneet) vuosina 2014-20, prosenttia kasvuhakuisista vastanneista (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt).*

	Uudet maantieteelliset markkina-alueet (ml. ulkomaat)	Myynnin ja markkinoinnin lisääminen	Uusien tuotteiden tai palvelujen kehittäminen, yms.	Teettämällä enemmän ali-hankinta- ja osahankintatöitä	Yritysosotot, lisenssivalmistus, franchising, yms.	Yhteensä
2014	30,6	34,7	26,4	2,8	5,6	100,0
2015	25,6	43,0	27,9	2,3	1,2	100,0
2016	17,3	48,0	22,4	6,1	3,0	100,0
2017	20,3	41,8	31,6	1,3	1,3	100,0
2018	21,8	38,5	25,6	6,4	7,7	100,0
2019	11,1	52,8	25,0	5,6	5,6	100,0
2020	15,7	42,2	28,4	5,9	7,7	100,0

4. *Muotoilualan yritysten liikevaihdon, kannattavuuden, tuotantokustannusten ja henkilöstön kasvuodotukset seuraavan vuoden aikana nykytilanteeseen verrattuna (pl. EOS vastanneet), prosenttia vuosina 2014-21 vastanneista (Lähde: Ornamon suhdannekyselyt).*

	Parempi, %	Pysyy ennallaan, %	Huonompi, %	Saldoluku, %
<i>Liikevaihto:</i>				
2014-15	60,6	27,0	12,4	48,2
2015-16	68,8	16,1	15,2	53,6
2016-17	72,4	20,3	7,3	65,0
2017-18	78,7	14,9	6,4	72,3
2018-19	70,4	20,4	9,2	61,0
2019-20	62,5	33,0	4,5	58,0
2020-21	40,0	20,0	40,0	0,0
<i>Kannattavuus:</i>				
2014-15	56,0	28,4	15,7	40,3
2015-16	59,1	28,2	12,7	46,4
2016-17	69,7	23,0	7,4	62,3
2017-18	70,7	28,3	1,1	69,6
2018-19	60,4	34,4	5,2	55,2
2019-20	60,2	31,9	8,0	52,2
2020-21	38,7	25,5	35,8	2,8
<i>Tuotantokustannukset:</i>				
2014-15	28,0	60,6	11,4	16,7
2015-16	21,5	67,3	11,2	10,3
2016-17	26,2	66,4	7,4	18,9
2017-18	26,7	58,9	14,4	12,2
2018-19	18,8	71,9	9,4	9,4
2019-20	30,6	62,2	7,2	23,4
2020-21	10,8	72,5	16,7	-5,7
<i>Henkilöstö:</i>				
2014-15	17,8	76,3	5,9	11,9
2015-16	23,6	72,7	3,6	20,0
2016-17	23,8	75,4	0,8	23,0
2017-18	25,5	72,3	2,1	23,4
2018-19	26,0	70,8	3,1	22,9
2019-20	22,1	77,0	0,9	21,2
2020-21	11,6	72,6	15,8	-4,2

